

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ
Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΠΙΚΟΥΡΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ
ΤΟΥ ΠΑΝ/ΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

**ΜΟΡΦΕΣ
ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗΣ
ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ**

ΑΘΗΝΑ

**ΜΟΡΦΕΣ
ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗΣ
ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ**

Εκδόσεις Ο.Π.Ε. (Ορθόδοξη Παιδεία)
2010

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ
Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΠΙΚΟΥΡΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ
ΤΟΥ ΠΑΝ/ΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

ΜΟΡΦΕΣ
ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗΣ
ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ

*Ἀνάτυπο ἀπὸ τὸ περιοδικὸ «Ὁ Ἐφημέριος»
τῶν ἐτῶν 1985-1986. Ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς
Ἀποστολικῆς Διακονίας.*

ΑΘΗΝΑ

Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Σ

Τὸ ποιμαντικὸ ἔργο τῆς Ἐκκλησίας, πολυσχιδές, πολύτροπο καὶ πολυμερές, μὲ ἄλλα λόγια πολύμορφο, γίνεται «τὰ πάντα τοῖς πᾶσι, ἵνα πάντως τινὰς σώσῃ» (Α΄ Κορινθίους θ' 22), ἐφόσον σιόχος τοῦ εἶναι ἢ ἐνεργοποίηση τῶν χαρισματικῶν δυνάμεων τῆς Ἐκκλησίας γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ κόσμου.

Ὅρισμένες, λοιπόν, ἀπὸ αὐτὲς τὶς μορφές τοῦ θελήσαμε νὰ συμπεριλάβουμε στὴν παρούσα ἐργασία, ποὺ περιέχει εἰσηγήσεις σὲ συνέδρια καὶ ἐπιτροπές, ἐπικαιρὰ κείμενα γιὰ τὴν προετοιμασία καθιερωμένων ἐκδηλώσεων καὶ περιόδων τῆς ἐκκλησιαστικῆς μας ζωῆς, ἀνακοινώσεις ἀποτελεσμάτων ἐρευνητῶν ποὺ ἔχουμε ἤδη ἀναλάβει. Τὰ περισσότερα γράφτηκαν μὲ ἀφορμὴ ποικίλες ἐξωτερικὲς προκλήσεις· εἶχαν ὅμως ὡς ἀφειτηρία τὴν ἀναζήτηση, δίπλα σὲ τρόπους καθιερωμένης ποιμαντικῆς διακονίας, νέων δυνατοτήτων, ποὺ θὰ μπορούσαν ν' ἀνταποκριθοῦν σὲ σὺγχρονες ἀνάγκες τοῦ ποιμαντικοῦ ἔργου καὶ τοῦ ποιμνίου.

Ἡ μορφολογία τῆς ποιμαντικῆς διακονίας θὰ πρέπει νὰ κινηθεῖ σὲ δύο βασικὲς συντεταγμένες ποὺ τὴν καθορίζουν, τὸν χῶρο καὶ τὸν χρόνο. Ὅφείλει, λοιπόν, νὰ λάβει ὑπόψη τὴν χωροταξία τῆς Ἐνορίας, τῆς ὁποίας τὰ ὅρια, ἰδιαίτερα τῆς ἀστικῆς, καθίστανται σήμερα «ἐλαστικὰ», καὶ νὰ θρεῖ ἀρχές καὶ μεθόδους γιὰ τὴν ἀναζωογόνηση καὶ δραστηριοποίησή της. Παραδείγματα ἀπὸ τὴν ἱστορία δὲν θὰ

λειτουργήσουν ως δουλκή απομίμηση, αλλά ως δυναμικά πρότυπα αναμετρήσεως με τὸ παρόν. Αὐτὴ ἢ ἀναμέτρηση με τὸ παρόν, πὸν θὰ ἀποφύγει ὀπωσδήποτε προκρούσεις τακτικές, ὡθεὶ τὴν Ἐκκλησίαν σὴ χρησιμοποίησι τοῦ ραδιοτηλεοπτικοῦ ἠλεκτρονικῶν εἰκονογραφημένου λόγου γιὰ τὴ διαποίμανση τῶν πιστῶν. Ὁ ἱερέας, πὸν συνιστᾷ τὸν κύριον μοχλὸν τῆς διαμορφώσεως τοῦ ποιμαντικοῦ ἔργου καλεῖται νὰ συζεύξει τὰ ἀδύνατα, κινεῖται ἀνάμεσα σὲ δύο κόσμους, κυριολεκτικῶς μεταξὺ οὐρανοῦ καὶ γῆς (π ρ ὠ τ ο μέρους).

Ὁ ἱερέας εἶναι αὐτὸς πὸν χειραγωγεῖ τὸν ἄνθρωπον σὴ χ ρ ο ν ι κ ὅ τ η τ ἰ ἄ του, τὸν συνοδεύει σὲ ταξίδι του μέσα σὲ τὸν χρόνον. Ὁ πιστὸς ἐπιβαίνοντας σὲ τὸ πλοῖον τῆς Ἐκκλησίας ξεκινᾷ ἐκαστὸν χρόνον κί ἕνα καινούριον ταξίδι ἀναζητήσεως σηματωρῶν καὶ κήρυκες, ταξιδιωτικὸν ὁδηγὸν γιὰ μικρότερα καὶ μεγαλύτερα ταξίδια. Ἔτσι ἀνακαλύπτει τὴν ποιμαντικὴν διάστασιν τῶν ἑορτολογικῶν κύκλων πὸν μπλέκουν με τοὺς λαογραφικοὺς κύκλους τοῦ ἑλληνικοῦ ἐνιαυτοῦ. Στὶς διατομὰς αὐτὰς εἶναι δυνατὸν νὰ μεταμορφωθῶν προσλαμβανόμενα στοιχεῖα τῆς καθημερινότητος, πὸν στοιχειοθετοῦν τὴ ζωὴν του καὶ νὰ μεταστοιχειωθῶν ἀπὸ «λαϊκῶν» σὲ στοιχεῖα τοῦ Λαοῦ τοῦ Θεοῦ (δ ε ὑ τ ε ρ ο μέρους).

Σ' αὐτὰς μᾶς τὶς ἀσφαλεῖς περιπλανήσεις χαράσσομε τὰ ὄρια μιᾶς «πνευματικῆς γεωγραφίας», ἰχνηλατοῦμε μορφὰς Γερόντων πὸν τὶς φυλλομετρεῖμε σὰν ἀνοικτὰ βιβλία χωρὶς χρονολογία. Παράλληλα ἐπιχειροῦμε νὰ ἐντοπίσομε τὶς Προσβυτέρους, τὶς συμπαθεῖς αὐτὰς μορφὰς τῆς ποιμαντικῆς διακονίας, πὸν ποιμαίνουν με τὸ δικὸν τους τρόπο τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας. Πληροφοροῦμε λοιπὸν τοὺς ἀναγνώστες μᾶς γιὰ

ἀποτελέσματα ἐρευνῶν πὸν θρῆσκονται ἐν ἐξελίξει (τ ρ ἰ τ ο μέρους). Σὲ π α ρ ἄ ρ τ η μ α δίνουμε ὁδηγίους γιὰ συμπλήρωσιν ἑνὸς Ἐρωτηματολογίου πὸν ἐπιγράφουμε «Ἐνοριακὴ ὀργάνωσι καὶ ζωὴ», καὶ τὸ ὁποῖον χρησιμεύει γιὰ τὴν ἀποτύπωσιν τῶν δυνατοτήτων μιᾶς Ἐνορίας σὲ πρόσωπα καὶ πράγματα.

Τὸ ἀνὰ χεῖρας βιβλίον, με τὰ ἐρευνητικὰ ἀποτελέσματα πὸν προσφέρει, τὶς δυνατότητες ἐφαρμογῶν πὸν περιγράφει ὡς προτάσεις γιὰ «ποιμαντικὰ γυμνάσματα», τὰ ὁποῖα μποροῦν οἱ σεβαστοὶ Ἐφημέριοι νὰ ἀναλάβουν σὴν καθημερινὴν τους πράξιν, σκιαγραφεῖ μίαν μορφολογίαν τῆς ποιμαντικῆς διακονίας τῆς Ἐκκλησίας.

Στὸ κυρίως κείμενον δέονται ὀργανικὰ δάνεια κείμενα, πὸν ὑπομνηματίζουν τὶς θέσεις μᾶς καὶ τὶς δλοκληρώνουν. Δὲν κριθῆκε σκόπιμη ἢ τοποθέτησιν τοὺς σὲ παράρτημα ὁ λόγος τοὺς ἀρθρώνεται κανονικὰ σὲ τὸν κύριον σῶμα. Τὸ σημερινὸν δένεται με τὸ χθεσινόν, τὸ παλιὸν με τὸ καινούριον. Κείμενα ἀπὸ ἄλλες ἐποχὰς ἐγγράφονται ὡς ὑποθήκες γιὰ τὸ σήμερον ἢ γραφὴν τοὺς δὲν ἐξαλείφεται, ἀνω τῆς γράφεται τὸ σημερινὸν καὶ τὸ σύνολον λειτουργεῖ ὡς παλίμψηστος κώδικας ἢ ὡς κώδικας «περάσματος», σύμφωνα με τὸν ὁποῖον καὶ τὸ σύνθημα καὶ τὸ παρασύνθημα θεωροῦνται στοιχεῖα ἀπαραίτητα γιὰ τὴν ἐλεύθερον διακίνησιν καὶ διάβασιν.

Σὲ ὅλους ὅσοι μᾶς ἐπέτρεψαν τὴν ἀναπαράγωγὴν τῶν πῦν πάντων κειμένων, ἀλλὰ καὶ τῶν εἰκόνων, τῶν σκίσεων καὶ τῶν φωτογραφιῶν πὸν κοσμοῦν τὶς σελίδες αὐτῆς τῆς ἐργασίας, ὀφείλονται ἄπειρες εὐχαριστίες.

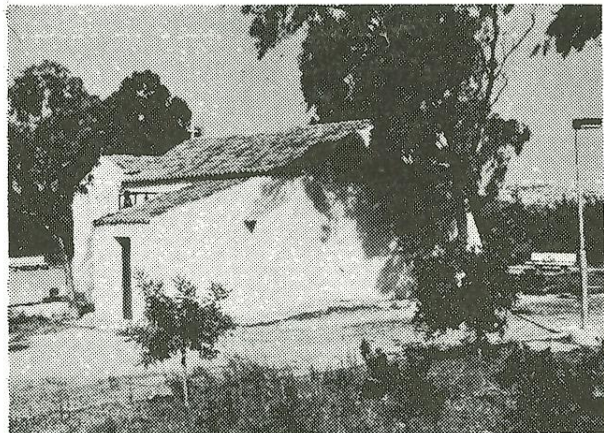
Ἀπὸ τὴν θέσιν αὐτὴν εὐχαριστοῦμε ἐγγνωμόνως τὸν

σεβαστό καθηγητή κ. Εδάγγελο Θεοδώρου, διευθυντή των περιοδικών της Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, δι' ὁποῖος με πρωτοβουλία του φιλοξένησε τὸ λόγο μας ἀπὸ τὶς στήλες τοῦ «Ἐφημερίου» καὶ κατὰ τὴν περίοδο 1985 - 86.

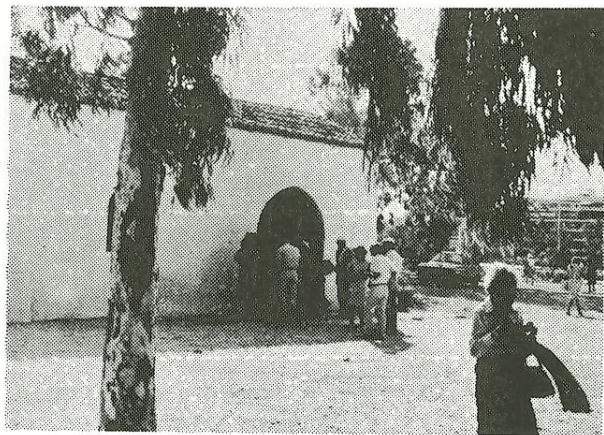
Α. Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

Νέο Φάληρο, 20 Ἰουνίου 1986

ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ

Τὸ ἐκκλησάκι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου στὸ Παλαιὸ Φάλερο. Μία νησίδα πνευματικῆς ἀνατάσεως, «μετόχι» τῆς Ἐνορίας τοῦ Ἁγίου Ἀλεξάνδρου.

ΑΝΑΖΩΟΓΟΝΗΣΗ ΚΑΙ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΕΝΟΡΙΑΣ

Γιὰ νὰ ζήσει ἡ Ἐνορία

Ἐδῶ καὶ μερικὰ χρόνια, ἡ ζωὴ τῆς Ἐνορίας ἀπασχολεῖ ὀλοένα καὶ πρὸ ἔντονα πιστούς, ποιμένες, διοικοῦσα Ἐκκλησία. Πολλὲς προσπάθειες γίνονται σὲ πρακτικὸ καὶ θεωρητικὸ ἐπίπεδο γιὰ νὰ μπορέσει ἡ Ἐνορία νὰ λειτουργήσει κατὰ τέτοιο τρόπο, ὥστε νὰ ἀνταποκρίνεται στὸν χαρακτηρισμὸ τῆς ὡς ζωντανοῦ κυττάρου τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας.

Πολλοὶ εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ προδικάζουν τὸ θάνατό τῆς καὶ πολλοὶ πάλι ἐκεῖνοι ποὺ ἐλπίζουν στὴ γενκρανία τῆς καὶ ἄλλοι τόσο ὅσοι πιστεύουν στὴν ὑπάρχουσα ζωντανὴ παρουσία τῆς. Οἱ διαπιστώσεις καὶ οἱ προσδοκίες αὐτὲς εἶναι προφανῶς θέμα διαφορετικῶν ἐκτιμήσεων. Ἐνα πάντως εἶναι βέβαιο, ὅτι κανέναν δὲν ἀφήνει ἀδιάφορο ἡ μορφή καὶ οἱ λειτουργίες ποὺ ἔχει νὰ ἐκπληρώσει ἡ Ἐνορία σήμερα.

Ὅρισμένοι φθάνουν ἀκόμα νὰ προτείνουν σύγχρονες προσαρμοστικὲς ἀλλαγές μετὰ τὴν κινήσει τῆς τοῦ λαϊκοῦ στοιχείου καὶ τὴν καθιέρωση τοῦ νέου θεσμῶ τῶν Κληρικολαϊκῶν Συνελεύσεων στὶς Ἐνορίες¹.

Ἐντονο ἐκκλησιαστικὸ ἐνδιαφέρον

Τὴν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἔχει ἰδιαίτερα ἀπασχολήσει τὸ ζήτημα αὐτὸ καὶ προσπαθεῖ ἀπὸ καιρὸ νὰ

βρει τον τρόπο για να οργανώσει και να αναζωπυρήσει τη ζωή της Ένορίας.

Η Σεπτή Ίεραρχία της Εκκλησίας της Ελλάδος είχε μάλιστα καταλήξει κατά την ΙΙ' Σύνοδό της του Νοεμβρίου του 1958 σε συγκεκριμένα πορίσματα και είχε όρισει Έπιτροπή από συνοδικά και άλλα μέλη της Αποστολικής Διακονίας για να υποβάλει πλήρες σχέδιο Ένοριακής Δράσεως ώστε να εγκριθεί από την Ίερά Σύνοδο και να τεθεί σε άμεση εφαρμογή. Τον επόμενο Σεπτέμβριο (1959) εγκρίθηκε από την Ίερά Σύνοδο ο «Καταστατικός Όργανισμός της εν τη Ένορία Εκκλησιαστικής Δράσεως» και στάλθηκε με την υπ' αριθ. 1043 Έγκύκλιο προς τους Σεβασμιωτάτους Ίεράρχας με την παράκληση να θέσουν αυτόν «εις εφαρμογήν, προς προαγωγήν και αξιοποίησην του παρ' εκάστη Ένορία Εκκλησιαστικού Έργου». Δεν φαίνεται να δόθηκε ικανοποιητική συνέχεια σ' εκείνες τις αποφάσεις.

Μετά από δεκαετία περίπου, στο Α' Θεολογικό Σεμινάριο Εισηγητών Ίερατικών Συνεδρίων, που έγινε με τη φροντίδα της Μονίμου Συνοδικής Έπιτροπής Ποιμαντικού Έργου της Εκκλησίας της Ελλάδος στο Διορθόδοξο Κέντρο Αθηνών 26 με 27 Απριλίου 1972, παρουσιάστηκε ειδική επί του θέματος εισήγηση («Τρόποι αναζωπυρήσεως της ζωής της Ένορίας»). Η αναγέννηση της ένοριακής ζωής δεν είναι δυνατό να πάψει να απασχολεί ποτέ την Εκκλησία.

Συγκεκριμένες προσπάθειες

Έτσι, λοιπόν, όχι μόνο μεμονωμένοι ποιμένες και λαϊκοί θεολόγοι ασχολούνται με την αναδιοργάνωση της ένοριακής διακονίας και επιχειρούν να επισημά-

νουν τις χωροχρονικές κοινωνικές συντεταγμένες που θα καταστήσουν δυνατή την αναγέννηση και τη λειτουργική ενεργοποίηση της Ένορίας στη σημερινή βιομηχανική ή μεταβιομηχανική έκκοσμηκευμένη κοινωνία.

Άλλά και στα πλαίσια ιερατικών και θεολογικών συνεδρίων και σεμιναρίων, όπως για παράδειγμα των Ίερών Μητροπόλεων Σερρών και Νικαίας (Νοέμβριος 1984), Ηλείας και Δημητριάδος (Μάρτιος, Οκτώβριος 1985), του «Θεολογικού Συνδέσμου» (Θεσσαλονίκη 1986), γίνεται ή διαπραγματεύεται το εν λόγω θέμα. Η έκπομπή της ΕΡΤ 1 «Σήμερα είναι Κυριακή» της 12 Ιουνίου 1983 συζήτησε το πρόβλημα έχοντας πρόσκαλέσει ειδικό πολεοδόμο. Ο εκκλησιαστικός και θρησκευτικός Τύπος ανακινεί συνέχεια το ζήτημα, το οποίο απασχολεί φοιτητικές οργανώσεις και τα Κατηχητικά Σχολεία που προβλέπουν και ειδικό μάθημα στα βοηθήματά τους².

Δεν είναι δυνατό, βέβαια, να δώσουμε πλήρη βιβλιογραφική εικόνα του μόχθου που έχει κατατεθεί προς αυτή την κατεύθυνση. Σχετικούς τίτλους καταχωρίζουμε στον αλφαθητικό βιβλιογραφικό έννημερωτικό οδηγό στο τέλος του παρόντος κεφαλαίου. Δεν υποστηρίζουμε ότι είναι πλήρης. Περιμένουμε υποδείξεις σας για τη συμπλήρωσή του.

Το προσωπικό ενδιαφέρον του Μακαριωτάτου Προκαθημένου της Εκκλησίας της Ελλάδος κ. Σεραφείμ και των Συνοδικών Σεβασμιωτάτων Ίεραρχών παρεκίνησε την Ίερά Σύνοδο κατά την τρέχουσα συνοδική περίοδο (1985 - 86) να αναθέσει στη Συνοδική Έπιτρο-

πή Θείας Λατρείας και Ποιμαντικού Ἔργου νὰ μελετήσῃ τὸ ζήτημα και νὰ εισηγηθεῖ σχετικῶς³. Τὸ ἴδιο ἐνδιαφέρον ἐκδηλώθηκε πρόσφατα και στὶς τελευταῖες κοινὲς συσκέψεις τῶν συνοδικῶν μελῶν μὲ τοὺς Καθηγητὲς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ποὺ ἔγινε στὶς 6 Μαρτίου και 6 Ἰουνίου 1986 στὸ μέγαρο τῆς Ἱ. Συνόδου. Ἀναμένουμε μὲ πολλὴ προσδοκία και ἐλπίδα τὰ ἀποτελέσματα αὐτοῦ τοῦ ἐνδιαφέροντος.

Γενικὴ ὑποκειμενικὴ ἢ ἀντικειμενικὴ;

Ἡ διατύπωση τῆς ἀναθέσεως ἀπὸ τὴν Ἱερὰ Σύνοδο στὴν Συνοδικὴ Ἐπιτροπὴ Θείας Λατρείας και Ποιμαντικοῦ Ἔργου γιὰ τὴ μελέτη τοῦ θέματος «ἀναζωογόνηση και δραστηριοποίηση τῆς ἐνορίας» μᾶς κάνει νὰ διερωτηθοῦμε κατὰ πόσο ἡ Ἐνορία συνιστᾷ τὸ ὑποκείμενο ἢ τὸ ἀντικείμενο τῆς ἀναζωογόνησεως και δραστηριοποιήσεως. Ἡ γενικὴ πτώση «τῆς ἐνορίας» εἶναι γενικὴ ὑποκειμενικὴ ἢ γενικὴ ἀντικειμενικὴ;

Στὴ συνέχεια, ἡ πρόταση ἐπιχειρεῖ νὰ συγκεκριμενοποιήσῃ ὀρισμένα μεγέθη και μάλιστα κάνει λόγο γιὰ ὑπόδειξη τρόπων και μεθόδων ὥστε ν' ἀναπτυχθεῖ ἡ δραστηριότητα τῆς Ἐκκλησίας «πρὸς καταρτισμὸν και ἀναζωογόνησιν τῶν πιστῶν ἐν ἐκάστη ἐνορίᾳ». Σύμφωνα, λοιπὸν, μὲ τὴν πῦρ πάνω πρόταση ἡ Ἐκκλησία ὀφείλει νὰ ἀναπτύξῃ δραστηριότητα μὲ στόχο τὸν καταρτισμὸ και τὴν ἀναζωογόνηση τῶν πιστῶν σὲ κάθε ἐνορία.

Δύο τρόποι ἀναγνώσεως τῆς ἐντολῆς τῆς Ἱ. Συνόδου

Ἐπάρχουν δύο τρόποι ἀναγνώσεως αὐτῆς τῆς προτάσεως.

Ἡ πρώτη προβάλλει ἐνώπιόν μας ἓνα ἀσύνδετο σχῆμα. Εἶναι σὰν ἡ Ἐκκλησία, ἡ ἐνορία, οἱ πιστοὶ νὰ μὴν ἔχουν μίαν ὀργανικὴ ἐνότητα μεταξύ τους· ἡ Ἐκκλησία νὰ εἶναι κατὰ ἀπ' ἑξῶ. Περὶ ποιᾶς ὁμως Ἐκκλησίας πρόκειται; Πρόκειται γιὰ τὴν διοικοῦσα Ἐκκλησία, γιὰ τὴν ἰδέα τῆς Ἐκκλησίας γενικὰ ποὺ ὑλοποιεῖται σὲ μίαν ἐνορία ἐν χρόνῳ και τόπῳ, στὴν ὁποία ἀνήκουν ὀρισμένοι πιστοὶ ποὺ πρέπει μὲ μίαν σειρά δραστηριοτήτων νὰ καταρτισθοῦν και νὰ ἀναζωογονηθοῦν; Καὶ ποιὰ μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ σχέση αὐτῶν τῶν συγκεκριμένων πιστῶν μὲ τὴν Ἐκκλησία και τὴν ἐνορία;

Τὰ ἐρωτήματα αὐτὰ βρίσκουν ἀσφαλῶς τὴν ἀπάντησή τους ἀν τὴν πρόταση τῆς Ἱ. Συνόδου τὴν ἀναγνώσουμε μ' ἓνα δεῦτερο τρόπο ἀναγνώσεως.

Ἐκκλησία, ἐνορία, πιστοὶ συνιστοῦν μίαν ἀδιάσπαστη ἐνότητα, μέρη ἐνὸς ὀργανικοῦ ὅλου ποὺ δρᾷ και ζεῖ, ζεῖ δὲ οὐκέτι αὐτὸ ἀλλὰ ζεῖ ἐν αὐτῷ Χριστῷ (πρβλ. Γαλάτας β' 20).

Ἡ ἐν Χριστῷ ζωὴ: προϋπόθεση και στόχος

Στὸ μέτρο ποὺ ἀναπτύσσεται ἡ ἐν Χριστῷ ζωὴ σὲ ὅλα τὰ ἐπίπεδα τῆς Ἐκκλησίας, και σ' αὐτὲς ἀκόμα τίς μικρότερες ἐνότητες ποὺ τὴν ἀπαρτίζουν, ἡ Ἐκκλησία ζεῖ και δρᾷ, ἀλλοιῶς παράμενη ἀδρανῆς και νεκρά. Ἡ ἐν Χριστῷ ζωὴ στὴν Ἐκκλησία εἶναι με-

ταδοτική και ακολουθεῖ ὁδούς ἀμφίδρομης ἢ πολύδρομης κυκλοφορίας.

Ἡ ζωὴ εἶναι, βέβαια, ἓνα συνεχές, ὑπάρχει μιὰ κλιμάκωση ζωῆς καὶ ὁ Κύριός μας ἦλθε εἶνα ζωὴν ἔχωμεν καὶ ἓνα περισσὸν ἔχωμεν» (Ἰωάννου ι' 10). Αὐτὴ ἡ κλιμάκωση ὅπωςδήποτε ἐπιδέχεται διαφορετικές μορφές ζωῆς. Ζωῆς κατὰ τὴν ὁποία μὲν καὶ ἐπιβιώνουμε, ἢ ἀπλῶς φυτοζωοῦμε καὶ ζωῆς ποὺ τὴν χαρακτηρίζει μιὰ ζωντανεία, ποὺ ἀκτινοβολεῖ καὶ μεταδίδεται ἀφοῦ ἔχει, βέβαια, πρῶτα μεταληφθεῖ.

Γι' αὐτὴν τὴν τελευταία ἀκριβῶς ζωὴ πρόκειται ἐδῶ, ζωὴ ποὺ μπορεῖ πραγματικὰ νὰ ἀναζωογονήσει τοὺς μεμονωμένους πιστοὺς, καὶ αὐτοὺς ποὺ δυὸ δυὸ ἢ τρεῖς τρεῖς μαζὶ εἶναι συγκεντρωμένοι στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, καὶ τοὺς ἄλλους, τοὺς περισσότερους ποὺ δένονται ὁ ἓνας μὲ τὸν ἄλλο καὶ ἀποτελοῦν μιὰ εὐχαριστιακὴ κοινότητα, καὶ ὅλους τοὺς ὑπόλοιπους, ποὺ μυστικὰ ἀπαρτίζουν τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, σὲ συγκεκριμένο τόπο καὶ χρόνο καὶ συνιστοῦν τὴν τοπικὴ Ἐκκλησία ἢ τὴν Ἐκκλησία μιᾶς Χώρας (ἐθνική), ἢ τὴν Καθολικὴ Ἐκκλησία. Ὅπωςδήποτε ἡ καθολικότητα εἶναι δυνατὸ νὰ χαρακτηρίζεται καὶ τὴν μικρὴ σὺνάξῃ ἐφόσον ἀνήκει ποιοτικὰ στὴν Καθολικὴ Ἐκκλησία.

Λειτουργίες τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας

Ἡ ἀναζωογόνηση, λοιπόν, θὰ πρέπει νὰ συνίσταται στὴν ἀκολουθία τοῦ ἀληθινοῦ δρόμου τῆς ζωῆς, στὴν ἐπαφὴ μὲ τὸν ἴδιο τὸν Κύριο (Ἰωάννου ιδ' 6), ποὺ πραγματοποιεῖται μέσα στὸ ζωντανὸ σῶμα Του, τὴν Ἐκκλησία. Στὴν ἐπαφὴ, δηλαδή, μὲ τὸ λόγο τοῦ

Θεοῦ, τὴν συμμετοχὴ στὸ σῶμα Του καὶ τὸ αἷμα Του, τὴ διακονία στὰ ἔργα τῆς ἀγάπης. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἐπιτυγχάνεται ἡ ζωντανὴ κοινωνία μὲ τὸν Θεό, τοὺς ἀνθρώπους, μὲ τὸν ἑαυτὸ μας.

Μὲ τὸ κήρυγμα, τὴν κατήχηση, τὸν εὐαγγελισμό, μὲ τὰ μυστήρια καὶ τὴν προσευχή, μὲ τὴ διακονία στὰ ἔργα τῆς ἀγάπης σὲ ὅλη τὴν ψυχσωματικὴ διάσταση τοῦ ἀνθρώπου μεταδίδεται ἡ ζωὴ καὶ αὐξάνει μέσα μας καὶ ζωοποιεῖ τὴν ὅλη μας ὑπαρξή.

Συγκοινωνοῦσες καὶ ὄχι στεγανές ἐνότητες

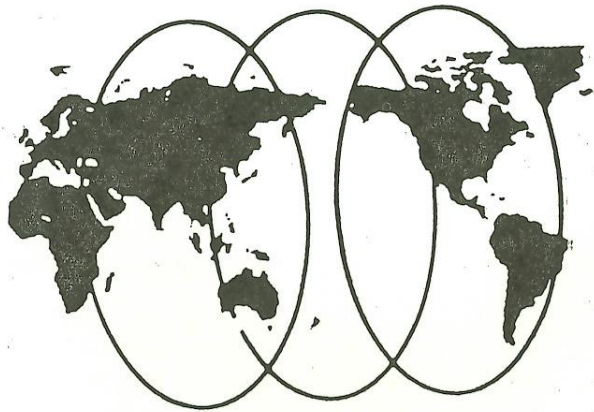
Αὐτὲς ὅμως οἱ θεμελιώδεις λειτουργίες τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως εἶναι ἡ μαρτυρία, ἡ λατρεία, ἡ διακονία τῆς ἀγάπης, ἡ κοινωνία, δὲν λειτουργοῦν «στεγανὰ» σὲ ἀπομονωμένους χώρους ἀτόμων, ἐνοριῶν, ἐπισκοπῆς, ἀλλὰ «συγκοινωνικὰ» διαδοχικὰ ἀλλὰ καὶ σύγχρονα ὡς «κατ' ἐνορίαν» ἀλλὰ καὶ «ὑπὲρ ἐνορίαν πράξεις».

Τολμῶ νὰ ὑποστηρίξω ὅτι σὲ μιὰ ζωντανὴ ποιμαντικὴ, ποὺ ἀσκειῖται πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως στὰ πλαίσια μιᾶς Ἐπισκοπῆς δὲν ὑπάρχουν περιθώρια γιὰ «παρ' ἐνορίαν» ποιμαντικὲς πράξεις ὅσο γιὰ παρ' ἐνορίαν ἱεροπραξίες στενὰ συνδεδεμένες ἐνδεχομένως μὲ βιοποριστικὲς οικονομικὲς πραγματικότητες καὶ ἀντιδικίες.

Στὶς ἀστικὲς ἰδιαιτέρως Ἐνορίες τὰ «ἔρια», παρ' ὅλη τὴν νομικὴ χωροταξικὴ κατοχύρωσή τους ἀνοῦν σὲ πολλὰ σημεῖα ποὺ ἀφοροῦν στὴν διαποίμανση τῶν πιστῶν. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὰ ἔρια τῶν ὁμῶρων Ἐπισκοπῶν (Μητροπόλεων).

Ἔτσι, εἶναι δυνατό ποιμαντικά, ὁ πιστός πού ἀνήκει στήν α' Μητρόπολη νά ἐκκλησιάζεται τις Κυριακές σέ ἐνορία τῆς β' Μητροπόλεως· κατά τις μεγάλες ἑορτές στόν Ἰ. Ναό τῆς ἐνορίας του· νά τόν ἀγιάζει» τά Φῶτα ὁ ἐφημέριός του· νά καλεῖ ὅμως γιά Ἀγιασμό καί Εὐχέλαιο φίλο ἱερέα πού ἀνήκει σέ ἄλλη Μητρόπολη· νά ἐξομολογῆται σέ Πνευματικά μακρυνῆς Μητροπόλεως ἢ Γέροντα καί νά παρακολουθεῖ τὸ ἑσπερινὸ κήρυγμα τῆς Τετάρτης τοῦ Μητροπολίτη τῆς ὁμοῦρου Μητροπόλεως.

Ἄν, τώρα, παριστάναμε τις περιοχές τῶν ὁμοῦρων Ἰ. Μητροπόλεων μὲ μεγάλους κύκλους καί τις περιοχές τῶν Ἐνοριῶν μὲ μικρότερους, ἔτσι ὅπως ἔχει διαμορφωθεῖ σήμερα ἡ ποιμαντικὴ πρακτικὴ στίς μεγάλες πόλεις, δὲν μπορεῖ νά ἰσχύσει τὸ τοῦ Ἀρχιμῆδη: «Μή μου τοὺς κύκλους (τοὺς ποιμαντικούς)

Ἄν, τώρα, παριστάναμε τις περιοχές τῶν ὁμοῦρων Ἰ. Μητροπόλεων μὲ μεγάλους κύκλους καί τις περιοχές τῶν Ἐνοριῶν μὲ μικρότερους, ἔτσι ὅπως ἔχει διαμορφωθεῖ σήμερα ἡ ποιμαντικὴ πρακτικὴ στίς μεγάλες πόλεις, δὲν μπορεῖ νά ἰσχύσει τὸ τοῦ Ἀρχιμῆδη: «Μή μου τοὺς κύκλους (τοὺς ποιμαντικούς)

τάραττε». Κύκλοι μικροὶ μετὰ μεγάλων θὰ ἐφάπτονται καί θὰ τέμνονται πολλαπλῶς καί τίποτε δὲν μπορεῖ νά προδικάσει ἢ νά ἀποκλείσει ἐνδεχομένως διαταραχές.

Συνείδηση τοῦ μέρους μέσα στό ὄλο

Τοῦτο πάλι δὲν σημαίνει ὅτι χάνονται τὰ ὅρια, ὅτι κανένας δὲν ἔχει τὴν ποιμαντικὴ εὐθύνη καί ὄλοι δροῦν μέσα στήν ἀοριστία καί ἐνεργοῦν ἀνεύθυνα. Περισσότερο θὰ ἤθελα νά τονίσω τὴ βαθειὰ ὀργανικὴ ποιοτικὴ ἐνότητα πού ὑφίσταται μεταξύ ἐπισκοπῆς — ἐνορίας — πιστῶν, παρὰ μία ἀθροιστικὴ προσέγγιση πού ἀπαριθμεῖ στοιχεῖα, καί ἀπαρτίζει ἐνόητες ὅπου γιά παράδειγμα τόσες Ἐνορίες θὰ ἀποτελοῦσαν μία Ἐπισκοπὴ ἢ Μητρόπολη.

Τὸ ἀντίθετο εἶναι ἀληθινό, τουλάχιστο στήν ἱστορικὴ ἐξέλιξη τῶν πραγμάτων, κατὰ τὴν ὁποία, ἓνα τμῆμα τῆς ὑπὸ τὸν Ἐπίσκοπον εὐχαριστιακῆς συνάξεως, ὅταν τὸ ἀπαιτοῦσαν οἱ ἀνάγκες, συναζόταν χωριστά, διατηρώντας διοικητικὴ καί ποιμαντικὴ ἐνότητα μαζί του. Καί ὅχι ὅπως ἓνα μελίσι πού μὲ τὴν καινούρια βασιλίσσά του ἀποτελεῖ ἓνα καινούριο ἀνεξάρτητο βασίλειο. Ὁ Ἐπίσκοπος ἐπισκοποῦσε, διατηροῦσε τὴν ἐπ-οπτεία τοῦ ὄλου· ὁ Πρεσβύτερος στήν ἐν-ορία του, κάτω ἀπὸ τὸ βλέμμα του, διατηροῦσε στὸ ὀπτικό του πεδίο τοὺς ἐνορίτες του, ἔβλεπε μέσα δηλαδή καί βρισκόνταν σὲ ποιμαντικὴ ἐτοιμότητα καί ἐπι-φυλακὴ τῶν πέντε αἰσθήσεων. Ὁ ἱερέας ἦταν καί εἶναι αὐτὸς πού βλέπει, ἀκούει, ψαύει, ὀσφραίνεται, γεύεται καί καθίσταται σὲ τελευταία ἀνάλυση ἐπί-

σκοπος ψυχῶν καὶ σωμάτων γιὰ νὰ συγκρατεῖ ζωντανὸ τὸ μικρὸ ποίμνιο.

Ἡ ἐνορία ἐγγύηση γιὰ διαπροσωπικὲς σχέσεις

Ἡ ἄμεση σχέση τοῦ πρεσβυτέρου μὲ τοὺς ἐνορίτες του στὰ πλαίσια τῆς Ἐνορίας συνιστᾷ καὶ τὸ πῶς μεγάλο ἀσφαλῶς πλεονέκτημα τῆς Ἐνορίας καὶ τὴν ἀξία της ὄχι μόνο ὡς βασικῆς «μονάδος ὀργανώσεως» τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βίου, ἀλλὰ καὶ ὡς βασικῆς ποιμαντικῆς «μονάδος κρούσεως». Γιατί, ἐκεῖ ὅπου ὁ πρεσβύτερος ἢ οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ ἐνορίτες εἰσέρχονται σὲ μιὰ ζωντανὴ διαπροσωπικὴ σχέση μεταξύ τους καὶ γνωρίζουν ὁ ἕνας τὸν ἄλλο, ἐκεῖ συντελεῖται κοινωνία καὶ ἐπικοινωνία καὶ ὑπάρχει περίπτωση νὰ ἀκουστεῖ καὶ νὰ εἰσ-ακουστεῖ τὸ Εὐαγγέλιο καὶ νὰ πραγματοποιηθεῖ ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου. Προϋπόθεση λοιπὸν γιὰ ζωντανὴ ἐνορία συνιστᾷ ἢ σὲ ἀνθρώπινα μέτρα διάρθρωση τῶν ἐνοριῶν ὅπου οἱ ἄνθρωποι γνωρίζονται κατ' ὄνομα.

Ποιμαντικὴ πολλαπλῶν ἐπιπέδων

Τοῦτο πάλι δὲν σημαίνει, ὅτι ἡ ἐνορία συνιστᾷ καὶ τὸ μοναδικὸ ποιμαντικὸ πεδίο δράσεως τῆς Ἐκκλησίας. Γνωρίζουμε ὅτι ἡ διαποίμανση συντελεῖται σὲ πολλὰ ἐπίπεδα. Ποιμαντικὴ πρόσωπο μὲ πρόσωπο· ποιμαντικὴ ἐπὶ μέρους ομάδων ἢ κατηγοριῶν ἀνθρώπων· ποιμαντικὴ δομῶν, θεσμῶν καὶ τοῦ γενικότερου περιβάλλοντος. Τὰ πρόσωπα ἀσφαλῶς πὺ ἀσκοῦν αὐτὴ τὴ διαφοροποιημένη ποιμαντικὴ διαφέρουν καὶ διαφοροποιοῦνται.

Ἔτσι ποιμαντικὴ δραστηριότητα εἶναι δυνατὸ ν' ἀναληφθεῖ ἀκόμα καὶ ἀπὸ τοὺς λαϊκοὺς, τοὺς μοναχοὺς, τὸν ἐφημέριο, τὸν γέροντα, τὸν ἐπίσκοπο, ἕνα μοναστήρι, μιὰ σύνοδο — ἀκόμα καὶ οἰκουμενικὴ. Στοιχοῦντες στὸ παράδειγμα τοῦ Ἀρχιποίμενος Χριστοῦ ποιμαίνουν καὶ παρακαλοῦν τὸν Λαὸ Του. Ὁ καθένας μὲ τὸ δικό του τρόπο, στὰ δικά του μέτρα.

Ὁδὸς διπλῆς κατευθύνσεως

Κάθε ποιμαντικὴ ἐργασία πὺ ἐπιτελεῖται στὸ ἐπίπεδο τῆς ἐνορίας ἔχει ὑψηλὴ πιθανότητα νὰ εἶναι καρποφόρα καὶ νὰ συμβάλει στὴν γενικότερη ἀναζωογόνηση τῶν πιστῶν, τῆς ἴδιας τῆς Ἐνορίας, ἀλλὰ καὶ τῆς εὐρύτερης Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Αὐτὴ ἡ ἀντίδοση ζωῆς ἀποτελεῖ καὶ στόχο ἀλλὰ καὶ κίνητρο στὴν ἀναζήτηση τρόπων καὶ μεθόδων γιὰ τὴν ἀναζωογόνηση τῆς Ἐνορίας.

Ἐνας ποιμαντικὸς σχεδιασμὸς πρὸς μιὰ τέτοια κατεύθυνση ἔχει ὡς ἀφετηρία τὴν σὺν Θεῷ βεβαιότητα ὅτι οἱ προσπάθειές μας δὲν θὰ πᾶνε χαμένες, ἀλλὰ θὰ τελεσφορήσουν, ἀρκεῖ αἱ μέθοδοί μας ν' ἀνοίγουν δρόμους ποιμαντικῆς διακονίας, νὰ μὴν εἶναι συνταγὲς εὐκαιροῦ-ἀκαιροῦ ἐφαρμογῆς ἀλλὰ προσαρμογῆς στὶς συγκεκριμένες ἐν τόπῳ καὶ χρόνῳ ἀνάγκες τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ κόσμου («κατὰ τὴν ἐκάστου ἰδίαν χρείαν»).

Ὁ ἱερέας, κύριος μοχλὸς

Πέρα ὅμως ἀπὸ ὅποιονδήποτε ποιμαντικὸ σχεδιασμὸ καὶ ποιμαντικὲς μεθόδους βρίσκεται ἡ μορφὴ

τοῦ ποιμένα, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ καὶ τὸν κύριο μοχλὸ τῆς ποιμαντικῆς ἐργασίας τῆς ἐνορίας. Ὅποιαδήποτε συζήτηση γιὰ ἀναζωογόνηση, ἀναζωπύρωση, δραστηριοποίηση τῆς ἐνορίας θὰ ἀποβαίνει ἀκαρπῆ ἀν δὲν προσεχθεῖ ὁ ἱερέας καὶ ἡ θέση ποὺ κατέχει στὸ ποιμαντικὸ ἔργο.

Τὰ μέτρα ποὺ προτείνονται συνήθως ἀναφέρονται κυρίως στὶς ἐλλείψεις ποὺ ὑπάρχουν στὴν ὀργάνωση τῆς ἐνορίας, στὴν ἀπουσία ἢ παρουσία ἐκσυγχρονισμένων δομῶν, στὸν καταμερισμὸ τῆς ἐργασίας. Σὲ πάρα πολλὰ σημεῖα εἶναι πολύτιμες οἱ ὑποδείξεις ποὺ προέρχονται ἀπὸ μία κοινωνιολογικὴ προσέγγιση καὶ ἰδιαίτερα ἀπὸ τὸ χῶρο τῆς Ποιμαντικῆς Κοινωνιολογίας. Ὁ τελευταῖος αὐτὸς κλάδος πολλὰ ἔχει συνεισφέρει στὸν προβληματισμὸ μας γιὰ παροχὴ καλλιτέρων ποιμαντικῶν ὑπηρεσιῶν.

Προσωπικότητα καὶ ψυχολογικὲς ἀντιδράσεις

Ἄν ἡ συζήτηση, ὅμως, περὶ δομῶν καὶ θεσμῶν ἐνθουσιάζει ἰδιαίτερα σήμερον τοὺς ὑπευθύνους, θὰ πρέπει νὰ μὴ ξεχαστεῖ, ἀλλὰ νὰ τονισθεῖ καταλλήλως τὸ πρωτεύον ζήτημα τῆς προσωπικότητος καὶ τῆς θέσεως τοῦ ἱερέα. Ἐδῶ πάλι συνήθως ἀπαιτοῦμε ἀπὸ αὐτὸν νὰ ἔχει μία σειρά ἠθικῶν, κοινωνικῶν, μορφωτικῶν προσόντων, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀπαραίτητα γιὰ νὰ σταθεῖ ὁ ποιμένας στὸ ὕψος τῶν ἱερατικῶν του καθηκόντων. Ἡ καλλιέργεια καὶ ἡ ἀνάπτυξη τῆς προσωπικῆς του πνευματικῆς ζωῆς κρίνεται ἐξάλλου ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ τὴν ἐκτέλεση τοῦ ἔργου του καὶ εἶναι ὀρθὴ μία τέτοια θεώρηση.

Συχνὰ ὅμως παραθεωρεῖται ἡ προσωπικότητα καὶ ἡ προσωπικὴ του ζωὴ ὡς κέντρο ποικίλων ψυχολογικῶν ἀντιδράσεων στὶς διάφορες καταστάσεις ποὺ τοῦ συμβαίνουν κατὰ τὴν ἀσκηση τοῦ ποιμαντικοῦ λειτουργήματος.

Εἶναι ἀλήθεια, ὅτι αὐτὴ ἡ πλευρὰ τῆς ζωῆς τοῦ ἱερέως δὲν ἀναδύεται εὐκόλα καὶ μᾶλλον καταπιέζεται κατὰ συνέπειαν δημιουργεῖ προβλήματα ἔστω καὶ ἀθέατα στὶς σχέσεις του μὲ τοὺς ἱεραρχικά ἀνωτέρους του, μὲ τοὺς συναδέλφους του, μὲ τὸν ἴδιο του τὸν ἑαυτὸ, μὲ τοὺς οἰκείους του. Θὰ πρέπει ἀσφαλῶς νὰ ὑπάρξει ὑπέρβαση τῶν ἐσωτερικῶν ἢ διαπροσωπικῶν ψυχολογικῶν δυσκολιῶν, οἱ ὁποῖες ἐπενεργοῦν ἀνασταλτικά στὸ ἔργο του.

Δυσκολίες ποὺ ἀναστέλλουν τὸ ἔργο του

Τέτοιες δυσκολίες προκύπτουν π.χ. ἀπὸ μία κατ' ἐξακολούθηση προνομιακὴ μεταχείριση ἄλλων συναδέλφων καὶ τοποθέτησή τους σὲ θέσεις, λειτουργήματα ἢ ἀξιώματα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀπολαμβάνουν τιμὴ, δόξα ἢ οἰκονομικὰ ὀφέλη (ἱερατικῶς προϊστάμενοι, τοποθετήσεις στὰ γραφεῖα τῶν Ἱ. Μητροπόλεων, ὑπηρεσία στὰ Κοιμητήρια).

Διατυπώνονται πολλὲς φορές παράπονα γιὰ ἀνίση καὶ ἀδίκην μεταχείριση καὶ τὴ χωρὶς ἀντικειμενικὰ ἀξιολογικὰ κριτήρια Ἐπετηρίδος τοποθέτηση σὲ θέσεις ἱερατικῶς προϊσταμένων, ἀρχιερατικῶν ἐπιτρόπων κ.τ.τ. προσώπων ποὺ δὲν συγκεντρώνουν τὰ ἀνάλογα προσόντα, πρᾶγμα ποὺ γεμίζει πικρία τοὺς ὑπολοίπους.

Πολλὲς φορές δὲν βρίσκουν κατανόηση, ἀναγνώ-

ριση και παραδοχή σε τυχόν ποιμαντικές πρωτοβουλίες που αναλαμβάνουν. Και αυτό, όχι για λόγους αντικειμενικών λαθών, παραλείψεων ή και άστοχιών, αλλά από αντιζηλία και μόνο. Η καχυποψία ως προς τα κίνητρα δράσεως είναι παγία κατάσταση μεταξύ συναδέλφων. Η τυχόν επιτυχία αντιμετωπίζεται με ψυχρότητα και χωρίς ένθουσιασμό ώστε να ένθουσιασθούν και εκείνοι για να συνεχίσουν το έργο τους.

Η χρόνια «δευτερεύουσα τῆ τάξει» θέση κατά τὴν αντίληψη νεωτέρων διοριζομένων πρεσβυτέρων, αλλά και οἱ ἄλλες τυχόν προστριβές μεταξύ συμπρεσβυτέρων οδηγεί στο φαινόμενο, πολλοὶ να εὔχονται να ὑπηρετοῦν σε «μονοθέσιες» ἐνορίες και τὸ ἐπιδιώκουν, ὥστε να ἔχουν ἔτσι ἐλεύθερο πεδίο δράσεως στὴν ἐνορία «τους».

Ἐπέμβαση τῶν δυσκολιῶν

Ἦστερα ἀπὸ ὅλα αὐτά, ἓνα ἀπὸ τὰ κύρια μελήματα μιᾶς ποιμαντικῆς τῆς ἐνορίας στο ἐπίπεδο πού συζητάμε, θὰ πρέπει να εἶναι και ὁ διακανονισμὸς τῶν μεταξύ τῶν συνυπηρετούντων ἱερέων διαπροσωπικῶν σχέσεων, ἀλλὰ και με τοὺς ἀνωτέρους τους.

Ἄν ἐξομαλυνθοῦν οἱ δυσκολίες πού ἀναφέρθηκαν, και αὐτὸ μπορεῖ να συμβεῖ όχι μόνο με τὸ πνεῦμα ὑπακοῆς και ταπεινώσεως πού πρέπει να διακρίνει πραγματικὰ τοὺς ποιμένες, ἀλλὰ και με τὴν ἐγγραφή τῶν ζητημάτων αὐτῶν σε κατάλογο ποιμαντικῶν προτεραιοτήτων και τὴν κατάλληλη ἀντιμετώπισή τους, τότε ἂς εἴμαστε βέβαιοι, ὅτι θὰ παραμεριστεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ κύρια ἐμπόδια τῆς ἀναζωογονήσεως τῶν ἐνοριῶν

μας. Ἄν ξεπεραστοῦν οἱ προσωπικὲς αὐτὲς δυσκολίες ἀνοίγεται τὶς περισσότερες φορές τὸ πεδίο ἐλεύθερο για ἀναζωογονητικὴ ἐνοριακὴ δράση.

Ἡ συναίσθηση προσωπικῶν τυχῶν ἐλλείψεων θὰ ὠθήσει τὸν ἱερέα να φροντίσει να τὶς συμπληρώσει με κατάλληλη πνευματικὴ καλλιέργεια, μόρφωση και ἐπιμόρφωση.

Μόρφωση και ἐπιμόρφωση

Δὲν ἐπιμένουμε ἰδιαίτερα στο τελευταῖο αὐτὸ ζήτημα, καθότι τὸ θεωροῦμε αὐτονόητο ἔτσι ὥστε να ἀποτελεῖ μόνιμη μέριμνα τῆς διοικήσεως και ποιμανοῦσης Ἐκκλησίας ἢ ποιμαντικὴ θεολογικὴ ἐκπαίδευση τῶν ποιμένων για να μποροῦν να ἀνταποκρίνονται στα αἰτήματα, τὶς ἀνάγκες και τὶς προσδοκίες τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου και κόσμου.

Δὲν εἶναι ἀσφαλῶς τῆς παρούσης στιγμῆς να ὑποδείξουμε συγκεκριμένα μέτρα για τὴν ἐκπαίδευση αὐτῆ. Ἐνα μόνο θὰ ἔπρεπε να τονισθεῖ, ἢ ἀνάγκη συνεχοῦς ἐπιμορφώσεως και ἀνακυκλήσεως σε τακτὲς περιόδους ὅλου τοῦ ἱερατικοῦ δυναμικοῦ μηδὲ τῶν λαϊκῶν συνεργατῶν ἐξαιρουμένων (ψαλτῶν, νεωκόρων και λοιπῶν διακονούντων προσώπων, ἐμμίσθων ἢ ἐθελοντῶν). Για τὸ σκοπὸ αὐτὸ θὰ πρέπει να ἐκπονηθοῦν εἰδικὰ ἀναλυτικὰ προγράμματα και να χρησιμοποιηθοῦν και τὰ σύγχρονα μέσα διδασκαλίας.

Ἐπίμετρο : συγκεκριμένες προτάσεις

Ἄν θὰ θέλαμε να διαμορφώναμε τώρα τὶς προηγηθεῖσες σκέψεις τῆς εἰσηγήσεως ὑπὸ τῆ μορφῆ

συνοπτικῶν θέσεων θὰ διατυπώναμε τὶς ἀκόλουθες προτάσεις, ποὺ ὑπαινίσσονται κλιμακωμένες προτεραιότητες πρὸς ἐνέργεια μὲ σκοπὸ τὴν ἀναζωογόνηση καὶ δραστηριοποίηση τῆς Ἐνορίας.

1. Οἱ ποιμαντικὲς δομὲς τῆς Ἐνορίας πρέπει νὰ βρίσκονται σὲ ἄμεση σχέση μὲ ἐκεῖνες τῆς Ἱ. Μητροπόλεως.

2. Ὁ ποιμαντικὸς σχεδιασμὸς νὰ γίνεται σὲ συνεργασία μὲ τὰ ἐπιτελικὰ ὄργανα τῆς Μητροπόλεως, τὰ ὁποῖα θὰ ἐμπνέουν μὲν, ἀλλὰ δὲν θὰ εἶναι καὶ ὑπεύθυνα γιὰ τὴν ἐκτέλεση τῶν προγραμμάτων. Ἡ πρωτοβουλία ἐκτελέσεως ἀνήκει στὰ ἐνοριακὰ ὄργανα.

3. Ἡ ποιμαντικὴ δραστηριότητα δὲν θὰ ἀντιμετωπίζει τὸν πιστὸ ὡς ἄτομο ἀποκομμένο ἀπὸ κάθε ἄλλη του ἐνταξή στὴν οἰκογένεια, τὴν ἐργασία, τὴν ἐκπαίδευση, τὴν πολιτικὴ ζωὴ, καὶ τὴν πληροφόρησή του ἀπὸ τὰ μέσα μαζικῆς ἐπικοινωνίας. Θὰ τὸν ἀντιμετωπίζει ὡς πρόσωπο ποὺ εἶναι ὑποκείμενο καὶ ἀντικείμενο πολλαπλῶν ἐπιρροῶν.

4. Στόχος τῆς ποιμαντικῆς δραστηριότητος τῆς ἐνορίας ὡς πρὸς τοὺς πιστοὺς θὰ εἶναι ἡ προσωπικὴ συνάντησή μαζὶ τους σὲ «ἐλάσσονες κλίμακες».

5. Ἡ προσωπικὴ αὐτὴ συνάντησή ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπόλοιπο ποιμαντικὸ ἔργο δὲν θὰ ἐπιτελῆται μόνο ἀπὸ τὸν Ἐφημέριο. Ποιμαντικὲς ὁμάδες ἐργασίας καὶ συνεργάτες θὰ βοηθοῦν τοὺς Ἐφημέριους στὸ ποιμαντικὸ ἔργο τῆς Ἐνορίας.

6. Ὅταν μιᾶμε γιὰ ἀνθρώπινες ἢ ἐλάσσονες κλίμακες συναντήσεως δὲν θέλουμε νὰ ἐπέμβουμε στὰ

ἀριθμητικὰ δεδομένα τῶν ὀργανικῶν μονάδων, πόσοι, δηλαδή, θὰ ἀπαρτίζουν μιὰ ἐνορία. Ἄς ἀφθεῖ μόνῃ τῆς ἢ ὀργανικὴ μονάδα νὰ βρεῖ τὸ μέγεθός της. Ἐκεῖνο ποὺ προέχει εἶναι νὰ δημιουργηθοῦν μικρότερα κέντρα συνοχῆς.

7. Ἐνα πρῶτο βῆμα θὰ ἦταν, ἀν σὲ μεγάλες ἐνορίες, ὅπου ὑπάρχουν περισσότεροι συνεφημέριοι, χωρίζονταν οἱ ἐνορίες σὲ ποιμαντικὸς τομεῖς κατὰ δρόμους ἢ ἀνά συνοικίες. Σ' αὐτοὺς τοὺς τομεῖς ὑπεύθυνος θὰ εἶναι συγκεκριμένος ἱερέας πλαισιωμένος ἀπὸ μιὰ ποιμαντικὴ ομάδα ἐργασίας ἀποτελουμένη ἀπὸ λαϊκούς. Ὁ Ἐφημέριος πέρα ἀπὸ τὶς διοικητικὲς του ἐνασχολήσεις στὴν κεντρικὴ ὑπηρεσία τῆς Ἐνορίας ἢ σὲ ὑπηρεσίες τῆς Ἱ. Μητροπόλεως θὰ ἔχει τὴ φροντίδα καὶ τὸν συντονισμό τοῦ ὅλου ποιμαντικοῦ ἔργου στὸν τομέα του (μαρτυρία, λατρεία, διακονία, κοινωνία). Θὰ πρέπει, βέβαια, νὰ ἔχει ὑπάρξει προηγουμένως μιὰ διευθέτησις ὅσον ἀφορᾷ θέματα εἰσπράξεων («τυχηρῶν») ἀπὸ τὴν τέλεση τῶν ἱ. μυστηρίων καὶ ἄλλων ἁγιαστικῶν πράξεων καὶ ἱεροπραξιῶν στὸν κεντρικὸ Ναό.

8. Κάθε τομέας θὰ πρέπει νὰ ἔχει τὸν δικό του τόπο εὐχαριστιακῆς συνάξεως καὶ λατρείας. Τέτοιοι τόποι μπορεῖ νὰ εἶναι τυχὸν ὑπάρχοντα παρεκκλήσια ἢ ἄλλοι χώροι, ὅπως ἰσόγεια πολυκατοικιῶν, ποὺ νὰ μποροῦν νὰ διαμορφωθοῦν σὲ εὐχαριστιακούς χώρους. Αὐτοὶ οἱ χώροι θὰ εἶναι τόποι πνευματικῆς ἀνατάσεως καὶ ἀναψυχῆς, «νησίδες γαλήνης καὶ προσευχῆς» (βλ. σ. 10).

9. Σημαντικὴ θὰ εἶναι καὶ ἡ προσφορά τῆς ποιμαντικῆς ομάδος ἐργασίας ὑπὸ τὸν Ἐφημέριο,

πέρα από τη συμπαράστασή της σε θέματα λατρείας και στο έργο της χριστιανικής εν γένει μαρτυρίας και κατηχήσεως, της διακονίας αγάπης και της επιτεύξεως αδιατάρακτων σχέσεων μεταξύ προσώπων και διαφόρων ομάδων στην περιοχή του Τομέως.

10. Αυτό προϋποθέτει μία καλή γνώση της ζωής της ένορίας και των επί μέρους τομέων. Χρειάζεται, λοιπόν, κατά πρώτο λόγο μία διάγνωση και αποτύπωση των δυνατοτήτων σε πρόσωπα και μέσα. Αυτό μπορεί να γίνει με πρωτοβουλία των 'Ι. Μητροπόλεων σε όλες τις ένορίες και τους τομείς που θα προκύψουν (Πρώτη βοήθεια μπορεί να παράσχει το 'Ερωτηματολόγιο «'Ενοριακή οργάνωση και ζωή», που χρησιμοποιείται στα πλαίσια του μαθήματος της «Ποιμαντικής» στη Θεολογική Σχολή του Πανεπιστημίου 'Αθηνών· βλ. στο Παράρτημα).

11. Στη συνέχεια θα πρέπει να γίνει εκτίμηση των δεδομένων και των ποιμαντικών προτεραιοτήτων.

12. Τέλος, θα πρέπει να διατυπωθεί ένα βραχυμέσο- ή και μακροπρόθεσμο πρόγραμμα ποιμαντικής ένοριακής ανάπτυξεως για την αναζωογόνηση και δραστηριοποίηση της ζωής της 'Ενορίας (ποιμαντικές προοπτικές).

13. 'Επειδή, όμως, ό ποιμέννας αποτελεί τον κύριο μοχλό στην ποιμαντική εργασία που γίνεται στην 'Ενορία, θα πρέπει να βοηθηθεί στο να ξεπεράσει προσωπικές ψυχολογικές δυσκολίες που δημιουργούνται έξ αντικειμένου ή έξ ύποκειμένου και αναστέλλουν το δημιουργικό ποιμαντικό του έργο. 'Ενώ δίδεται ιδιαίτερη προσοχή στα ήθικα, κοινωνι-

κά, μορφωτικά και πνευματικά του προσόντα παραθεωρείται ή προσωπικότητά του ως κέντρο ψυχολογικών αντιδράσεων. Προς την κατεύθυνση αυτή θα πρέπει να ληφθεί ειδική μέριμνα υπερβάσεως τέτοιων δυσκολιών, που πολλές φορές τις δημιουργεί μία τυχόν άνιση και άδικη μεταχείριση εκ μέρους συναδέλφων ή προϊσταμένων.

14. Παρ' όλη την φαινομενική άνοδο του μορφωτικού επιπέδου των ιερέων μας θα πρέπει με ειδικά προγράμματα ποιμαντικής θεολογικής εκπαίδευσεως να αναληφθεί ή προσπάθεια επιμorfώσεως τόσο αυτών όσο και των λαϊκών συνεργατών της 'Ενορίας, έτσι ώστε να είναι σε θέση να έπωμισθούν επίκαιρη ποιμαντική δραστηριότητα και διακονία.

1. Βλ. το Δελτίο Τύπου (Μαρτίου) του «Θεολογικού Συνδέσμου», που αναφέρεται σε εισηγήσεις μελών του (των Καθηγητών Ι. Ταρνανίδη, Β. Γιούλτση και του 'Επιμελητή Γ. Τσανανά), που έγιναν στην τελευταία, την τρίτη, σειράς εκδηλώσεων, στις 7 Μαρτίου 1986 στη Θεσσαλονίκη με το γενικό θέμα: Σχέσεις 'Εκκλησίας και Πολιτείας. Το επιμέρους θέμα αναφερόταν στις νέες προοπτικές αυτών των σχέσεων και επιχειρούσε μία κοινωνιολογική θεώρηση των συγχρόνων δεδομένων οργάνωσης της κοινωνίας και των απαιτήσεων που προκύπτουν για μία διακονούσα 'Εκκλησία. Για τις κληρικολαϊκές συνελεύσεις βλ. την εφημερίδα «Πληροφόρηση» τεύχος Μαρτίου 1986, της 'Ι. Μητροπόλεως Δημητριάδος.

2. Το μάθημα επιγράφεται: Προβλήματα της σύγχρονης ένορίας και περιλαμβάνεται στο βοήθημα για έκκλησιαστική Κατήχηση (Μπροστά στη σύγχρονη εποχή) της 5ης βαθμίδας, Γ' Σειρά «Φώς Χριστού» στις σ. 114-122. 'Η ΕΧΟΝ, φοιτητική νεολαία της «Χριστιανικής Δημοκρατίας», προσκάλεσε στις

26 Μαρτίου 1986 σε ειδική συνάντηση για να συζητήσουν μαζί του το θέμα: Ένορία και Κοινότητα, τον π. Κωνσταντίνο Παπαδόπουλο, Βοηθό του Τμήματος Ποιμαντικής της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών.

3. Στα πλαίσια αυτής της αναθέσεως, ο Σεβασμιώτατος Πρόεδρος της Επιτροπής Μητροπολίτης Νέας Κρήνης και Καλαμαριάς κ. Προκόπιος μου υπέδειξε να συντάξω σχέδια εισηγήσεως προς συζήτηση, το οποίο και υπέβαλα τέλη Μαρτίου 1986. Το κείμενο αυτό δημοσιεύτηκε στον «Εφημέριο» σε τρεις συνέχειες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΟΛΗΓΟΣ

ΛΕΡΑΚΗ Δανιήλ Γ. (Γεροκώρυκος), *Η ένορία κέντρο αγάπης*, στην έκδοση της Γ. Μ. Νικαίας: *Η ένορία κέντρο αγάπης και αγιασμού*, σ. 27 - 46.

ΑΛΕΒΙΖΟΠΟΥΛΟΥ Άντωνίου (Πρεσβυτέρου), Σκέψεις περί αναδιοργανώσεως της ένοριακής διακοινίας. Αθήναι, τεύχη Α'-Γ' (1970 - 1973), ΙΑ' (1975), ΙΒ' (1983). Βλ. και σειρά άρθρων του με τίτλο: *Η Έκκλησία δρά μέσω των μελών της*, στο περ. «Εφημέριος» του τρέχοντος έτους 1986, σ. 21 - 22, 43, 60, 71.

ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ της Έκκλησίας της Ελλάδος, *Η έν τή ένορία εκκλησιαστική δράσις*. Αί θεμελιώδεις διά τήν οργάνωσιν του έργου εκκλησιαστικάι αποφάσεις. Έν Αθήναις 1960, 22 σ. (Βιβλιοθήκη Γ. Συνόδου 254 Α).

ΒΑΝΤΣΟΥ Χρήστου, *Ένορία και νέοι*, περ. «Κοινωνία», ΚΗ', Ιανουάριος - Μάρτιος 1985, 1, σ. 68 - 81.

ΒΑΡΒΕΡΗ Μ. (Λυκειάρχη), *Νά ζωντανέψουμε τις ένορίες μας*, έφ. «Χριστιανική», 9 Νοεμβρίου 1983. Αναφέρει ως παράδειγμα αναγεννημένης ένορίας, τήν ένορία Ακρασίου Λέσθου. Πρβλ. τις ζωντανές ένορίες της σκλαδωμένης Αθήνας στο Χρονικό του Παναγή Σκουζέ.

ΓΟΥΣΙΔΗ Άλεξάνδρου, *Έκκλησία και Κοινωνία*. Εμπειρική κοινωνιολογική έρευνα σε δύο κοινότητες. Θεσσαλονίκη 1982, 192 σ. Εξετάζεται το θέμα της θέσεως της Έκκλησίας μέσα στην κοινωνία στο επίπεδο της ένορίας. Τή θεολογική και κοινωνιολογική έννοια της ένορίας βλ. στις σ. 50 - 56. Τοῦ ἰ δ ι ο υ

συγγραφέα, Ποιμαντική στη σύγχρονη κοινωνία. Ἐγχειρίδιο ποιμαντικῆς κοινωνιολογίας. Θεσσαλονίκη, Ἐκδ. Π. Πουρνάρα, 1984, 162 σ. Βλ. ἰδιαίτερα τίς σ. 58 - 61, 83 - 100 καὶ τὰ σχήματα στίς σ. 102 καὶ 131.

ΕΝΟΡΙΑ, τὸ γνωστὸ περιοδικὸ πὺ ἐκδίδεται στὴν Ἀθήνα «μὲ σκοπὸ νὰ διαφωτίσει καὶ νὰ καθοδηγήσει τὸν ἑφημέριο ἱερέα στὸ πολυσχιδὲς καὶ δύσκολο ἔργο του» (Ν. Θ. Μπουγάτσος). Ἰδρύθηκε τὸν Μάιο τοῦ 1946 ἀπὸ τὸν Θεολόγο Ἀνδρέα Κεραμίδα, ὁ ὁποῖος τὸ διηύθυνε μέχρι τὴν ἐκδημία του τὸ 1967. Στὴ συνέχεια τὴ διεύθυνση ἀνέλαβε ὁ π. Δ. Ἡλιάδης καὶ ἀπὸ τὸ 1975 κ.έ. ὁ Χριστοφόρος Μωραΐτης. Θὰ ἦσαν παράλειψη ἢ μὴ ἀναφορὰ ἐνὸς περιοδικοῦ πὺ ἀπευθύνεται σὲ 8.000 περίπου συνδρομητές, πὺ στὸ μεγαλύτερο μέρος τους εἶναι Κληρικοὶ καὶ πὺ ὡς κεντρικὸ στόχο του θέτει τὰ προβλήματα τῆς Ἐνορίας.

ΖΗΖΙΟΥΛΑ Ἰωάννου, Ἡ ἐνότης τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ Θεῖα Εὐχαριστίᾳ καὶ τῷ Ἐπισκόπῳ κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας (δ.δ.), Ἀθήναι 1965, XII + 211 σ. Γιά τὴ γένεση τῆς ἐνορίας καὶ τὴ σχέση της πρὸς τὴν ἐπισκοπὴ βλ. σ. 151 - 188.

ΘΕΟΔΩΡΟΥ Εὐαγγέλου, Συνεργασία Κληρικῶν καὶ Λαϊκῶν ἐν τῇ ἐνοριακῇ ζωῇ, περ. «Ἐφημέριος» 1968, σ. 609 - 612, 652 - 654, 684 - 686, 713 - 715, 746 - 747, 775 - 777, 805 - 807.

ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΟΣ, Τὸ ξαναζωντάνεμα τῆς Ἐνορίας. Θέμα τοῦ Ι' ἱερατικοῦ συνεδρίου πὺ ἔγινε στίς 29 Ὀκτωβρίου 1985. Οἱ κυριώτερες ἀποφάσεις δημοσιεύτηκαν στὴν ἑφ. «Πληροφόρηση» στὸ τεῦχος Ὀκτωβρίου 1985. Πρβλ. τὸ τεῦχος Μαρτίου 1986, πὺ ἀναφέρεται στίς κληρικολαϊκὲς συλλεψεις τῶν ἐνοριῶν.

ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΗΛΕΙΑΣ, Ἡ ἐνοριακὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας. Θέμα τοῦ Θεολογικοῦ Συνεδρίου

τῆς Ἰ. Μ. Ἡλείας, πὺ ἔγινε στὴν Ἰ. Μονὴ Φραγκαβίλλας Ἀμαλιάδος, 9 ἕως 10 Μαρτίου 1985. Κύριος εἰσηγητὴς ὁ Ἐπ. Καθηγητὴς π. Γεώργιος Μεταλληγός. Χρονικὸ τοῦ Συνεδρίου συνέγραψε ὁ π. Νικόλαος Στᾶσινοπούλος (βλ. ὀνόματα).

ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΝΙΚΑΙΑΣ, Ἡ Ἐνορία Κέντρο ἀγάπης καὶ ἁγιασμοῦ. Εἰσηγήσεις στὸ ΙΗ' Ἱερατικὸ Συνέδριο 5 ἕως 6 Νοεμβρίου 1984. Νίκαια, Ἐκδ. «Βυζάντιο», 1985, 46 σ. Εἰσηγητὲς οἱ π. Δ. Ἀεράκης καὶ Κ. Φούσκας (βλ. ὀνόματα).

ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΣΕΡΡῶΝ, Ὁργάνωσις τῆς Ἐνορίας — Δυνατότητες καὶ πλαίσια δράσεως αὐτῆς. Θεολογικὸ σεμινάριο τῆς Ἰ. Μ. Σερρῶν μὲ τὸ παράρτημα τῆς Πανελληνίου Ἐνώσεως Θεολόγων (Π. Ε.Θ.) Σερρῶν. Τὰ Πρακτικὰ μὲ τίς εἰσηγήσεις τοῦ Καθηγητῆ Ἰ. Μ. Φουντούλη καὶ τοῦ Ἐπ. Καθ. Χρήστου Βάντσου δημοσιεύτηκαν στὸ περ. «Κοινωνία» στὸ τεῦχος Ἰανουαρίου - Μαρτίου 1985, σ. 54 - 81 (βλ. ὀνόματα).

ΚΑΨΑΝΗ Γεωργίου (νῦν Ἠγουμένου τῆς Ἰ. Μ. Γρηγορίου, Ἁγίου Ὄρους), Σχέδιον θεολογικῆς καὶ ἐκκλησιολογικῆς θεμελιώσεως τῆς Ποιμαντικῆς. Ἀνάτυπο ἀπὸ τὸ περ. «Ἐκκλησία», Ἀθήναι 1970, 38 σ. Πρόκειται γιά εἰσήγηση στὴ Συνάντηση Ὁρθόδοξων Θεολόγων πὺ ἔγινε στὴν Ὁρθόδοξο Ἀκαδημία Κρήτης τὸν Αὐγουστο τοῦ 1968. Περὶ ἐνορίας βλ. τίς σ. 32 - 34.

ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΥ Γεωργίου (Πρωτοπρεσβυτέρου), Ἐκκλησιολογικὲς διαστάσεις τῆς Ἐνορίας στὴν ἱστορία καὶ τὸ παρόν. Εἰσήγηση στὸ Θεολογικὸ Συνέδριο τῆς Ἰ. Μητροπόλεως Ἡλείας. Ἀθήνα, Ἐκδ. Ἰ. Μ. Ἡλείας, 1985, 42 σ. Πολλὲς ἐνδιαφέροντα στοιχεῖα γιά τὴν Ἐνορία ἀναφέρει ἐπίσης στὸ κεφάλαιο πὺ φέρει τὸν ἴδιο τίτλο μὲ τὸ καινούριο του βιβλίο: Ὁρθόδοξη θεώρηση τῆς Κοινωνίας, στὴν παράγραφο, Ἡ Ἐνορία

—ή ἐν τόπῳ ἐκκλησιαστικῆ κοινωνία (σ. 21 - 26),
Ἀθήνα, Ἐκδ. «Μήνυμα», 1986, 144 σ.

ΜΟΝΙΜΟΙ ΣΥΝΟΔΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ Ποιμαντικῆ Ἔργου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἡ Ἐκκλησία ὡς σῶμα Χριστοῦ. Πρακτικά τοῦ Α' Θεολογικοῦ Σεμιναρίου Εἰσηγητῶν Ἱερατικῶν Συνεδρίων, πού ἔγινε στό Διορθόδοξο Κέντρο Ἀθηνῶν, 26 ἕως 27 Ἀπριλίου 1972. Μία ἀπό τίς κύριες εἰσηγήσεις διαπραγματεύτηκε τούς τρόπους ἀναζωπυρήσεως τῆς ζωῆς τῆς Ἐνορίας. Εἰσηγητής ὁ π. Ἀντώνιος Ἀλεβιζόπουλος. Ἀθήναι, Ἐκδ. «Ἀποστολικῆς Διακονίας», 1972, σ. 75 - 101 (πολυγραφημένο). Τήν ἐπιμέλεια τῶν Πρακτικῶν εἶχε ὁ νῦν Μητροπολίτης Κερκύρας καί Παξῶν **Τιμόθεος** (Τριβιζᾶς).

ΜΩΡΑΓΙΤΗ Χριστοφόρου (Διευθυντῆ τοῦ περ. «Ἐνορία»), Ὁ νέος Καταστατικὸς Χάρτης τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ἀθήναι, Ἰούνιος 1977, 136 σ. Περιλαμβάνει καί τή συζήτηση κατὰ τήν ψήφισή του στή Βουλή. Βλ. τὸ κεφ. Γ' τοῦ Χάρτου, ἄρθρα 36 (περὶ τῆς ἐνοριακῆς ὀργανώσεως καί ἐνοριακῶν ναῶν) καί 37 (περὶ Ἐφημερίων) στίς σ. 69 - 74.

Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, γιὰ τὴν συμπράσταση τοῦ περιοδικοῦ στήν ἐνορία ἐπὶ 33 χρόνια θὰ ἀφιερῶσουμε εἰδικὸ σημεῖωμα.

ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Χρήστος, Οἱ Ἱ. Ναοὶ κατὰ τὸ ὀρθόδοξο ἐκκλησιαστικὸ δίκαιο. Ἀνάτυπο ἀπὸ τὸ περ. «Ἀκτίνας». Ἀθήνα 1985, 6 σ.

ΣΚΟΥΖΕ Παναγῆ, Χρονικὸ τῆς σκλαθωμένης Ἀθήνας στὰ χρόνια τῆς τυραννίας τοῦ Χατζαλή γραμμένο στὰ 1841 ἀπὸ τὸν ἀγωνιστῆ Παναγῆ Σκουζέ. Παλιῶ καί νέο χεῖρόγραφο ἐπιμελημένο καί ἀποκαταστημένο ἀπὸ τὸν Γ. Βαλέτα. Ἀθήνα, Ἐκδ. Α. Κολοῦ, 1948, 168 σ. Γιά τίς Ἐκκλησίες - Ἐνορίες τῆς παλιᾶς Ἀθήνας βλ. τίς παραγράφους 75 - 88 (σ. 38 - 42) καί 33 - 46 (σ. 133 - 136) τοῦ Χρονικοῦ καί τῆ

σημείωση: Τοπογραφικά, στή σ. 154. Πολλὰ ἔχει νὰ μάθει ὁ ἀναγνώστης αὐτοῦ τοῦ κειμένου γιὰ τὸ τί εἶναι ἐκεῖνο πὸν μπορεῖ νὰ ζωντανέψει τίς ἐνορίες μας σήμερα. Θὰ τὸ δημοσιεύσουμε, λοιπόν, στὸ ἐπόμενο τεῦχος τοῦ «Ἐφημερίου» κατόπιν ὑποδείξεως τοῦ Πρωτοπρεσβυτέρου π. Κωνσταντίνου Παπαδοπούλου, Βοηθοῦ τοῦ Τμήματος Ποιμαντικῆς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΥ Νικολάου (Πρωτοπρεσβυτέρου), Ἐνοριακὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας. Χρονικόν, Εἰσηγήσεις, Συμπεράσματα Θεολογικοῦ Συνεδρίου τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Ἠλείας. Περ. «Ἐφημέριος» 1985, σ. 228 - 229, 235, 246 - 247, 266.

ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ Α. Μ., Συμβουλευτικὴ Ποιμαντικὴ. Ἀθήνα, Ἐκδ. «Δύχνος», 1985, 124 σ. Βλ κυρίως τὸ τρίτο μέρος, πὸν ἀσχολεῖται μὲ τὴν ποιμαντικὴν ἐκπαίδευση τῶν ὑποψηφίων καί ἐν ἐνεργείᾳ κληρικῶν (μόρφωση καί ἐπιμόρφωση). Βασικὴ παιδευτικὴ ἀρχὴ ἀποτελεῖ ἡ ἐπὶ τοῦ πεδίου ἀσκηση καί μόρφωση τόσο γιὰ τὴν ἐνορία ὅσο καί ἀπὸ τὴν ἐνορία (βλ. τίς σ. 91 - 93).

ΣΤΥΛΙΟΥ Εὐθυμίου (Ἐπισκόπου Ἀχελώου), Τὸ σύγχρονον ἀστικὸν περιβάλλον ὡς ποιμαντικὸν πρόβλημα. Μελέτη «Ποιμαντικῆς Κοινωνιολογίας». Ἀθήναι 1980, 269 σ. + 11 σχέδια (δ.δ.). Γιά τὴν ἀστικὴν ἐνορία καί γιὰ τίς ποιμαντικῆς συνέπειες τῶν νέων δομῶν τοῦ ἀστικοῦ γεωγραφικοῦ χώρου καθὼς καί γιὰ τὴ θέση καί τὸ ρόλο τῆς τοπικῆς ἐνορίας στήν ἀστικὴν ποιμαντικὴ γίνεται ἰδιαίτερος λόγος στίς σ. 153 - 159, 228 - 236, ἀλλὰ καί σὲ ἄλλα σημεία τοῦ λίαν ἐνδιαφέροντος καί ἐπωφελοῦς αὐτοῦ βιβλίου. Ὁ Ἰδιος ἔχει συγγράψει καί τὸ κατηχητικὸν βοήθημα πὸν μνημονεύεται στήν ὑπ' ἀριθ. 2 ὑποσημείωση.

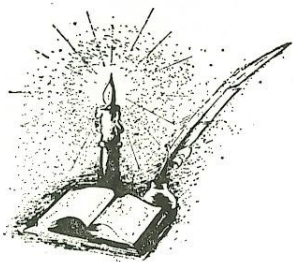
ΤΙΜΑΓΕΝΟΥΣ Ἰωάννου Γρ., λῆμμα «Ναὸς» καί αὐτὰ πὸν τὸν ἀφοροῦν ἀπὸ τῆ σκοπιᾶ τοῦ Κανονικοῦ

Δικαίου και τῆς Ποιμαντικῆς (ιδιαιτέρα τὰ περι ἐνοριῶν, ἐνοριτῶν, ἐφημερίων κ.λπ.) βρίσκονται στὴν Ὁρησκευτικὴ καὶ Ἡθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεῖα, τόμος 9 (1966), στήλες 302 - 304· τὸ λῆμμα συνεχίζει μέχρι 308.

ΦΑΚΙΝΟΥ Εὐγενίας, Ἀστραδενή. Ἀθήνα, Ἐκδ. «Κέδρος», 1984 (1982), 260 σ. Στις σ. 89 - 97 τοῦ βιβλίου ἀποτυπώνεται ὁ ἐκκλησιασμὸς τῆς Ἀστραδενῆς τὴν πρώτη Κυριακὴ πού ἔφθασε στὴν πρωτεύουσα σὲ μεγάλη ἐνορία τῶν Ἀθηνῶν. Γιὰ τὸ ὅλο βιβλίο ἀξίζει μιὰ σύγκριση μὲ τις σελίδες τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Παναγῆ Σκουζέ καὶ τις δομὲς ὑποδοχῆς πού προδιαγράφει περιγράφοντας τις ἐνορίες τῆς τότε Ἀθήνας ὁ Ἑλληνας ἀγωνιστής.

ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ Ἰωάννου Μ., Δυνατότητες - πλαίσια δράσεως τῆς ἐνορίας, περ. «Κοινωνία», ΚΗ' Ἰανουάριος - Μάρτιος 1985, 1, σ. 56 - 67.

ΦΟΥΣΚΑ Κωνσταντίνου (Πρωτοπρεσβυτέρου), Ἡ ἐνορία κέντρο ἀγιασμοῦ, στὴν ἔκδοση τῆς Ἱ. Μ. Νικαίας: Ἡ ἐνορία κέντρο ἀγάπης καὶ ἀγιασμοῦ, σ. 5-26.

ΣΥΝΑΞΗ ΑΓΑΠΗΣ

Τὸ μοναδικὸ χρέος

«Ἐνορίες τῆς σκλαβωμένης Ἀθήνας» θά ἔπρεπε νὰ ἐπιγράψουμε καλλίτερα τὸ κείμενο πού παραθέτουμε στὴ στήλη τῶν «Περιπλανήσεων», ἔτσι ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἀγωνιστής Παναγῆ Σκουζές ὀνομάζει τὸ «Χρονικό» του¹. Φέτος, 190 χρόνια ἀπὸ τὸ τέλος τῆς φρικτῆς ἐκείνης τυραννίας τῆς Ἀθήνας πού περιγράφει ὁ Σκουζές, ἀφήνουμε νὰ πνεύσει λίγο ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ ἀδούλωτο πνεῦμα, πού ἔπνεε στὶς καρδιές τῶν Ἀθηναίων.

Χρεωμένοι οἱ ἴδιοι, ἀπὸ κεφαλῆς μέχρις ὀνόχων στὸν ξένο κατακτητὴ, δὲν ξεχνοῦσαν, ἐκείνες τις δύσκολες ὥρες, ὅτι μοναδικὸ χρέος, μοναδικὴ ὀφειλὴ τους ἦταν ν' ἀγαπάει ὁ ἓνας τὸν ἄλλο (Ρωμαίους γ' 8). Αὐτὴ τὴν ἀλληλεγγύη, αὐτὴ τὴν φιλαδελφία ὡς ζωντανὴ ἐνοριακὴ πράξη, βλέπουμε νὰ ξετυλίγεται μπροστά μας μέσα ἀπὸ τις γραμμὲς ὀλίγων παραγράφων τοῦ χρονικοῦ. Αὐτὴ τὴν κοινότητα, τὴν κατὰ κάποιον τρόπο «συγκλήρωση τοῦ θίου παντός» πραγματοποιοῦσαν οἱ ἀθηναϊκὲς ἐνορίες σύμφωνα μὲ τὴ μαρτυρία τοῦ Παναγῆ Σκουζέ².

Πολιτισμὸς ἀγάπης

Αὐτὴ ἡ «σύναξη ἀγάπης» γύρω ἀπὸ τὸ Ναό, πού τόσο ἁμορφα ἀναπαριστᾷ τὸ προοπτικὸ σχέδιο τοῦ Ἱ. Τραυλοῦ (1964) τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτη, Ἐκκλησίας μεταβυζαντινῆς τοῦ 16ου

αίωνα στη βόρεια πλευρά του Ἀρείου Πάγου³, θέτει καιρία ἐρωτήματα για την άσκηση του ἐνοριακοῦ κοινοτικοῦ πνεύματος στην ἐποχή μας. Ἡ Ἀθήνα, ὡς πόλη συνεχῶς θεολογικῆς καὶ πολιτιστικῆς συμβολῆς, δὲν εἶναι μόνον τίτλος Διεθνῶς Συμποσίου τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ποὺ πραγματοποιήθηκε τὸν περασμένο Δεκέμβριο στὴν πρωτεύουσα⁴.

Ἡ Ἀθήνα ἦταν καὶ μπορεῖ νὰ εἶναι μιὰ συνεχῆς μαρτυρία πολιτιστικῆς, τῆς ὁποίας οἱ προϋποθέσεις νὰ εἶναι θεολογικές. Μαρτυρία ἐνὸς πολιτισμοῦ τῆς ἀγάπης, ἐνὸς πολιτισμοῦ τῆς κοινότητος, ποὺ ζυμώνεται σὲ πρωτογενεῖς σχέσεις μέσα στὴν Ἐνορία. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο εἶναι ἴσως δυνατό νὰ ἐξακολουθήσει ν' ἀναγνωρίζεται μόνιμα — καὶ ὄχι μόνον ν' ἀνακηρύσσεται ἀπαξ — ὡς πολιτιστικὴ πρωτεύουσα τῆς Εὐρώπης καὶ τῶν Εὐρωπαϊκῶν Κοινοτήτων, ἀκόμα καὶ τῶν Οἰκονομικῶν.

Γιατί, τότε, αὐτὸ τὸ «Οἰκονομικῶν», δὲν ἀντηγεῖ ὑποτιμημένο, ἀλλὰ «μετασχηματίζεται» στοὺς ὀρίζοντες μᾶς ἀληθοῦς κοινοτικῆς οἰκονομίας. Αὐτός, ὅμως, ὁ μετασχηματισμὸς ἀπαιτεῖ ἐπίπονο θεωρητικὸ καὶ πρακτικὸ κάματο. Δὲν ἀρκοῦν ἀπλῆς λεκτικὲς ὑποδείξεις καὶ πόθοι εὐσεβεῖς. Ὅλοι καλούμεθα «μὲ λογισμὸ καὶ μ' ὄνειρο» νὰ συμβάλομε πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση. Οἱ καιροὶ οὐ μενετοί.

1. Τὸ Χρονικὸ γράφτηκε στὰ 1841. Τὴν ἐπιμέλεια καὶ τὴν ἀποκατάσταση τῶν χειρογράφων ἔκανε ὁ Γ. Βαλέτας. Ἡ παράθεση γίνεται ἀπὸ τὸ Γ' Χειρόγραφο (1846-1847;),

παράγραφοι 33-46, σ. 133-136. Ἀθήνα, Ἔκδ. Α. Κολοῦ, 1948.

2. Αὐτὰ καὶ πολλὰ ἄλλα δὲν συνέβαιναν μόνον στὴν Ἀθήνα. Ἡ «γλυκεῖα παρατήρησις» τοῦ Ἀνωνύμου τοῦ Ἑλληνοῦ, συγγραφέα τῆς Ἑλληνοικησ Νομαρχίας, ποὺ τὴν κάνει «διὰ κοινὴν μας χαρὰν», διαπιστώνει ὅτι ἡ φιλευσπλαγχνία σώζεται εἰς ὅλους τοὺς Ἑλληνας καὶ ἡ ἀρετὴ λάμπει ἀνάμεσα εἰς τὸν βόρβωρον τῆς τυραννίας. Καὶ συνεχίζει: «Εἰς ὅλας τὰς πολιτείας τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐξόχως εἰς τὰ Ἰωάννινα κάθε ἡμέραν ὅλοι οἱ συμπολιταὶ στέλλουσιν εἰς τοὺς φυλακισμένους καὶ φαγητὰ καὶ ἐνδύματα καὶ κάθε ἄλλον ἀναγκαῖον. Ὅταν δὲ κανεὶς ἀδικῆται καὶ κατατρέχεται, κάθε γείτων νόμίζει χρέος του νὰ τὸν βοηθήσῃ ὡς δύναται» (παράγραφος 138 μᾶζι μὲ τὴν ὑποσημείωση, σ. 106-107, στὴν ἔκδοση τοῦ Βιβλιοπωλείου Ε. Γ. Βαγιονάκη, μὲ εἰσαγωγὴ καὶ ἐπιμέλεια Ν. Β. Τωμαδάκη, Ἀθῆναι 2 1948 (1806).

3. Τὸ σχέδιον πήραμε ἀπὸ τὸν κατάλογο ἡμωνύμου Ἐκθέσεως στὸ Ἴδρυμα Γουλανδρῆ - Χόρν (25 Σεπτεμβρίου - 15 Νοεμβρίου 1985): Ἀθήνα, ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ ἀρχαίου κόσμου ὡς τὴν ἵδρυση τοῦ ἐλληνικοῦ κράτους, Ἀθήνα, Ἔκδ. τοῦ Ὑπουργείου Πολιτισμοῦ, 1985, εἰκόνα 202, σ. 83.

4. Βλ. σχέλια τοῦ Καθηγητοῦ Εὐαγγέλου Θεοδώρου στὸ περ. «Ἐκκλησία» 1986, σ. 7-9, 65-67, 113-116.

Ἐνορίες τῆς παλιᾶς Ἀθήνας

ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΗ ΣΚΟΥΖΕ

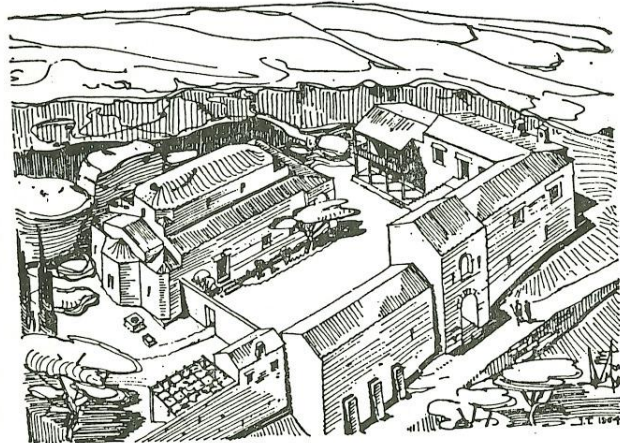
Ἡ Ἀθήνα εἶχε χίλιες πεντακόσιες οἰκογένειες χριστιανῶν, τρακόσιες ἑβδομήντα πέντε τούρκων, τριάντα οἰκογένειες αἰθίοπες, μαῦροι, εἰκοσιπέντε οἰκογένειες τουρκόγυφτοι, σιδεραργοί.

Ἦτον τριανταεξή ἐνορίες, ἑφημερίες. Αὐτὲς οἱ τριανταεξή ἐνορίες ἦτον: Ἑπεαντή, Ἅγιοι Ἀπόστολοι, Βλασαρού, Ἅγιος Φίλιππος, Ἀσώματος στὰ Σκαλιά, Ἅγιος Θωμάς, Μεγάλη Παναγία, Χριστοκοπίδι, Σωτήρας Δικαίας, Ἅγιος Ἀθανάσιος, Ἅγιοι Ἀνάργυροι, Ἅγιος Ἰωάννης Πρόδρομος, Ἅγιος Δημήτριος ὁ Νέος, Ἅγιος Νικόλαος τοῦ Χτενᾶ, ἡ Ἅγία, Μεγάλο Μεναστήρι, Ἅγία Πελεκαρίχι, Ἅγιος Παντελεήμονας, τὸ Καθολικό, Καμνικαρέα, Χρυσοσπηλαιώτισα, Ἅγιοι Θεόδωροι, Ἅγιος Γεώργιος Καρυτζής, Ροδατζιό, Ἀγγέλου, Ρόμπη, Καλογρηῶν ἢ Ἅγιος Νικόλαος, Ἀσώματος τοῦ Παπουτζιά, Γοργοπίκο, Σωτήρα Κοτάτζι, Καντήλη, Μαγγούτη, Ραγκαβά, Ἅγιος Δημήτριος ὁ Κατηφόρης, Ἐλεούσα, Ἅγία Εἰρήνη, Προφήτης Ἡλίας.

Αὐταὶ ὅλαι οἱ ἐκκλησίες εἶχαν περίβολο. Μέσα εἰς τὸν περίβολο εἶχον κελιά, μικρὰ ὀσπιτάκια ἀπὸ ὀκτώ - δέκα ἕως δεκαπέντε καὶ μερικὲς ἕως εἴκοσι καὶ εἰκοσιπέντε. Ἡ κάθε ἐκκλησία εἶχε τὸν ἐπίτροπόν της καὶ μιὰ γυναίκα, περασμένη εἰς τοὺς χρόνους ἔλεγόταν κλησάρισα.

Αὕτη ἐκατοικοῦσε μέσα εἰς ἕνα κελίον, ἐσκοῦπιζε τὴν ἐκκλησία, ἄναφτε τὶς κανδήλες καὶ τὰ λοιπά. Ἐ-

σήμαινε τὲς πόρτες τῶν ἐνοριῶν μὲ μιὰ ματζούκα, ἔστοντας νὰ ἐσηκῶνοντο νύχτα καὶ ἐλειτουροῦσαν. Ἡ κάθε ἐκκλησία εἶχε ἀπὸ ἕναν ἐφημέριον. Μερικὲς μεγάλες ἐνορίες εἶχον βοηθό, διάκο.

Ἅγιος Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης, μεταβυζαντινὴ Ἐκκλησία τοῦ 16ου αἰώνα. Σχέδιο Ἰ. Τραυλοῦ (1964).

Τὰ ἄλλα κελιά ἐκάθονταν πτωχοί, ὁποῦ δὲν εἶχαν σπίτια καὶ ἐδυστυχοῦσαν. Ἐπήγαιναν ἐκεῖ καὶ ἐκάθονταν καὶ οἱ ἐνορίτες τοὺς ἐμεταχειρίζονταν, τόσοσιν τοὺς ἄνδρες αὐτοὺς καθὼς καὶ τὰς γυναῖκας, εἰς τὲς ἔξω καὶ μέσα δουλιές των καὶ ἐζοῦσαν.

Τοὺς ἀδυνάτους τοὺς ἔστελναν ὅλοι οἱ ἐνορίται ὅτι ἐπροαιρεῖτο ὁ κάθε ἐνορίτης. Ψωμί, ὀλίγον λάδι, ἐλιές, φαγί, ξύλα καὶ τὰ λοιπά. Αὐτὲς τὲς γυναῖκες οἱ ἐνορίτισες τὶς ἐμεταχειρίζονταν ὡς προσωρινὲς ὑπηρετίσες εἰς θελήματα καὶ ἄλλες δουλιές, παμπάκια, νήματα.

Ἐστοντας οἱ Ἀθηναῖοι πολλὰ ὀλίγα σπίτια, εἶχαν

ὑπηρετίες και κάθε ἐνορίτισα ὅπου εἶχεν ἀνάγκη διὰ ὑπηρεσίας ἔξω και μέσα τοῦ ὄσπιτιοῦ προσωρινῶς, ἐμεταχειρίζονταν ἀπὸ αὐτές· νήματα νὰ γνέσουν, μετὰξια και ὑφασίματα πανιῶν και κάθε ἄλλην ἐργασίαν.

Τὸν καιρὸ τοῦ ἐλαιῶνος νὰ μαζεῦουν ἐλιές εἰς τοὺς ἀγρούς, σκάλος και λοιπές ἐργασίες, ἐλαφρές, ἔξω, τρύγος και ἄλλα· και ἐξοῦσαν οἱ πτωχοὶ ἀκτῆμονες και ἄοικοι γέροι, γρηές, δίχως νὰ ὑπάγει κανένας νὰ διακονεῖ.

Ἦτον και ἓνα συνήθιο εἰς Ἀθήνα· οἱ ἄρχοντες προεστοὶ εἰς τὴν παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων και εἰς τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ ἐδιόριζαν δύο νοικοκυρέους και ἓναν κληρικὸν και τοὺς ἔδιδαν τὴν ἄδειαν νὰ περιέλθουν τὰ ἐσινάφια και ὅλην τὴν πόλιν, νὰ συνάζουν ὅ,τι προαιρεῖται ὁ καθένας, ὁμοίως και ἀπὸ τοὺς ἐπιτρόπους τῶν ἐκκλησιῶν, νὰ δίνουν κάτι ἀπὸ τὰ συναγμένα τῆς ἐκκλησίας. Ὅμοίως και τὰ μοναστήρια, οἱ γούμενοι και οἱ ἐν καταστάσει πατέρες.

Και μ' αὐτὰ τὰ συναγμένα ἀγόραζαν παπούτζια, μανδήλια διὰ τὲς γυναῖκες, φέσια και λοιπά, και εἰς ὀλίγα χρήματα. Και τὰ ἐμοίραζαν εἰς αὐτοὺς τοὺς κατοικοῦντας δυστυχεῖς εἰς τὲς ἐνορίες και εἰς μικροὺς εὐγενεῖς ξεπεσμένους, ὅπου εἶχαν δυστυχήσει και τοὺς εἶχε μείνει μόνο ἓνα σπίτι, ὅπου ἐκατοικοῦσαν ἢ και κανένα ὑποστατικὸν μικρόν, και, ἀσυνήθιστοι νὰ ἐργάζονται, ὕστεροῦντο.

Ὅλες οἱ ἐνορίες, ἐφημερίες, εἶχαν ἀφιερῶματα ἀπὸ τοὺς κατὰ καιρὸν ἐνορίτας, ἐλαιόδεντρα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον και κάτι ὀλίγα χωράφια. Εἶχεν ἢ κάθε ἐνορία ἀπὸ ἑκατὸ ἐλαιόδεντρα και ἀπάνω, ἕως διακόσια και περικτλέον. Πολλὰ ὀλίγες ἐνορίες εἶχαν κάτω ἀπὸ τὲς ἑκατὸ ρίζες. Μερικὲς εἶχον και ἀργαστήρια

Θεόδωραστοῦ Τριανταφυλλίδου (1881 - 1955): Περιφορὰ Ἀναστάσεως (Δημοτικὴ Πινακοθήκη τῆς Ἀθήνας).

«... εἰς τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ τοὺς ἔδιδαν τὴν ἄδειαν νὰ περιέλθουν ὅλη τὴν πόλιν, νὰ συνάζουν ὅ,τι προαιρεῖται ὁ καθένας...».

εἰς τὸ παζάρι, ἀγοράν. Εἶχαν και κάτι μικροὺς κήπους.

Ὁ κάθε χριστιανὸς ἀφιέρωνε ὅ,τι ἐπροαιρεῖτο πρὸς στολισμὸν και φωτισμὸν τῆς ἐκκλησίας και πρὸς βοήθειαν τῶν πτωχῶν κατοικούντων εἰς τὰ κελιά. Και ἔτσι δὲν ἦτον εἰς τὴν πόλιν ἐντόπιοι ζήτουλες, παρὰ κάτι ξένους ἔβλεπες ποῦ και ποῦ.

Μήτε ἐπήγαιναν οἱ πτωχοὶ Ἀθηναῖοι ἄλλοῦ νὰ διακονέψουν· ἔχοντας εἰς Ἀθήνα αὐτοὺς τοὺς τρόπους, ζοῦσαν ὑπὲρ τὰς χίλιας ψυχὰς μέσα εἰς τὰς ἐνορίας.

Ἐπι ἐγένοντο καὶ καλόγρηες πάμπολες, ὅπου δὲν ὑπαντρεῦντο. Ἐν ἐνὶ λόγῳ, εἰς κάθε ἐνορίαν μέσα, ὅλα τὰ κελλία ἦτον γεμάτα καὶ ἐργάζοντο κάθε ἐργασία.

Ἦτον καὶ τῆς ἁγίας Φιλοθέης ὁ ἅγιος Ἀντρέας μέσα εἰς τὴν πόλιν, ὅπου ἐμόναζαν τόσες παρθένες καλόγρηες καὶ ἐζοῦσαν μὲ τὰ ἐργόχειρά τους καὶ μέρος ἀπὸ τὰ εἰσοδήματα τῶν ὑποστατικῶν τῆς ἁγίας Φιλοθέης, ὅπου εἶχεν ἕως χίλια διακόσια πενήντα ἐλαιόδεντρα, τὴν Καλογρέζα, τὸ τζιφλίκι, ἕως πέντε ζευγαριῶν γῆς, καὶ τὸ περιβόλι μὲ τὸ νερό, τρεχάμενο, καὶ εἰς τὰ Πατήσια ἄλλο περιβόλι καὶ ἄλλα πρόβατα καὶ λοιπὰ κτήματα. Κάθε χρόνο ἐόρταζαν τῆς ἁγίας Φιλοθέης εἰς τὸν ναόν της, τὸν Ἅγιον Ἀντρέαν, ὅπου εἶχε κτίσει ἡ ἴδια.

ΕΒΔΟΜΑΔΑ ΙΕΡΑΤΙΚΩΝ ΚΛΗΣΕΩΝ

Ὅροι ποιμαντικῆς θεολογίας

Ἄσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαίρετως, ἀχωρίστως

Ἄν θὰ θέλαμε νὰ διατυπώσουμε μὲ ἕναν μόνον ὄρο αὐτὸ πού συγιστᾶ καίρια τὸ δράμα καὶ τὸ μεγαλεῖο, τὴ δόξα καὶ τὴν τραγωδία τοῦ ἱερέα σὲ ὅλες τὶς ἐποχές καὶ σὲ ὅλες τὶς φάσεις τῆς ζωῆς του, νομίζω ὅτι δὲν θὰ ἀστοχούσαμε ἂν ἐπιλέγαμε τὸν Ὅρο τῆς Δ' ἐν Χαλκηδόνι Οἰκουμενικῆς Συνόδου (451 μ.Χ.), πού ἀναφέρεται στὸ ἴδιο τὸ πρόσωπο καὶ τὴν ὑπόσταση τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ Λόγου (βλ. I. N. Καρμίρη, «Τὰ δογματικὰ καὶ συμβολικὰ μνημεῖα τῆς ὀρθοδόξου καθολικῆς Ἐκκλησίας», Ἀθήναι 1952, τόμος I, σ. 165).

Αὐτὴ ἡ παράδοξη καὶ θαυμαστὴ ἔνωση «ἐν δύο φύσεσιν» τοῦ ἐνός καὶ τοῦ αὐτοῦ Χριστοῦ εἰς ἕν πρόσωπον καὶ μίαν ὑπόστασιν, διαζωγραφίζει αὐτὸ πού συντελεῖται στὴ ζωὴ ἐνός ἱερέα. Μιμητῆς τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Χριστοῦ ὁ ποιμένας ἐγώνει στὸ πρόσωπό του ἀνεξάλειπτα καὶ ἀνεξίτηλα δύο φύσεις, δύο διαφορετικούς καὶ ὅμοιους συνάμα κόσμους*. Στὸ δυνάμει τοῦ Μυστηρίου τῆς ἱερωσύνης καλεῖται νὰ δώσει ὑπόσταση, νὰ τὸ μεταγράψει δηλαδὴ σὲ θεανθρώπινες ἐνέργειες, πού θὰ συντελέσουν στὴ σωτηρία τοῦ Ἀνθρώπου καὶ τοῦ Κόσμου. Αὐτό, ὅμως, ἀποτελεῖ μεγάλο τόλμημα.

Ἀνάμεσα σὲ δύο κόσμους

Δὲν εἶναι καθόλου μὰ καθόλου ἀπλὸ καὶ εὐκόλο νὰ

πατάει στη γη και να πετάει στον ουρανό, να συνδυάζει και να ισορροπεί τους δύο αυτούς κόσμους. «Ό παπᾶς εἶναι και ἄνθρωπος» ἀκούγεται συχνὰ ἢ φράση. Ὁ ἱερέας εἶναι μὲ τὸ Θεό, εἶναι ὅμως και μὲ τοὺς ἀνθρώπους. Ἡ τελευταία αὐτῆ διευκρίνιση ὑποδηλώνει ὅτι εἶναι φορές ποὺ παίρνει τὶς ἀποστάσεις του ἢ αἰσθάνεται ὅτι πρέπει νὰ πάρει τὸ μέρος τῶν ἀνθρώπων «ὑπερασπίζοντάς» τους ἀπέναντι σὲς «ἀπαιτήσεις» τοῦ Θεοῦ.

Αὐτὸ εἶναι, ὅμως, βαρὺ και δύσκολο και ὄρες - ὄρες σχιζοφρενικό... Ὅταν, δηλαδή, θὰ «πρέπει» νὰ διαμερίζεται τὴν ὑπόστασή του κι ὁ λογισμὸς του ὁ κρυφὸς ν' ἀνεβαίνει στὴν ἐπιφάνεια και νὰ τοῦ ψιθυρίζει, ὅτι κι αὐτὸς τέλος πάντων μὲ κάποιον θὰ πρέπει νὰ συμμαχήσει... Κι ὄχι νὰ εἶναι, ἐκεῖ, στὴ μέση, μεσάζων και μεσολαθητής, συμφιλιωτής και εἰρηνοποιὸς ἀνάμεσα στὸ Θεὸ και στοὺς ἀνθρώπους, στὸν ἄνθρωπο και στὸ Θεό.

Ὅρισμένες ὅμως στιγμὲς νιώθει μοιρασμένος και μέσα του. Διαισθάνεται ἀσφαλῶς και ἀναγνωρίζει, ὅτι ὅσο και νὰ εἶναι ἐνωμένες χωρὶς σύγχυση και μετατροπὴ ἢ ἀνθρωπότητά του και ἢ ἱερωσύνη του, μένουν ἐντούτοις ἀδιαίρετες και ἀχώριστες, ἔτσι ποὺ νὰ κινδυνεύει νὰ μείνει ἀνυπόστατος ἂν ἐπιχειρήσει νὰ τὶς διαχωρίσει.

Ἀνάμεσα σὲ δύο κόσμους, λοιπόν, ὁ ἱερέας προσπαθεῖ «ἀσυγχύτως» νὰ φέρει τάξη στὰ συγκεχυμένα· νὰ δώσει «ἀπρέπτως» μὴ νέα τροπὴ, ἐκεῖ ποὺ ὄλοι μας μπροστὰ στὰ ἀναπότρεπτα τρεπόμαστε σὲ φυγὴ και ἀνατρέπουμε τὰ πάντα· κατορθώνει, δηλαδή, νὰ συντελεῖ ἀμετάβλητα στὴν καλὴ ἀλλοίωση· ἐπιχειρεῖ νὰ ἐγώσει «ἀδιαίρετως» τὰ διεστῶτα και νὰ κρατήσει «ἀ-

χωρίστως» ἀχώριστα αὐτὰ ποὺ δὲν πρέπει νὰ χωριστοῦν. Φαίνεται, λοιπόν, πὼς ὁ ἱερέας καλεῖται νὰ κατορθώσει τὰ ἀδύνατα παρ' ἀνθρώποις.

Τὸ σημεῖο τοῦ Σταυροῦ

Σκέπτεται, ὅμως και ἀναρωτιέται, πὼς και πρὸς τὰ ποὺ νὰ προσανατολιστεῖ; Σὲ ποιὸ σημεῖο τοῦ ὀρίζοντα νὰ στηρίξει τὰ μάτια του ἀναζητώντας τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ ποὺ τὸν ἀνάδειξε, αὐτὸν ἄξιο, ὅταν οὐδεὶς εἶναι ἄξιος, νὰ προσέρχεται ἢ νὰ προσεγγίζει ἢ νὰ λειτουργεῖ τὸν βασιλέα τῆς δόξας, ὅταν και γι' αὐτὲς ἀκόμα τὶς ἐπουράνιες δυνάμεις εἶναι μέγα και φοβερὸ νὰ τὸν διακονοῦν;

Ἰπηρετής και οἰκονόμος τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ καταξιώνεται και προσφέρει μὲ τὰ τίμια χέρια του τὰ δῶρα τοῦ Οὐρανοῦ σ' ἕνα Λαὸ διψασμένο και πεινασμένο ποὺ τὸν κατέχει μιὰ ἀσίγαστη ἐπιθυμία. Κατὰ ποῦ ὅμως νὰ γυρίσει τὰ μάτια του, ἀπὸ ποῦ ν' ἀντλήσει τὴ δύναμη ἐκείνη ποὺ τοῦ εἶναι ἀπαραίτητη; Ποιὸς γεωμετρικὸς τόπος θὰ γίνῃ θεολογικὸς τόπος ἐπιφάνειας θείας δόξας και δυνάμεις;

Ποῦ ἄλλοῦ, παρὰ πρὸς τὸν Τίμιο Σταυρό, τὸν ὁποῖο ἢ Ἐκκλησία μας τὴν Γ' Κυριακὴ τῶν Νηστειῶν προσβάλλει σὲ προσκύνηση ὥστε ὄλοι οἱ χριστιανοὶ νὰ συνειδητοποιοῦν τὴ μεγάλη δύναμη ποὺ ἀπορρέει ἀπ' Αὐτόν. Πρὸς τὸν «φύλακα πάσης τῆς Οἰκουμένης» και τὸ «καύχημα τῶν ἱερέων» στρέφει τὰ μάτια του ὁ ἱερέας και δίκαια αὐτὴ ἢ ἑβδομάδα ποὺ ἀρχίζει μὲ τὴν Σταυροπροσκύνησὴ καθιερώθηκε νὰ ὀνομάζεται «Ἐβδομάδα Ἱερατικῶν Κλήσεων» και νὰ εἶναι ἀφιερωμένη στὸ Ἔργο τοῦ Ἱερέα (ἐφέτος 6 μὲ 12 Ἀπριλίου).

Γιατί ο Ιερέας είναι σφραγισμένος με το σημείο του Σταυρού, είναι εκείνος που θέλει ν' ακολουθήσει τον Ίησού, απαρνιέται τον εαυτό του και τον ακολουθεῖ (Μάρκου η' 34). Με το βλέμμα στραμμένο πρὸς τὸν Σταυρό, ἀναλογίζεται τὴ δική του σημειολογία, τὴ «Γεωμετρία τοῦ Σταυροῦ» καὶ τοῦ δικοῦ τ ο υ σταυροῦ πὸ ἀναλαμβάνει.

Ἀναφορὲς καὶ ὑποθέσεις

Γνωρίζοντας τὸν θετικὸ καὶ δημιουργικὸ ρόλο τῆς τέχνης πάνω στὸν ἀνθρώπινο ψυχισμό θελήσαμε νὰ διαζωγραφίσουμε «ποιητικὴ ἀδεία» τίς πιδ πάνω σκέψεις μας μὲ μία ποιητικὴ ἀναφορὰ τοῦ Λευτέρη Μάϊνα, ἐκπροσώπου τῆς νεώτερης γενιᾶς λογοτεχνῶν χριστιανικῆς ἐμπνεύσεως, πὸ θητεύει ἐπ'ἀξία τὸ εἶδος αὐτοῦ τοῦ λόγου καὶ τιμήθηκε πρόσφατα ἀπὸ τὸ Ἴδρυμα «Κατίγκω καὶ Γιώργης Χρ. Λαμιῶς» μὲ τὴν ἀπονομὴ εἰδικοῦ βραβείου γιὰ τὴν ἀνέκδοτη συλλογὴ του «Ἠχοβολία» (βλ. τὸν «Ἐφημέριο» 1/15 Ἰανουαρίου 1986, σ. 31). Τὸ ποίημα πρωτοδημοσιεύτηκε στὸ περιοδικὸ «Κοινωνία» καὶ ἀπαγγέλθηκε κατὰ τὴ βράβευση.

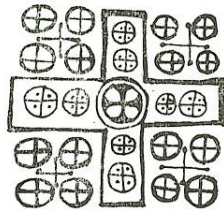
Τὴν ἀγωνία γιὰ τὴν ἀλλαγὴ σκυτάλης ἐκφράζει ἡ Σταυρούλα Κάτσου, ἀναπληρώτρια θεολόγος καθηγήτρια στὰ Γυμνάσια Μογεμδασίας καὶ Μολάων, πὸ μετέχει στὴν ἐρευνητικὴ οὐμάδα τῆς «Πνευματικῆς Γεωγραφίας». Τὰ ποιημάντικα τῆς ἐνδιαφέροντα ἀποτυπώνονται στὸ κείμενο πὸ δημοσιεύουμε καὶ πὸ ἐγραψε μὲ ἀφορμὴ τὴν ἐβδομάδα ἱερατικῶν κλήσεων.

Θὰ κλείσουμε τὸ μικρὸ μας «ἀφιέρωμα» μὲ μιὰ θαυμαστὴ διήγηση τοῦ Γέροντα Γ α β ρ ι ἡ λ Διονυ-

σιάτη (1896 - 1983). Τὸ κείμενο καταγράφηκε ἀπὸ αὐτὴν μάρτυρα καὶ προσφέρεται ὡς ἀληθινὴ «μαρτυρία» γιὰ τὴν ἐντύπωση πὸ ἐμποεῖ στοὺς ἀκούοντες ὅσες φορές τοῦ δίδεται ἢ εὐκαιρία νὰ τὴν ἀναγινώσκει σὲ νέους κληρικούς. Ἔτσι, ὁ μακαριστὸς ἐκεῖνος Γέροντας ἐξακολουθεῖ νὰ ζεῖ ἀνάμεσά μας, νὰ μᾶς νοθετεῖ καὶ νὰ βοηθεῖ στὴν ἀναζωπύρωση τοῦ ζήλου καὶ στὴν ἀναγέννηση τοῦ σεβασμοῦ γιὰ τὸ ὕψος τῆς Ἱερωσύνης. Τέτοιες μορφὲς ἐμπνέουν καὶ καθοδηγοῦν ἢ μνήμη τους μᾶς ζωογονεῖ γι' αὐτὸ καὶ παραπέμπουμε σὲ σημείωμα πὸ ἔγραψε «στὴ μνήμη του» ὁ Ἀρχιμανδρίτης Βασίλειος Σταυρονικητιανὸς (περιοδικὸ «Σύναξη» τεῦχος 9, Χειμῶνας 1984, σ. 49-50).

Ὁ θυζαντινὸς «σταυρὸς» πὸ κοσμεῖ τίς σελίδες ἔγινε διὰ χειρὸς τοῦ ἐκλεκτοῦ ζωγράφου καὶ ἀγιογράφου Ράλλη Κ ο ψ ῖ δ η.

* Πολὺ ἐπιγραμματικὰ ἐκφράζει τὴν πιδ πάνω σκέψη ὁ Ἅγιος Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης (Ἐπιστολαὶ 3, 20 PG 78, 745 B): «Τῆς θείας καὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἡ ἱερωσύνη ὡσπερ μέση καθέστηκε, ἵνα τὴν μὲν θεραπείη, τῇ δὲ μεταβολὴν ἐργάζεται κρείττονα».

Η ΓΕΩΜΕΤΡΙΑ ΤΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ

Τρίγωνο ισοσκελές
 ἢ καὶ ἰσοπλευρο.
 ἀπὸ τὰ μάτια τοῦ Χριστοῦ
 τῆς Παναγίας καὶ τ' ἄη - Γιάννη.

Εὐθεία δικαιοσύνης
 τὰ μάτια τῶν λησιτῶν
 διερχομένη ἀπὸ τὰ μάτια τοῦ Ἀθῶου,
 ἀνερχομένη δεξιὰ
 καὶ ἀριστερὰ κατερχομένη.

Δυὸ τέμνουσες:
 τοῦ καλαμιοῦ μὲ σπόγγο,
 τοῦ κονταριοῦ
 ποὺ ἀνοίγει τὴν πλευρά.

Ἡ τεθλασμένη τῶν ματιῶν μου
 ἀναζητοῦσα μὲ τρόμο
 τὸ ἔλεός Σου.

Κι' ἡ περιφέρεια τ' οὐρανοῦ
 νὰ διαγράφει
 τέλειο κύκλο
 μὲ κέντρο τὸν Σταυρό.

Ἐλευθέριος Μάϊνας.

Γι αὐτοὺς ποὺ δὲν χτυπᾶ ἡ καμπάνα

ΤΗΣ ΣΤΑΥΡΟΥΛΑΣ ΚΑΤΣΟΥ

Σαββατόβραδο καὶ ἡ καμπάνα δὲ σήμανε ἀκόμη. Οἱ νοικοκυρὲς μάταια περιμένα· τ' ἄκουσμά της γιὰ νὰ θυμιατίσουν τὶς κάμαρες καὶ τὰ χαγιάτια. Τὸ πρόσφορο, ζυμωμένο μὲ περισσὴ εὐλάβεια, διαβασμένο μ' ὅ,τι προσευχὲς καὶ ψαλτικά ἤξερε ἡ θάβω τοῦ σπιτιοῦ, μένει ἀκόμη τυλιγμένο στὴν ἀτάσπρη πετσέτα, κάτω ἀπ' τὸ καντήλι καὶ τὰ εἰκονίσματα. Θαρρεῖς καὶ οἱ ὄρες σταμάτησαν νὰ τρέχουν, θαρρεῖς καὶ ἔχει γίνῃ κάποιο μπερδεμα. Βουδὸ Σαββατόβραδο... Μιὰ θλίψη πλανιέται ἀπὸ καρδιά σὲ καρδιά. Ἡ ἐκκλησιὰ τῆς Παναγίας νύχτωσε καὶ οἱ ἄγιοι, παραπονεμένοι μὲ σθηστὰ καντήλια, μάταια καρτεροῦν νὰ σμιξοῦν τὶς φωνὲς τους μὲ τὴν ἀνθρώπινη ἀγωνιώδη κραυγὴ στὸ «Κύριε ἐκέκραξα...» καὶ νὰ δοξολογήσουν τὴν Τριαδικὴ Μονάδα στὸ «Φῶς ἰλαρόν...».

Τέτοιαν ὥρα ἔπρεπε νὰ ἔχει σημάνει ἀγιανάσταση, ἔτσι τὴν ἔλεγε ἡ θάβω τὴν Κυριακὴ. Ὅλοι τὸ ἔχαι μάθει μὰ κανεὶς δὲν τολμοῦσε νὰ τὸ πει στὸν ἄλλον. Ὁ παπα - Χρῆστος, δὲν θὰ λειτουργοῦσε πιά. Δὲν πάει πολὺς καιρὸς ποῦ, ἐνῶ εἶχε ἀρχίσει νὰ διαβάξει τὸν ὄρθρο, Κυριακὴ πρωτῆ, δὲν ἄντεξε, βγήκε ἔξω στὸν περὶβολο τῆς ἐκκλησιᾶς, ἔριξε νερὸ στὸ ὄχρὸ πρόσωπό του καὶ ἔκανε νὰ κατέβῃ τὰ σκαλοπάτια. Ἐτρεξάν οἱ χωρικοὶ ξωπίσω του μὰ κατάλαβαν πὼς δὲν μποροῦσε.

Ἄλλοτε πάλι τὰ ἔχανε στὶς συναπτιές, δίνοντας στοὺς ἀγγέλους τὴ θέση του νὰ συμπληρώσουν ὅ,τι παρέλειπε. Τό ἔξερε, πῶς αὐτὸ πού ἔκανε ἦταν πάνω ἀπὸ τὶς δυνάμεις του, μὰ δὲ γινόταν διαφορετικά. Πῶς νὰ ἀφηγε τὸ χωριὸ βουβό, χωρὶς λειτουργία; Νὰ στερήσει ἀπὸ τὰ νήπια, τοὺς γέροντες κι ὅλο τὸν κόσμο τὴ Θεία Εὐχαριστία;

Σαββατόβραδο καὶ ἡ καμπάνα δὲ σήμανε ἀκόμη. Ὁ παπα - Χρῆστος ἴσως νὰ μὴ σηκωθεῖ πιά. Μὲ τὸ ἀδύναμο χέρι του σκουπίζει ἀργὰ τὰ καυτὰ δάκρυα, πού ἀλλακῶνουν τὸ πρόσωπό του. Ἡ ἄσπρη γενειάδα μάρτυρας τῶν ὀγδονταπέντε χρόνων του. Πενήντα χρό-

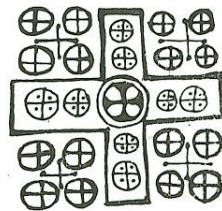
«Νὰ συμπληρώσεις, Κύριε, τὸ κενὸ ἐκείνων ποὺ φεύγουν»!
Σκίτσο Νικ. Ν. Νομικοῦ, ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ Μιχαὴλ Ἄντ. Δανέζη, «Σαντορίνη», Ἀθήναι 1971, σ. 252.

για διακονία στὸν Κύριο καὶ τώρα ὑποταγὴ στὴ Θεία βουλή Του.

Τ' ἀεράκι ἀλαφρό, μυρωμένο ἀπ' τὴ ρετσίνα τοῦ ἔλατου, δὲ λέει ν' ἀπαλύνει τὸν πόνο τῶν ψυχῶν. Τὸ ξωκκλήσι τοῦ Προφήτη Ἡλιοῦ σκαρφαλωμένο σὰ γίδι ἀπάνω σ' ἓνα βράχο, φύλακας τοῦ χωριοῦ, θυθίζεται θλιμμένο στὸ σκοτάδι τῆς νύχτας πού ἔρχεται. Δὲν θὰ λειτουργηθεῖ φέτος.

Ἐνα - ἓνα τὰ φῶτα τοῦ φτωχικοῦ χωριοῦ ἀνάδουν καὶ ὕστερα σβήνουν... Οἱ γρύλοι ξαγρυπνοῦν, σὰν τοὺς ἀσκητές, ψάλλοντας ἀκατανόητους ἤχους στὴ λειτουργία τῆς δημιουργίας. Τ' ἄστρα, φτωχὰ καντηλιέρια, ἀνάδουν ἓνα - ἓνα, ποτάμι δάκρυο στὸν οὐρανό. Ἐημερώνει ἀγιανάσταση κι οἱ ψυχὲς γονατίζουν στὴ δοκιμασία...

Νὰ ἔταν πολλοὶ οἱ ἐργάτες Σου Κύριε, νὰ δουλέψουν τὸν ἀμπελώνα Σου, νὰ ποτίσουν τὴ φρυγμένη γῆς, νὰ δρέψουν τοὺς καρπούς τῆς θυσίας Σου...

Τὸ ὕψος τῆς ἱερωσύνης

† ΓΕΡΟΝΤΟΣ ΓΑΒΡΙΗΛ

Κάποτε, σὲ μιὰ κοινοβιακὴ Μονή, ζοῦσε ἕνας Ἱερομόναχος μὲ πολὺ λίγες γραμματικὲς γνώσεις, ἴσως νὰ ἦταν καὶ τελείως ἀγράμματος. Ὡστόσο ὅμως ἦταν πολὺ ἐξυπνος μὲ μεγάλη μνήμη ν' ἀποστηθίζει καὶ πάντα ἀπ' ὅλα ἦταν κληρικὸς πίστεως καὶ ἀρετῆς. Τόσον ἦταν τὸ ὕψος καὶ τὸ μέγεθος τῆς ἀρετῆς του, ὥστε ὡς ἄλλος Ἅγιος Σπυρίδωνας «ἀγγέλους ἔσχε συλλειτουργοῦντας», δηλαδή μέσα στὸ Ἱερὸν Βῆμα τὸν ὑπηρετοῦσε σὲ ὅλα ἕνας ἄγγελος σὲ κάθε Θεία Λειτουργία. Ἐκείνος τοῦ ἔφερνε τὸ θυμιατό, τὸ ζέον, κ.λπ.

Ἐπειδὴ ὅμως ἦταν ἀγράμματος ἢ ὀλιγογράμματος, ὅταν ἔκανε τὴν προσκομιδὴν, δὲν ἔβαζε τίς μερίδες τῆς Παναγίας καὶ τῶν ἐγγέα Ταγμάτων, ὅπως ἔπρεπε. Ἦσως δὲν εἶχε διδαχθεῖ σωστά, ἴσως ἀκόμη νὰ εἶχε λησμονήσει ὀρισμένα ἀπὸ τὴν Τελετουργικὴ. Ὁ ἄγγελος παρακολουθοῦσε τακτικὰ τὴν παρατυπία αὐτή, ἀλλὰ ποτὲ δὲν τοῦ εἶπε τὸ λάθος καὶ δὲν ἐτόλμησε νὰ τὸν διορθώσει.

Ἐνα Σαββατοκύριακο ἐπισκέφθηκε τὴν Ἱερὰ Μονὴ ὁ Ἐπίσκοπος, γιὰ νὰ κάμει καὶ μιὰ χειροτονία Διακόνου ἢ Πρεσβυτέρου. Στὴ Θε. Λειτουργία, λοιπόν, καὶ ἰδιαίτερα στὴν Προσκομιδὴ ὁ Ἐπίσκοπος εἶδε ὅτι ὁ Ἱερομόναχος δὲν τὴν ἔκανε σωστά. Τότε τοῦ λέγει: «Πάτερ μου, δὲν ἔβαλες καλὰ τίς μερίδες. Ἐδῶ πρέπει νὰ εἶναι ἡ Παναγία καὶ ἐκεῖ τὰ Τάγματα», τοῦ εἶπε δείχνοντάς του καὶ συνέχισε: «Δὲν σοῦ τὸ εἶπε κανέ-

νας αὐτό; δὲν σὲ εἶδε κανένας πὼς κάνεις τὴν Προσκομιδὴ;». «Ναὶ Σεβασμιώτατε» τοῦ ἀπαντᾷ «κάθε μέρα μὲ βλέπει ὁ Ἅγγελος - ὑπηρετῆς μου καὶ ποτὲ δὲν μοῦ εἶπε τίποτε. Συγγνώμη, ποὺ σὸν ἀγράμματος κάνω τέτοια λάθη. Τώρα θὰ προσέχω».

—«Πῶς εἶπες; Ποιός; Ποιός σὲ ὑπηρετεῖ;».

—«Σὲ κάθε Λειτουργία, Σεβασμιώτατε, κατεβαίνει ἕνας Ἅγγελος, ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ μὲ ὑπηρετεῖ μέσα στὸ Ἅγιο Βῆμα, ἀλλὰ ποτὲ δὲν μὲ διόρθωσε».

Ὁ Ἐπίσκοπος ἔμεινε κατάπληκτος ἀπὸ ὅσα ἄκουσε ἀπὸ τὸν γέροντα καὶ κατάλαβε πὼς ἔχει μπροστά του ἕναν ἅγιο κληρικό.

Τὸ μεσημέρι μετὰ τὴν Τράπεζα, ὁ Σεβασμιώτατος, ἀφοῦ ἀποχαιρέτισε τὸν Ἡγούμενο καὶ τοὺς ἄλλους πατέρες ἀναχώρησε, ἐνῶ τὰ σήμαντρα καὶ οἱ καμπάνες τὸν προοδοῦσαν...

Τὴν ἄλλη μέρα ὁ Ἱερομόναχος νύχτα, ὅπως πάντα, ἐμπῆκε στὸ Ἅγιο Βῆμα γιὰ τὴ Θε. Λειτουργία. Νὰ καὶ ὁ Ἅγγελος κατεβαίνει. Ὅταν ἔκαμε τὴν Προσκομιδὴ παρατήρησε πὼς τὴ φορὰ αὐτὴ ὁ γέροντας ἔκαμε ὅπως ἔπρεπε. «Ὡραία Πάτερ», τοῦ λέγει. «Ναί», ἀπαντᾷ ὁ γέροντας, «ἤξερες τὸ λάθος μου καὶ δὲν μοῦ τὸ ἔλεγες;». «Ναί, τὸ ἤξερα, τὸ ἔβλεπα, ἀλλὰ δὲν εἶχα ἐγὼ, οὔτε ἔχω τέτοια δικαιώματα, νὰ διορθῶνω τοὺς ἱερεῖς, μόνον νὰ τοὺς ὑπηρετῶ. Ὁ ἐπίσκοπος ἔχει τέτοια δικαιώματα».

Ἰδοὺ τὸ ὕψος τῆς Ἱερωσύνης, ὁ ἱερεὺς εἶναι πάντα ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς καὶ τοὺς ἀγγέλους, διότι οὔτε ὁ βασιλιάς, οὔτε οἱ ἄγγελοι μποροῦν νὰ τελέσουν Θεία Λειτουργία.

ΡΑΔΙΟΤΗΛΕΟΡΑΣΗ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑ*

Ἐπίκαιρη ποιμαντική προσέγγιση

Ἄνθρωπος ραδιοτηλεοπτικός

Ἄν θὰ θέλαμε νὰ χαρακτηρίσουμε τὸν σύγχρονο ἄνθρωπο μὲ ἓνα γνώρισμα πὸν νὰ ἀποδίδει κάποια χαρακτηριστική ἐκδήλωση τῆς ζωῆς του, δὲν θὰ διστάζαμε νὰ τὸν ἀποκαλέσουμε homo radioteleopticus, ραδιοτηλεοπτικὸ ἄνθρωπο. Γιατὶ τόσο τὸ ραδιόφωνο ὅσο καὶ ἡ τηλεόραση, πὸν κλείνουν ἐφέτος ἐξήντα χρόνια ἀπὸ τὴ γέννησή της, λίγο πολὺ ἔλλαξαν τὸ πρόσωπο τοῦ κόσμου. Τὸ τρομερὸ αὐτὸ παιδί τοῦ αἰῶνα —ἀναφέρομαι ἰδιαίτερα στὴν τηλεόραση— κατόρθωσε, σὲ μικρὸ σχετικὰ χρονικὸ διάστημα, νὰ κατακυριεύσει τὸν κόσμον καὶ νὰ καθηλώσει τὸν ἄνθρωπον μὲ χίλια δυὸ ἀντιφατικὰ στοιχεῖα καὶ νὰ τοῦ ἐπιβάλλει τὴ δυναμικὴ παρουσία της¹.

Ἡ τηλεόραση, ὅπως ὑποστηρίχθηκε, ἐπιβάλλεται μὲ ἓνα εἶδος μεταφυσικοῦ καταναγκασμοῦ. Γιατὶ, σὲ ἀντίθεση μὲ ὅλα τὰ ἄλλα, ἔντυπα ἢ ἠχητικὰ μέσα ἐπικοινωνίας γιὰ τὴ μετάδοση σκέψεων ἢ πληροφοριῶν, καλύπτει τὴν ψυχαγωγικὴ πλευρά. Καὶ ἡ ψυχαγωγία γιὰ κάθε ἄνθρωπον, κάθε ἡλικίας, εἶναι τόσο ἀναγκαία

* Εἰσήγηση στὰ πλαίσια τοῦ «Συνεδρίου Ραδιοτηλεόρασης» πὸν ὀργάνωσαν τὰ συνεργαζόμενα μὲ τὸν «Παρνασσὸ» Σωματεῖα, στὴν ἀθουσά του, 31 Ἰανουαρίου καὶ 1 Φεβρουαρίου 1986.

ὅσο περίπου καὶ τὸ φαγητό, ὁ ὕπνος, ἡ συναισθηματικὴ προσέγγιση².

Λειτουργίες τῆς Ραδιοτηλεόρασης καὶ ἐκπροσώπηση

Μία Ραδιο - Τηλεόραση, ὅμως, γιὰ νὰ ἐπανέλθουμε στὸ δίδυμον τοῦ τίτλου τῆς εἰσηγήσεώς μας, ὡς ἐπίσημος κρατικὸς φορέας πληροφόρησης, ἐνημερώσεως, πολιτιστικῆς ἀγωγῆς καὶ ψυχαγωγίας ὀφείλει νὰ καλύπτει τοὺς τομεῖς πὸν μόλις ἀναφέραμε. Ὄφείλει, δηλαδή, νὰ πληροφορεῖ, νὰ ἐνημερώνει, νὰ διαπαιδαγωγεῖ πολιτιστικὰ καὶ νὰ ψυχαγωγεῖ κατὰ τρόπο ἐπαρκῆ ἀλλὰ καὶ ἀντιπροσωπευτικὸ, μὲ τρόπο, πὸν οἱ δυνάμεις αὐτοῦ τοῦ τόπου νὰ ἔχουν κάλυψη ἀνάλογη μὲ τὴν σημασία καὶ τὴν παρουσία πὸν ἔχουν στὴ ζωὴ τῆς χώρας μας.

Ὁ ἐπίσημος, λοιπὸν, αὐτὸς φορέας θὰ πρέπει νὰ ἐμφανίζει τοὺς ἐπὶ μέρους παράγοντες τῆς ἐλληνικῆς ζωῆς οὕτως ὥστε ὁ μέσος ἀκροατῆς καὶ θεατῆς, βλέποντας ἢ ἀκούγοντας τὰ ἀκούσιμα καὶ τὰ θεάματα πὸν προβάλλονται στὰ τηλεοπτικὰ καὶ ραδιοφωνικὰ προγράμματα νὰ μπορεῖ νὰ θρίσκει τὴ δική του ταυτότητα. Αὐτό, βέβαια, περικλείει τὸν κίνδυνον νὰ δυσκολευτοῦμε στὰ ποσοστὰ καὶ φοβοῦμαι ὅτι οἱ τυχὸν διαπραγματεύσεις θὰ καταλήξουν νὰ γίνουν μὲ τὸ ἀνάλογο ὕψος πὸν εἶχε χρησιμοποιηθεῖ ὅταν συζητιόταν ὁ τηλεοπτικὸς χρόνος ἐμφανίσεως τῶν πολιτικῶν κομμάτων κατὰ τὴν προεκλογικὴ περίοδο.

Ἡ Ἐκκλησία, ἓνας ἀπλὸς παράγοντας;

Ἐγὼ ὅμως πρῶτον ἐρώτημα προβάλλει στὰ χεῖλη. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἓνας ἀπλὸς παράγοντας αὐτοῦ τοῦ

τόπου, ο οποίος ισόποσα με άλλους παράγοντες ή φορείς θα εισέπραττε την κατανομή του ραδιοφωνικού ή τηλεοπτικού χρόνου; Εάν ήταν αναγκαίο κάτι τέτοιο θα μπορούσε να συζητηθεί. Δεν νομίζω, όμως, ότι θα έπρεπε να εμπλακούμε σ' αυτό του τύπου τις συζητήσεις. Γιατί η Έκκλησία, πέρα από παράγοντας και θεσμός του ελληνικού κράτους είναι η αναπνοή και η πνοή αυτού του τόπου, ο αέρας που μας περιβάλλει, μέσα στον οποίο κινούμαστε και υπάρχουμε. Αυτή, λοιπόν, η πνοή θα έπρεπε πιο συχνά «να έβγαине στον αέρα» —για να χρησιμοποιήσουμε την κατάλληλη τεχνική έκφραση— και να έκανε πιο αίσθητή την παρουσία της, άμεσα ή έμμεσα.

Προτεραιότητες

Η αντιμετώπιση του σημερινού θέματος εξαρτάται πριν απ' όλα από τον τρόπο θέσεως ή προτάξεως των όρων της προτάσεως ή του τίτλου της εισηγήσεως που μου έχει ανατεθεί από την οργανωτική επιτροπή του συνεδρίου, την οποία και ειλικρινώς ευχαριστώ για την τιμητική για μένα πρόσκληση να συμμετάσχω στις εργασίες του. Ποιές θα είναι οι προτεραιότητες; Ραδιοτηλεόραση και Έκκλησία ή Έκκλησία και Ραδιοτηλεόραση;

α) Ένδιαφερόμαστε, δηλαδή, να μάθουμε ποιά θέση δίνει ή παραχωρεί ή επίσημη ραδιοτηλεόραση στην Έκκλησία; Προσφέρει έκπομπές εκκλησιαστικές, ώρες, δηλαδή, που θα διαχειρίζεται ή ίδια η Έκκλησία και θα ετοιμάζει; Ή βρίσκουν και στα υπόλοιπα προγράμματά της τη θέση τους ειδήσεις, που άφορουν την Έκκλησία; Πού εγνημερώνουν την κοινή γνώμη για

το πολιτιστικό, κοινωνικό και φιλανθρωπικό έργο της Έκκλησίας για την ιστορική Της προσφορά για φυσιογνωμίες που αναδείχτηκαν στους κόλπους Της και υπήρξαν οδηγοί του λαού και διδάχοι του γένους; Ή έκπομπές που μεταφέρουν τους προβληματισμούς ανακατατάξεων που συμβαίνουν στη νεοελληνική κοινωνία; Σε αυτό του τύπου τα έρωτήματα θα ήταν δυνατό να δοθούν διαφόρου τύπου απαντήσεις.

β) Το έρώτημα, όμως, θα τεθεί διαφορετικά αν θελήσουμε να πληροφορηθούμε τη θέση που παίρνει ή ίδια η Έκκλησία έναντι της Ραδιοτηλεοράσεως.

Δέχεται τις προσκλήσεις και προκλήσεις του επίσημου φορέα για συνεργασία, εάν και εφόσον βέβαια της ζητείται κάτι τέτοιο; Θεωρεί απαραίτητη την χρησιμοποίηση της ραδιοτηλεοπτικής τεχνολογίας για την εκπλήρωση της αποστολής της στον σημερινό κόσμο; Αποδέχεται να γίνει ραδιοτηλεοπτική Έκκλησία, να έμμεταλλευτεί, δηλαδή, τις προσφερόμενες καινούριες δυνατότητες της ηλεκτρονικής μας εποχής ή προχωρεί και ένα βήμα ακόμα πιο μπροστά, ή ίδια να διαθέτει έναν επίσημο εκκλησιαστικό φορέα παραγωγής και μεταδόσεως ραδιοτηλεοπτικών προγραμμάτων³;

Συνθήκες επικοινωνίας

Και στις δύο πάντως περιπτώσεις που αναφέρθηκαν, ή Έκκλησία για να μεταδώσει το μήνυμά της θα πρέπει να λάβει υπόψη της στοιχειώδεις όρους και συνθήκες της μεταδόσεως ενός μηνύματος και της αποκαταστάσεως της επικοινωνίας. Αυτοί οι όροι είναι οι έπόμενοι⁴. Θα πρέπει πριν απ' όλα:

α) να καθορίσει το περιεχόμενο του προς μετάδοση μηνύματος:

- 6) να χρησιμοποιεί ένα μονοσήμαντο λεξιλόγιο κατανοητό από όλους, χωρίς αυτό να σημαίνει πτώχευση του λόγου·
- γ) το μήνυμα να λαμβάνει υπόψη τον βαθμό δεκτικότητας και ευαισθησίας του κοινού στο όποιο απευθύνεται·
- δ) η πληροφόρηση να είναι έτσι δοσμένη ώστε ο ακροατής - θεατής να μπορεί να επιλέγει ελεύθερα και να αποφασίζει υπεύθυνα·
- ε) να είναι εξασφαλισμένη ή αμφίδρομη επικοινωνία ώστε να υπάρχει συνεχής επανατροφοδότηση πομπού - δέκτη - πομπού, ποιμαίνουσας Έκκλησίας (ραδιοτηλεοπτικής) και λαού του Θεού.

Θεολογική θεμελίωση

Έδώ όμως φθάνουμε στο σημείο όπου πρέπει να αναζητηθούν οι θεωρητικές εκείνες αρχές και προϋποθέσεις για την χρησιμοποίηση του Ραδιοφώνου και της Τηλεοράσεως, αλλά και των λοιπών μέσων μαζικής ενημερώσεως και επικοινωνίας στη μετάδοση του μηνύματος της Έκκλησίας προς τον κόσμο.

Ήχος και λόγος, φως και εικόνα συνιστούν αρχέγονα μέσα επικοινωνίας του αυτοαποκαλυπτομένου Θεού προς την ανθρωπότητα. Η φωνή και το πρόσωπο του Κυρίου, στο μέτρο που ήταν δυνατό να γίνουν αντιληπτά από τον άνθρωπο χρησιμοποιήθηκαν ως φορείς, όχημα της αυτοαποκαλύψεως του Θεού και μεταδόσεως του μηνύματός του προς τον άνθρωπο και τον κόσμο.

Ο Λόγος του Θεού δεν παραμένει λόγος θεωρητικός (άφηρημένος), μάλλον γίνεται «θεωρητικός» (θεω-

ρείται), λαβαίνει, δηλαδή, σάρκα για να μās δείξει την εικόνα, να κάνει σαφές αυτό που στο σχέδιο του Θεού ήταν δημιουργία του ανθρώπου κατ' εικόνα Θεού⁵.

Αυτή την εικονικότητα και προφορικότητα του Λόγου του Θεού η Έκκλησία έχρησιμοποίησε, κατοχύρωσε θεωρητικά και πρακτικά, λόγω και έργω αγωνιστικά, σε ποικίλη αποτύπωση και έκφραση πλουτίζοντας τον ανθρώπινο πολιτισμό με έργα ύψηλξης και μοναδικής τέχνης στην προσπάθεια που κατέβαλλε μίας συνεχούς φιλοκαλικής επικοινωνίας με το ευρύτερο κοινό. Αυτές οι παραπάνω αρχές είναι δυνατόν να εδραιώσουν και να εγγυηθούν μιάν ορθή χρήση του ραδιοφώνου και της τηλεοράσεως αναφορικά με τη μετάδοση του μηνύματος της Έκκλησίας⁶.

Για τα αυτόνομα δέν δίνει κανείς μάχες, τώρα πια όταν έχουν προηγηθεί αγώνες, μαρτύρια, διωγμοί, για την πρώτη εξασφάλιση αυτών των δικαιωμάτων. Δέν είναι ανάγκη έμεις να γίνουμε «εικονοκλάστες», όταν έχουμε πίσω μας τη βαρειά κληρονομιά της εικονομαχίας και τον θρίαμβο της Όρθοδοξίας. Έμεις τιμούμε και θυμόμαστε όλους εκείνους τούς μαχητές. Έπαναλαμβάνουμε και ψάλλουμε κάθε χρόνο σύμφωνα με το Συνοδικό της Αγίας και Οικουμενικής Ζ' Συνόδου υπέρ της Όρθοδοξίας:

«Τών την ένοσαρκον του Θεού Λόγου παρουσίαν, λόγω, σίόμαι, καρδία και νῶ, γραφή τε και εικόσιν όμολογούντων, αιώνια ή μνήμη».

Η φύση και ή ιστορία δέν είναι παρά μία άπέραντη όθόνη πάνω στην όποια προβάλλεται και εκτυλίσσεται ή ένοσαρκη Θεία Οίκονομία.

Τό ζήτημα, βέβαια, είναι πώς έμεις σήμερα έκμε-

ταλλευόμαστε τὰ εὐγενῆ ἐκείνα μέταλλα, πού ἄλλοι σέ παλαιότερες ἐποχές ἐξώρυξαν καὶ ἔφεραν στήν ἐπιφάνεια.

Μὲ αὐτὴν ὅμως τὴν παραδοσιακὴ κατοχύρωση καὶ παρὰ κάποιους ἐνδεχομένους κινδύνους ἀπὸ τὴν χρησιμοποίηση αὐτῶν τῶν μέσων μαζικῆς ἐνημερώσεως καὶ ἐπικοινωνίας ἡ Ἐκκλησία ἀντιμετωπίζει θετικὰ τὴν χρῆση τῆς σύγχρονης ραδιοτηλεοπτικῆς τεχνολογίας γιὰ τὸ μήνυμά Της.

Πρόσφατη ἐκκλησιαστικὴ πράξη

Αὐτὸ τὸ ἔχει ἀποδείξει στήν πρόσφατη ἱστορία της, ὅταν, ἤδη ἀπὸ τὸ 1948, ἡ Ἀποστολικὴ Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀνέλαβε διαφωτιστικὴ προσπάθεια, ἰδιαίτερα γιὰ τοὺς νέους, ἀπὸ τὸ ραδιόφωνο, μὲ σειρά ἐβδομαδιαίων ὁμιλιῶν. Ὄταν, τὸ 1959 ἰδρῦει δικό της ραδιοθάλαμο στοὺς ἰσόγειους χώρους τῆς Ἱ. Μονῆς Πετράκη, ἐγκαινιάζει δικές της ἐκπομπές, ὅπως «Ὁ δρόμος τῆς ζωῆς» ἤδη ἀπὸ τὴς 5 Μαρτίου 1960 καὶ μὲ τὴ «Ραδιοφωνικὴ ὑπηρεσία» τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας διευρύνει τοὺς στόχους της.

Ἡ καθιερωμένη «πρωινὴ προσευχὴ» εἶναι πάντα μιὰ εὐχάριστη ἐκπληξή. Ἡ τρίτη εὐχὴ τοῦ Ὁρθρου πού ἀπαγγέλλεται μᾶς θυμίζει, ὅτι «ἐκ νυκτὸς ὀρθρίζει τὸ πνεῦμα ἡμῶν πρὸς σέ, ὁ Θεός». Ὁ ἀνεπανάληπτος παρὰ τὴν ἐπανάληψη πρωινὸς χαιρετισμὸς τὴν πασχάλινη περίοδο, ὅταν ἡ ἐκφωνήτρια ἀντικαθιστᾷ τὸ «Κυρίες καὶ Κύριοι καλημέρα σας» μὲ τὸ «Κυρίες καὶ Κύριοι, Χριστὸς Ἀνέστη!» ἀντηχεῖ ὡς εἰδησις, σὰ νὰ τὸ μεταδίδει κάποιος ραδιοφωνικὸς ἀνταποκριτὴς ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα.

Μιάς καὶ ἀσχολούμεθα μὲ τὴν ἱστορία καλὸ εἶναι

νὰ ἀναφέρουμε καὶ τὰ «πρωινὰ ραδιοφωνικὰ μηνύματα» (1968 - 1969) καὶ τοὺς «Σφυγμοὺς τῆς Ἐποχῆς» ἀπὸ 1ης Ἰουνίου 1978, πού γιὰ τὴν παραγωγή καὶ ἐπιμέλεια τῆς ἐκπομπῆς συνεργάζονται τὸ Γραφεῖο Τύπου τῆς Ἱ. Συνόδου καὶ τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν καὶ ἡ Ἀποστολικὴ Διακονία.

Καὶ Ἱερὲς Μητροπόλεις, ὅμως, πρόσφεραν καὶ προσφέρουν θρησκευτικὰ προγράμματα μέσῳ τῶν τοπικῶν Ραδιοσταθμῶν καθὼς καὶ μεμονωμένοι κληρικοί, θεολόγοι, λογοτέχνες, συγγραφεῖς καὶ μουσικοὶ ἐπιμελήθηκαν ραδιοφωνικὲς ἐκπομπές μὲ θέματα πού ἐνδιαφέρουν τὸ παρὸν συνέδριο.

Στὴν Τηλεόραση ὑπῆρξαν καὶ ὑπάρχουν ἐπίσης ἐκπομπές μὲ στόχο τὴν προβολὴ τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἦδη ἀπὸ τὸ 1971 ἐγκαινιάζεται ἡ ἐκπομπὴ «Ἀπὸ τοὺς θησαυροὺς τῆς Ὁρθοδοξίας μας», πού κράτησε τέσσερα ὁλόκληρα χρόνια. Τὸ 1975 ἡ ἐκπομπὴ παίρνει νέο τίτλο ὀνομάζεται «Ἀὔριο εἶναι Κυριακὴ», κρατᾷ μέχρι τὸ 1979 γιὰ νὰ συνεχίσει μὲ τὸ νέο της τίτλο ἀπὸ 15 Ὀκτωβρίου 1979 ὡς ἡ γνωστὴ σὲ ὄλους μας «Σήμερα εἶναι Κυριακὴ»⁷.

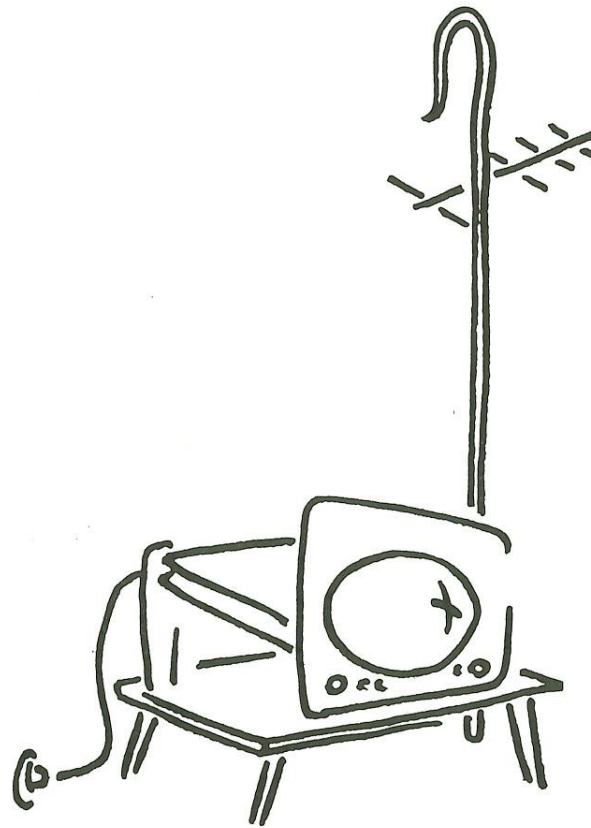
Μία πρώτη ἐκτίμηση

Ὅπωςδήποτε εἶναι ἀξίες ἐπαίνου οἱ προσπάθειες πού ἔγιναν καὶ γίνονται πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι, οἱ ὑπεύθυνοι πού βρίσκονται σὲ ἀμεση ἢ ἔμμεση σχέση μὲ τὴν Ἐκκλησία, προσπαθοῦν νὰ καταγράψουν γεγονότα, νὰ σχολιάσουν ἀπόψεις, νὰ κρίνουν καταστάσεις, ν' ἀφήσουν νὰ διαφανεῖ ἡ ὀρθόδοξη παράδοση καὶ τὸ ὀρθόδοξο παρὸν, πού συμβαίνει σή-

μερα ἐδῶ στήν Ἑλλάδα ἢ καί ἄλλοῦ σέ ἄλλες ὀρθόδο-
ξες χώρες.

Καί ἄλλοι, ὅμως, παράγοντες τῆς Ραδιοφωνίας καί
τῆς Τηλεοράσεως παρουσιάζουν ἐκπομπές καί προγράμ-
ματα, πού προβάλλουν αὐτή τήν Παράδοση. Παράδει-
γμα ἡ ἐκπομπή «Βυζαντινά Χριστούγεννα» πού μεταδό-
θηκε πρόσφατα, τήν παραμονή τῶν Χριστουγέννων.
Ἦταν μιᾶ πρωτότυπη δουλειά στό χωρο τῆς Τηλεο-
ράσεως. Πρὸς τήν αὐτή κατεύθυνση ἀξίζει νά μνημο-
νευθοῦν ἐκπομπές ἀφιερωμένες στά Μετέωρα, στό Ἅ-
γιον Ὅρος, στόν Μυστρά. Ἡ ἄλλες ἐκπομπές, ἀκόμα
καί ξένες, στίς ὁποῖες διαφαίνεται ἕνας ἐγγύτερος ἢ
πιθ ἀπόμακρος θρησκευτικός ἢ μεταφυσικός προβλημα-
τισμός. Ἄς θυμηθοῦμε τήν «Λεωφόρο γιά τόν οὐρα-
νό» κ.ἄ. Τέτοιες ἐκπομπές ἀγγίζουν τήν εὐαισθησία
τοῦ τηλεθεατῆ καί τοῦ ἐπιτρέπουν ἕνα ἄλλο ἄνοιγμα,
πέρα ἀπό τά στεγανά, μέσα στά ὁποῖα εἶναι περιχα-
ρακωμένος.

Δέν εἶναι, βέβαια, πάντοτε ἀξίες ἐπαίνου ὅλες οἱ
ἐκπομπές. Ὑπάρχουν ἐκπομπές, πού οἱ παραγωγοί τους
ἠθελημένα ἢ ἄθελά τους ἐκθέτουν τήν Ἐκκλησία, προσ-
βάλλουν τὸ θρησκευτικὸ αἶσθημα τοῦ ὀρθοδόξου λαοῦ.
Δείχνοντας κάποιο ἐπιφανειακὸ ἀν ὄχι καί «ὑποκριτι-
κὸ» ἐνδιαφέρον περὶ τὰ θρησκευτικά, προβάλλουν κυ-
ρίως ἄσχημες πλευρές, πού δέν εἶναι ἀναγκαστικά αὐ-
τὲς πού ἀντιπροσωπεύουν τήν συντριπτικὴ πλειονότη-
τα τῶν περιπτώσεων. Πολλὲς φορές ἀγνοοῦν ἐπίτηδες
ἐκκλησιαστικὰ συμβάντα καί παραποιοῦν γεγονότα.
Πράγμα γιὰ τὸ ὁποῖο, καί ἡ ἐπίσημη Ἐκκλησία ἀλλὰ
καί μεμονωμένοι πιστοὶ διαμαρτύρονται ἐρμηγνύοντας
ὅλες αὐτὲς τίς ἐπιθέσεις ὡς ἀσέβεια, διωγμὸ καί πόλε-
μο ἐναντίον τῆς ἴδιας τῆς ὑποστάσεως τοῦ Ἁθνοῦς, τὸ

Τηλεόραση: πομπαντική... προσέγγιση.

ὁποῖο ἢ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία διεφύλαξε ἀνά τοὺς αἰώ-
νας. Ἐνδεικτικὰ ἀναφέρω τὸ πρόσφατο παράδειγμα
«προκατελημμένου καὶ προπαγανδιστικοῦ ρεπορτάζ»,
ποὺ μεταδόθηκε ἀπὸ τὸ δελτίο εἰδήσεων τῆς ΕΡΤ 2,
περὶ δῆθεν διαδόσεως τοῦ θεσμοῦ τοῦ πολιτικοῦ γάμου
στὴν Ὁρθόδοξη Ἑλλάδα. Τὸ Γραφεῖο Τύπου τῆς Ἱ.
Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπέστειλε ἀμέ-
σως ἐπιστολὴ διαμαρτυρίας πρὸς τὸν Τύπο (βλ. ἐφη-
μερίδα «Ἀκρόπολις» τῆς 23ης Ἰανουαρίου 1986 καὶ
«Δελτίο Ἐκκλησιαστικῶν Εἰδήσεων» ἀριθ. φύλλου 5,
23.1.1986).

Ἀνάγκη διαλόγου Πολιτείας καὶ Ἐκκλησίας

Ἐκεῖνο ποὺ πραγματικὰ προέχει αὐτὴ τῆ στιγμή
εἶναι ἡ ἀνάγκη ἐνὸς διαλόγου, ὁ ὁποῖος θὰ ἀποτελέσει
βασικὴ ἀφετηρία γιὰ ἓνα κοινὸ μεταξὺ Πολιτείας καὶ
Ἐκκλησίας προγραμματισμό. Μία μονομερῆς ἀντιμε-
τώπιση μὲ πρωτοβουλία ποὺ νὰ προέρχεται εἴτε ἀπὸ
τὴν πλευρὰ τῆς Ἐκκλησίας εἴτε ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς
Πολιτείας εἶναι φυσικὸ νὰ ἔχει ὀρισμένα ὅρια καὶ ὀρι-
σμένες δυνατότητες. Γιατί, καὶ στὶς δύο περιπτώσεις
διαφορετικὰς τοποθετήσεις καὶ ἐκτιμήσεις ποικίλων ὀ-
μάδων πιέσεως καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας
ἐπηρεάζουν τὴν προετοιμασίαν καὶ τὸν προγραμματισμό.

Πρέπει, λοιπόν, νὰ ὑπάρξει κάποια συμφωνία. Για-
τὶ κρούσματα θὰ ἐμφανίζονται ἐνδεχομένως ὄλο καὶ
συχνότερα. Χωρὶς νὰ ἐλπίζουμε σὲ κάποια ὁμοφωνία,
θὰ ἦταν σκόπιμο νὰ ἀποφεύγονται οἱ κραυγαλέες πα-
ραφωνίες, ὅταν μάλιστα ἐπίσημα χεῖλη διαβεβαιώνουν
γιὰ ὑπαρξὴ ἀγαστῆς συνεργασίας.

Ὅποσδήποτε τὶς δυνατότητες καὶ τὶς προϋποθέσεις
αὐτοῦ τοῦ διαλόγου θὰ τὶς ἐπηρεάσει καὶ τὸ νέο θεσμι-

κὸ πλαίσιο, ποὺ προτείνεται αὐτὲς τὶς ἡμέρες καὶ ποὺ
θὰ καθορίζει τὴ λειτουργία τῶν ραδιοτηλεοπτικῶν μέ-
σων. Αὐτὴ τῆ στιγμή τὸ ἐπεξεργάζονται στὸ ὑπουργεῖο
Προεδρίας καὶ λέγεται, ὅτι σύντομα θὰ δλοκληρωθεῖ
τὸ σχετικὸ νομοσχέδιο. Ἐνα προσχέδιο μάλιστα θὰ δο-
θεῖ στὰ κόμματα καὶ τοὺς ἀρμόδιους φορεῖς γιὰ νὰ τὸ
μελετήσουν καὶ νὰ προβοῦν στὶς δικές τους κρίσεις, πα-
ρατηρήσεις καὶ προτάσεις. Εἶναι δυνατόν ἐνδεχομένως
νὰ ἐπηρεάσει τὸν διάλογο, τὸν ὁποῖο ἀναφέραμε, τόσο
ἡ προοπτικὴ γιὰ ἐνοποίηση τῶν δύο τηλεοπτικῶν κα-
ναλιῶν, ὅσο καὶ ἡ πρωτοβουλία ἐκ μέρους τῆς ἀξιωμα-
τικῆς ἀντιπολιτεύσεως γιὰ τὴ δημιουργία μιᾶς ἀνεξάρ-
τητης τηλεοράσεως, γιὰ τὴν ὁποία ἔγινε πολὺς λόγος
τὶς τελευταῖες δύο τρεῖς ἡμέρες⁸.

Δημιουργία Ὁμάδας Ἐργασίας

Μὲ τὴν προοπτικὴ αὐτοῦ τοῦ νομοσχεδίου εἶναι σκό-
πιμο, ἀπὸ τὴν πλευρὰ ὄλων ἐκείνων ποὺ συνιστοῦν τὸ
σῶμα τῆς Ἐκκλησίας — ἓνα μεγάλο τμήμα τῆς ὁποίας
ἐκπροσωπεῖται στὸ παρὸν συνέδριο — καὶ ὑπὸ τὴν αἰ-
γίδα τῆς διοικήσεως Ἐκκλησίας⁹, νὰ συσταθεῖ μία ὀ-
μάδα ἐργασίας ποὺ νὰ καταλήξει σὲ θέσεις, προτάσεις
καὶ ἀκόμα δείγματα δουλειᾶς, ποὺ θὰ νόμιζε ὅτι πρέ-
πει νὰ προβληθοῦν στὸ εὐρύτερο ἐλληνικὸ ἢ καὶ στὸ
εὐρωπαϊκὸ κοινόν¹⁰. Ἡ ὀμάδα αὐτὴ θὰ πρέπει νὰ ἔχει
σχηματίσει σαφὴ εἰκόνα γιὰ τὸ τί θέλει νὰ ζητήσῃ
ἀπὸ τὴν Πολιτεία ὡς πρὸς τὸ ποιὰς ἀρχές, δηλαδή,
ἀξίες θὰ διέπουν τὰ προγράμματα, ἀρχές καὶ ἀξίες
ποὺ κρίνει ἀπαραίτητες γιὰ τὴν ἐπιβίωση αὐτοῦ τοῦ
τόπου ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸν ἐμπλουτισμὸ τοῦ ραδιοτηλεο-
πτικοῦ κοινοῦ.

Ἡ ομάδα αὐτὴ πέρα ἀπὸ τὴν προπαρασκευαστικὴ καὶ διαπραγματευτικὴ τῆς ἀποστολῆς πρέπει νὰ ἐπισημάνει ἀνθρώπους ταλαντούχους, οἱ ὅποιοι θὰ ἔχουν ὑποστεί εἰδικὴ ἐκπαίδευση στὸ χῶρο τῆς Ραδιοφωνίας καὶ τῆς Τηλεοράσεως καὶ πού θὰ ἦσαν πρόθυμοι νὰ συνεργασθοῦν μαζί της, ἔτσι ὥστε οἱ προτάσεις νὰ εἶναι ρεαλιστικὲς καὶ ἐφικτές. Αὐτὰ βέβαια, ὡς πρὸς τὸν διάλογο μὲ τὴν Πολιτεία.

Ἐκκλησιαστικὸ ραδιοτηλεοπτικὸ κανάλι...

Σ' αὐτὴ τὴ φάση δὲν συζητῶ τὴν περίπτωση παραχωρήσεως ἐνὸς τηλεοπτικοῦ καναλιοῦ ἢ ραδιοφωνικοῦ σταθμοῦ στὴν Ἐκκλησία γιὰ νὰ παρουσιάσει δικὰ της προγράμματα. Δὲν σημαίνει ὅμως ὅτι δὲν πρέπει νὰ εἶναι στὶς ἄμεσες ἢ ἔμμεσες προοπτικὲς τῆς Ἐκκλησίας ἡ ἐπιδίωξη λύσεως πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση¹¹. Παρ' ὅλο ὅτι ἔχουμε πρόσφατο παράδειγμα ἀπὸ τὴν Πορτογαλία. Τὸ Ἀθηναϊκὸ Πρακτορεῖο Εἰδήσεων μετέδωσε ἀπὸ τὴν Λισαβώνα ὅτι ἡ νέα Κυβέρνηση τῆς Πορτογαλίας, μὲ νομοσχέδιο πού θὰ συζητηθεῖ σύντομα στὴ Βουλὴ, παραχωρεῖ στὴν Ἐκκλησία ἕνα τηλεοπτικὸ δίκτυο, γιὰ νὰ παρουσιάσει δικὰ της προγράμματα. Κυβερνητικὴ δήλωση πού δόθηκε στὴ δημοσιότητα ἀναφέρει ὅτι ἡ Κυβέρνηση ἀναγνωρίζει ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἔπαιξε ἕνα πολὺ σημαντικὸ ρόλο στὴν ἱστορία τῆς Πορτογαλίας στὴ διάρκεια τῶν αἰῶνων καὶ ὅτι εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς πιὸ ζωντανούς θεσμούς τῆς κοινωνίας μας¹².

Ἄν ἡ Ἐκκλησία τῆς Πορτογαλίας ἔπαιξε ἕνα τόσο σημαντικὸ ρόλο στὴν ἱστορία τῆς τί θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε γιὰ τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία πού ἦταν καὶ εἶναι κιβωτὸς τοῦ γένους καὶ φύλακας τῆς ἐθνικῆς μας αὐτοσυνειδησίας;

Ἄν δὲν συζητῶ αὐτὴ τὴ στιγμὴ, πράγμα πού ἴσως ξενίσει μερικούς, τὴν περίπτωση ἐνὸς ἐκκλησιαστικοῦ ραδιοτηλεοπτικοῦ δικτύου εἶναι διότι πιστεύω ὅτι ὑπάρχουν ἀσφαλῶς εὐρέα περιθώρια στὸ ἐσωτερικὸ κύκλωμα τοῦ γενικότερου ἐκκλησιαστικοῦ χώρου ὥστε νὰ ἀναληφθοῦν πρωτοβουλίες γιὰ πλήρη χρησιμοποίηση τῆς σύγχρονης ὀπτικοακουστικῆς τεχνολογίας στὴ χριστιανικὴ οἰκοδομὴ καὶ στὴν ἐμβάθυνση τῶν χριστιανικῶν ἀληθειῶν.

Αὐτὸ πάλι δὲν σημαίνει ὅτι ἡ Ἐκκλησία δὲν πρέπει νὰ ζητήσει ἀπὸ τὴν Πολιτεία (ΕΡΤ 1 καὶ 2) νὰ τῆς παραχωρηθοῦν δικές της ὥρες ἐκτὸς τῶν ὑπαρχόντων χρονικῶν «ψιχίων» πού τῆς διατίθενται τώρα. Ἄν ὄχι τακτὲς ὥρες, τουλάχιστον ὅμως γιὰ τὰ μεγάλα θέματα πού παρουσιάζονται στὴν ἐλληνικὴ σκηνή, ὅπως ὁ πολιτικὸς γάμος, οἱ ἀμβλώσεις, ἡ ἐκκλησιαστικὴ περιουσία, ἡ γλώσσα, ἡ ἐκπαίδευση κ.λπ. νὰ ζητήσει νὰ τῆς δοθοῦν ὥρες, κατὰ τίς ὁποῖες, μὲ ἄνεση καὶ μὲ δικούς της ἀνθρώπους πού νὰ τὴν ἐκφράζουν καὶ νὰ τὴν ἐκπροσωποῦν, νὰ παρουσιάσει τὴ δική της ὀπτικὴ γωνία σὲ θέματα πού ἐπιθυμεῖ νὰ ἐπικοινωνήσει ἀπ' εὐθείας μὲ τὸν ἐλληνικὸ ὀρθόδοξο λαό, πού εἶναι καὶ φορολογούμενος καὶ συνδρομητὴς τῆς ἐπίσημης Ραδιοτηλεοράσεως. Τοῦτο πάλι δὲν ἐμποδίζει μὲ ἐκπροσώπους τῆς νὰ συμμετέχει καὶ σὲ ἄλλου τύπου συζητήσεις ἢ ἐκπομπὲς ὅπως «Ἄνοιχτὰ χαρτιά», «Ε-δῶ καὶ σήμερα» κ.ἄ.

Ἡ πρωτοβουλίες γιὰ ἐσωτερικὸ ἐκκλησιαστικὸ «κύκλωμα»;

Πέρα, ὅμως, ἀπὸ ἐπίσημα κρατικὰ κανάλια καὶ πέρα ἀπὸ «πειρατικούς» ἐνδεχομένως ραδιοφωνικούς

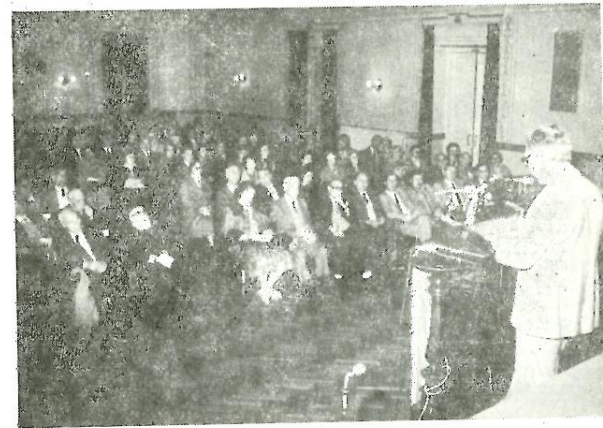
και τηλεοπτικούς σταθμούς — υπήρξαν και τέτοιες περιπτώσεις όσον αφορά το ραδιόφωνο —, υφίσταται ανάγκη δημιουργίας ενός «επαγγελματικά» υπευθύνου εκκλησιαστικού δικτύου προετοιμασίας, διακινήσεως και μεταδόσεως ακροαματικού και θεαματικού υλικού με δυνατότητες αγοράς, παραγωγής, πωλήσεως, δανεισμού και προβολής του στο ευρύτερο κοινό.

Στην αρχή βλέπουμε την αναγκαιότητα μιας «πειραματικής» έστω χρηματοδότησεως παραγωγής νέων προγραμμάτων και καθιερώσεως βραβείου ή βραβείων που θα ενθαρρύνουν την δημιουργικότητα νέων σεναριογράφων, σκηνοθετών, παραγωγών. Τόσο η χρηματοδότηση όσο και η βράδευση — έτοιμης ήδη δουλειάς ή κατόπιν προκηρύξεως — μπορεί να γίνει ενδεχομένως από την Έκκλησία, τον «Παρνασσό» — που φιλοξενεί την ωραία αυτή και χρήσιμη πρωτοβουλία των συνεργαζομένων με αυτόν σωματείων —, άλλα ιδρύματα, όπως το «Ίδρυμα Κατίγκω και Γιώργης Χρ. Λαυμιός», που έχει ήδη θεσπίσει και βραβείο Λογοτεχνίας χριστιανικής έμπνεύσεως.

Αναφέρω μία εΐδηση, που δημοσιεύτηκε από τον «Τήλεφο» στην «Καθημερινή» της 24.1.1986, για οικονομική ενίσχυση από το «Ίδρυμα Άλέξανδρος Όγκάσης» ενός μεγάλου ντοκιμανταίρ για το Σινά, που είναι συμπαραγωγή του Βρεταννικού Τέταρτου Καναλιού και της ΕΡΤ 2. Η ταινία αυτή θα προβληθεί στην Ελλάδα στις 2 Μαΐου τ.ε.

Θά ήταν παράλειψη να μην αναφερθεί ή με χρηματοδότηση της Ί. Αρχιεπισκοπής Αθηνών παραγωγή, με πρωτοβουλία τριμελούς επιτροπής που άπαρτιζόταν από τους Χρήστο Θεοδωρόπουλο, Χρήστο Γιαν-

ναρά και Άγνα Συνοδινού, τηλεοπτικής ταινίας για τον «Όσιο Λουκά». Εύχης έργο θά ήταν, ένα από τα δύο έπίσημα κανάλια να εξασφάλιζε για έφετος την προβολή αυτής της ταινίας το Μ. Σάββατο, 3 Μαΐου, που συμπίπτει και με την μνήμη της ανακομιδής του λειψάνου του Όσιου Λουκά (του Στειριώτη), ο οποίος υπήρξε «βλάστημα μόν της Ελλάδος, κόσμημα δέ μάλλον και ποθεινόν έντρώφημα»¹³.

Ραδιοτηλεόραση και Έκκλησία: από το συνέδριο του «Παρνασσού».

Πρόσφατα, σύμφωνα με πληροφορίες, γερμανικά τηλεοπτικά συνεργεία γύρισαν ταινίες για την Σιμωνόπετρα του Αγίου Όρους και την Παναγία της Τήνου.

Το εργαστήριο παραγωγής

Το πειραματικό ή με κανονικές συνθήκες λειτουργίας εργαστήριο (Studio) του «δικτύου», που αναφέ-

ραμε λίγο πιό πάνω, θα παρήγαγε προγράμματα που θα μπορούσαν να χρησιμεύσουν:

- α) σε ιδιωτική ή ομαδική χρήση (θα εξετάσουμε άμεσα πιό κάτω την περίπτωση του Video-Club).
- β) στο μάθημα των Θρησκευτικών με την χρησιμοποίησή τους από τους θεολόγους καθηγητές
- γ) στα Κατηχητικά Σχολεία ή στις Χριστιανικές νεανικές ομάδες ή στην κάλυψη αναγκών θρησκευτικής άγωγής της νηπιακής και προσχολικής ηλικίας
- δ) στα κηρύγματα (έσπερινά και ομιλίες για ένηλικους)
- ε) στην προβολή τους από την τηλεόραση είτε στην ώρα των θρησκευτικών έκπομπών είτε επίκαιρα στις μεγάλες γιορτές του εκκλησιαστικού έτους
- στ) στην προβολή τους σε ιδρύματα, των οποίων οι τρόφιμοι δέν έχουν άλλου τύπου προσβάσεις σε τέτοια προγράμματα (νοσοκομεία, γηροκομεία, άσυλα, κέντρα ηλικιωμένων, φυλακές)
- ζ) στην έθνικο-θρησκευτική κάλυψη αναγκών των δημογενών
- η) στην ορθόδοξη έραποστολή
- θ) σε συνεργασία με τις Θεολογικές Σχολές και την Διεύθυνση Έκπαιδευτικής Τηλεοράσεως του Υπουργείου Έθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων θα ήταν δυνατή ή προετοιμασία ταινιών για τους φοιτητές των Θεολογικών Σχολών, τους σπουδαστές των Έρατικών Σχολών και των Έκκλησιαστικών Λυκείων που θα προβάλλονταν μέσω της Έκπαιδευ-

τικής Τηλεοράσεως. Οι ταινίες αυτές θα μπορούσαν να συντελέσουν και στην έπιμόρφωση του έρου κλήρου και των λαϊκών, αν μάλιστα καθιερωόταν ζώνη προβολής έξυπηρετική γι' αυτό τó σκοπό, π.χ. 4 - 5 μ.μ.

Έδω, μπορούμε να αναφέρουμε τó παράδειγμα παραγωγής και διακινήσεως ταινιών μέσω του ιδρύματος «Άπόστολος Βαρνάβας» ή της προβολής της ταινίας και βιντεοκασέτας του γιατρού Νάτανσον, «Έπιπλή κραυγή» από διάφορους οργανισμούς, σωματεία και συλλόγους.

Τρόποι διακινήσεως της παραγωγής: τó Βίντεο - Κλάμπ

Νεανικά ένοριακά κέντρα, πνευματικά κέντρα των Έ. Μητροπόλεων, αίθουσες χριστιανικών συλλόγων μπορεί ν' άποτελέσουν τούς χώρους προβολής, συζητήσεων έπι του περιεχομένου αλλά και ευαισθητοποιήσεως για την προετοιμασία και ανάδειξη νέων στελεχών.

Θά ήταν χρήσιμο να μελετηθεί ή περίπτωση ένός εκκλησιαστικού Βίντεο - Κλάμπ ή ένοριακής ταινιοθήκης. Ποιά μπορεί να είναι τά όρια και οι δυνατότητες λειτουργίας ένός βίντεο - κλάμπ στα πλαίσια μιας ένορίας ή ομάδος ένοριών ή ακόμα και Μητροπόλεως; Έ ιδέα δέν προβάλλεται ως άπλη σκέψη του γράφοντος. Προβάλλεται για να μελετηθεί ως πρός την χρησιμότητα και τή λειτουργικότητά της. Όχι τόσο σαν αυτοάμυνα του τηλεθεατή που δανείζεται από τó βίντεο - κλάμπ της γειτονιάς του ταινίες για να καλύψει τó ψυχολογικό του «κενό», αλλά και ως έμπλουτισμός και σε πτυχές που είναι άδύνατο ή δέν θέλει κάποτε να καλύψει ένα κρατικό τηλεοπτικό κανάλι.

Γυρισμένη σέ βιντεοκασέτα για παράδειγμα θά ήταν δυνατό να προβληθεί στο ένορειακό Βίντεο - Κλάμπ συνέγτευξη του παπα - Γρηγόρη Καρανταή, που υπηρέτει στο Διαλεκτό της Ί. Μητροπόλεως Καβάλας και δούλεψε σκληρά για να μαζέψει χρήματα και να καλύψει πολλές ανάγκες ανθρώπων που είχαν προβλήματα τις ημέρες των έορτών. Η δράση του φαίνεται ότι δέν περιορίζεται στις έορταστικές περιόδους. Το ρεπορτάζ δημοσίευσαν «Τά Νέα» και ό δημοσιογράφος κ. Σπύρος Άλεξίου τό προτείνει σάν ένα πολύ ένδιαφέρον θέμα για να γυρισθεί από την ΕΡΤ 1 ή 2. «Ο Άτθασίλης φορούσε ράσα στην Έάνθη» («Η Καθημερινή» 16.1.1986).

Πρός την κατεύθυνση της δραστηριοποίησης των ένοριών άς μου έπιτραπει να υπενθυμίσω ένα — τό τελευταίο — από τά πορίσματα - προτροπές του 10ου Ίερατικού Συνεδρίου της Ί. Μητροπόλεως Δημητριάδος που έγινε έφέτος: «Προμηθευτείτε παιγνίδια για τά παιδιά, βίντεο, τηλεόραση και ό,τιδήποτε άλλο σάς διευκολύνει στο έργο σας. Ο τεχνικός αυτός εξοπλισμός σάς είναι απαραίτητος όταν θέλετε να κάνετε σοβαρή δουλειά» («Ο Έφημέριος» 1/15 Ίανουαρίου 1986, άριθ. 1-2, σ. 32).

Άλλες πηγές τροφοδοτήσεως

Σ' αυτό τό σημείο θά ήθελα να ύποδειξω την ύψηλή ποιότητα και ποικιλία ταινιών που προβάλλονται στα πλαίσια της εκπαιδευτικής τηλεόρασεως και που λόγω ώρων προβολής πηγαίνουν παρά τις επαναλήψεις κυριολεκτικά χαμένες.

Ταινίες παιδαγωγικού, ψυχολογικού, έγκυκλοπαιδικού χαρακτήρα δέν τυγχάνουν της ανάλογης έκμε-

ταλεύσεως και προσοχής από τό παιδικό και τό ένήλικο κοινό. Θυμίζω πρόσφατες ταινίες για τό σώμα του ανθρώπου, τις ψυχολογικές του λειτουργίες, για την άγωγή των παιδιών, για τά Μετέωρα και τον Μυστρά, που οι περισσότεροι άγνοούμε. Σε συνεννόηση με τις ΕΡΤ 1 και 2 θά υπήρχε δυνατότητα μαγνητοσκοπήσεως και επαναπροβολής τους.

Με την ύπόδειξη που κάνω έπιθυμώ άπλως να τονίσω, ότι δυστυχώς και ώραία τυχόν προγράμματα μένουν άνεκμετάλλευτα λόγω ώρων προβολής τους ή και μη έγκαιρης προειδοποίησης του κοινού.

Δελτίο κριτικής παρουσιάσεως των προγραμμάτων

Η ομάδα για την όποία κάναμε λόγο θά μπορούσε να ζητήσει να βλέπει έγκαιρα όρισμένες ταινίες και να άσκει την ανάλογη κριτική παρουσίαση σε ειδικό δελτίο ή και στα ύπάρχοντα έκκλησιαστικά έντυπα για να έννημερώνει και να προειδοποιεί τους ένδιαφερόμενους.

Η κριτική παρουσίαση των προγραμμάτων θά μπορούσε να κινηθεί προς τις ακόλουθες κύριες κατευθύνσεις:

- α) ύπαρξη έκκλησιαστικών έκπομπών
- β) έκπομπές που παρουσιάζουν την πολιτιστική μας παράδοση (Βυζάντιο, παραδοσιακός τρόπος ζωής, συμβολή της Έκκλησίας σε διάφορους τομείς)
- γ) έκπομπές που εμφανίζουν άρνητικές θέσεις, γεγονότα και άπόψεις ως προς την Έκκλησία
- δ) έκπομπές στις όποιες προβάλλονται άξίες που συμ-

θαδίζου με τις αξίες και τὰ ιδεώδη τῆς Ἐκκλησίας (φιλαλληλία, εἰρήνη, δικαιοσύνη κ.λπ.).

Κρίνεται ὡς ἀπαραίτητη ἡ κατόπιν ἐπισταμένης παρακολουθήσεως ἀκριβῆς γνώση τοῦ προγράμματος, ὁ λεπτομερῆς κατὰ θέματα καταμερισμός του καὶ ἡ συναγωγή ἀναλόγων καὶ καταλλήλων συμπερασμάτων γιὰ τὴν πρὸ πέρα μεθόδευση τῶν ἐνεργειῶν ποῦ πρέπει νὰ ἀναληφθοῦν. Ἡ ομάδα αὐτὴ θὰ μπορούσε νὰ παρακολουθεῖ καὶ νὰ κρίνει ἔστω καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων ἐκπομπῆς ποῦ βγαίνουν «στὸν ἀέρα» χωρὶς νὰ ἔχουν μαγνητοσκοπηθεῖ ἀπὸ πρῖν.

Προετοιμασία στελεχῶν

Γιὰ ὅλα αὐτὰ, βέβαια, πέρα ἀπὸ τὴν χρησιμοποίησιν ἀνθρώπων ποῦ εἶναι ἤδη εἰδικευμένοι, θὰ πρέπει νὰ ὑπάρξει πρόνοια γιὰ τὴν προετοιμασία καὶ τὴν ἀνάδειξη νέων ἀνθρώπων με εἰδικὰ προγράμματα κατάρτισεως καὶ ἐπιμορφώσεως στὸ ἐσωτερικὸ καὶ με ἀποστολὴ ὑποτρόφων στὸ ἐξωτερικόν. Οἱ νέοι αὐτοὶ θὰ πρέπει νὰ χρησιμοποιηθοῦν ὅταν περατώσουν τὶς σπουδῆς τους ἀπὸ φορεῖς ποῦ τοὺς ἀποστέλλουν ἢ ἀπὸ ἄλλους ὀργανισμοὺς ποῦ θὰ ἔχουν τὴν ἀνάγκη τους.

Περατώνοντας τὴν εἰσήγησή μου ἐπιθυμῶ νὰ ὑπενθυμίσω τὴν φράση τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ἢ ὅποια τηρουμένων τῶν ἀναλογιῶν καὶ τῶν περιστάσεων ἔχει τὴν ἐφαρμογὴ τῆς καὶ ἐδῶ: «Πρᾶξις γὰρ θεωρίας ἐπίδασις». Γιὰ νὰ μπορούμε νὰ δοῦμε ἀπτὰ καὶ ὀρθὰ ἀποτελέσματα στὸν χῶρο τῆς Ραδιοτηλεόρασεως θὰ πρέπει νὰ ἔχουμε μοχθήσει πολὺ κατὰ τὴν πράξη τῆς προετοιμασίας. Ὁ λόγος τοῦ Κυρίου μας ἀντηχεῖ κυριολεκτικὰ ἐπίκαιρα ὅταν λέγει: «ὅς ἔχει

ὄτα ἀκοῦειν ἀκούετω» (Μάρκου δ' 9' «ὅποιος ἔχει αὐτιά γιὰ ν' ἀκούει ἄς ἀκούει») καὶ «αὐτὸς ποῦ ἔχει μάτια γιὰ νὰ βλέπει ἄς δεῖ» (Ἡσαίου ς' 9-10). Τί πρὸ δδγηγητικὴ κατὰληξη γιὰ μιὰ εἰσήγησιν με τίτλο «Ραδιοτηλεόραση καὶ Ἐκκλησία» θὰ μπορούσε νὰ βρεθεῖ;

1. Βλ. ἄρθρο τοῦ Κώστα Πάρλα στὸ «Βῆμα» τῆς 22.2.1976, Δύναμη καὶ ἐπιβολὴ τῆς μικρῆς ὀθόνης.

2. Βλ. τὸ κύριο ἄρθρο τῆς «Καθημερινῆς» τῆς 15.11.1975.

3. Τὸ σχετικὸ σκίτσο τοῦ Κ. Μητρόπουλου, ἀπὸ τὴ συλλογὴ του, Τ ἦ ς κ ο υ λ τ ο ὄ ρ α ς, Ἀθήνα, Ἐκδ. Gutenberg, 1984, σχολιάζει με τὸν δικό του τρόπο τὴν ιδέα μιᾶς ραδιοτηλεοπτικῆς Ἐκκλησίας γιὰ τὸν ραδιοτηλεοπτικὸ ἀνθρώπο τῆς ἐποχῆς μας (βλ. σ. 78 τοῦ παρόντος τόμου).

4. Ἐκτενέστερα βλ. στὸ βιβλίον μου Σ τ ι γ μ ι ὀ τ υ π α κ α ι π ε ρ ι π λ α ν ἦ σ ε ι ς σ ἔ δ ρ ὀ μ ο υ ς π ο ι μ α ν τ ι κ ῆ ς διακονίας, τόμος 2, Ἀθήνα 1984, σ. 59-67.

5. Ὁ ἅγιος Εἰρηναῖος ὁ Λουγδούνου ἐκφράζει πολὺ ἐπιτυχῶς αὐτὴν τὴν ἀλήθεια ὅταν ὑποστηρίζει ὅτι «Ὅποτε δὲ ἀρξῆ ἐγένετο ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ... τὴν εἰκόνα ἐδειξεν ἀληθῶς, αὐτὸς τοῦτο γενόμενος, ὅπερ ἦν ἡ εἰκὼν αὐτοῦ» (Ἐ λ ε γ χ ο ς τ ἦ ς ψ ε υ δ ω ν ὄ μ ο υ γ ν ὴ σ ε ω ς 5, 16, 2).

6. Τὸ ζήτημα αὐτὸ ἀνάπτυξε ἀριστοτεχνικὰ καὶ με ἐπαρκῆ θεολογικὴ τεκμηρίωση ὁ Καθηγητῆς Ἡλίας Οἰκονόμου σὲ ἑμιλία του πρὸς τὴν Πανελλήνια Ἐνωση Θεολόγων (Π.Ε.Θ.) στὶς 14 Μαρτίου 1981, παραμονὴ τῆς Κυριακῆς τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἡ ἑμιλία δημοσιεύθηκε στὸ περ. «Κοινωνία», στὸ τεῦχος Ἀπριλίου - Ἰουνίου 1981, σ. 135-148. Τίτλος τῆς: Γλῶσσα καὶ εἰκόνα, λεωφόροι ἐπικοινωνίας (Τὸ θεολογικὸν καὶ Πολιτιστικὸν δρόσημον τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου). Βλ. ἰδιαιτέρως τὶς σ. 12-15 τοῦ Ἀνατύπου.

7. Πηγὴ γιὰ τὰ περισσότερα στοιχεῖα ποῦ παράθεσα στὴν παράγραφο αὐτὴ ἀπαστέλεσε τὸ βιβλίον τοῦ Δημήτρη Φερούση, Δ ι α κ ο ν ἱ α σ τ ἄ μ ἔ σ α π λ η ρ ο φ ὄ ρ η σ η ς, Ἀθήνα 1985, 118 σ., ὁ ὅποιος ὑπηρέτησε 32 χρόνια στὸ ραδιόφωνο καὶ 12 χρόνια στὴν τηλεόραση ἀσκώντας πάντοτε μιὰ ἐπίκαιρη ἐκκλησιαστικὴ ραδιοτηλεοπτικὴ δημοσιογραφία.

8. Βλ. δημοσιεύματα τής «Καθημερινής» τής 16ης, 25ης και 30ης Ιανουαρίου 1986, που χαρακτηρίζουν παράνομη τήν απαγόρευση τής ιδιωτικής τηλεόρασης και προτείνουν τήν εκχώρηση υπό θρους τοῦ δικαιώματος σέ ιδιώτες.

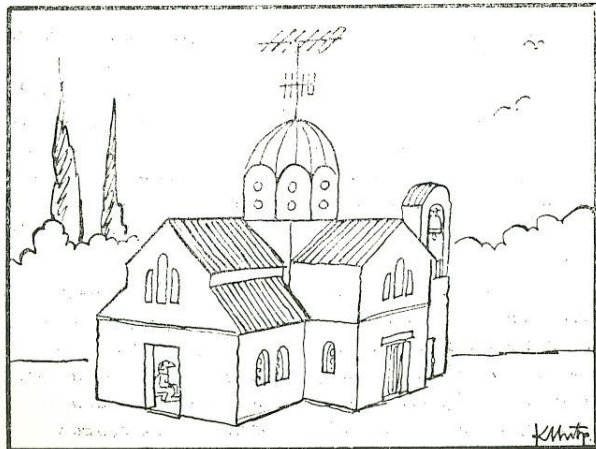
9. Ἡ Ἀποστολική Διακονία τής Ἐκκλησίας τής Ἑλλάδος μπορεῖ νά παίξει ἕνα σπουδαίο ρόλο.

10. Εἶναι εὐκαιρία νά ἐτοιμαθοῦν ξενόγλωσσα προγράμματα προοριζόμενα γιά τόν ἐδρωπαϊκό χώρο τής Εὐρώπης τῶν δώδεκα. Οἱ προοπτικές τής ἄμεσης δορυφορικής λήψεως θά πρέπει νά μᾶς κινητοποιήσουν πρὸς αὐτή τήν κατεύθυνση. Ἡ Ἀποστολική Διακονία ἔχει ἤδη κάνει σχετικές προσπάθειες προστομαζώντας πρωτότυπες ταινίες μέ θέμα τὸ «Αἶγαιο».

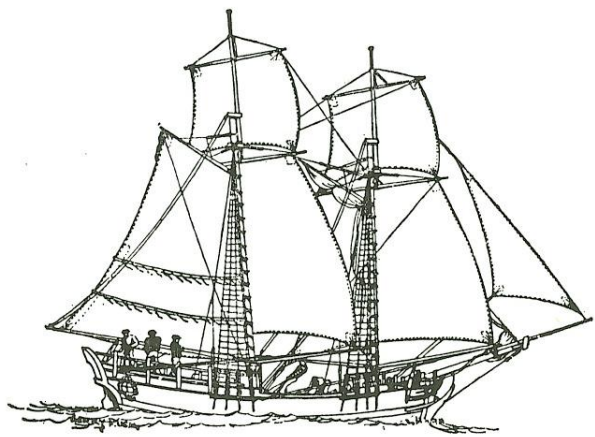
11. Ἡ εἶδηση μέ σχόλια δημοσιεύτηκε στό περ. «Σύνδεσμος» στό τεῦχος Ιανουαρίου 1986, σ. 9 καί «Ἐφημέριος» 1 Φεβρουαρίου, ἀριθ. 3, σ. 42.

12. Πρὸλ. σχόλιο στή στήλη Ἐπίκαιρα τοῦ «Ἐφημερίου» τής 15.3.1985, σ. 79 καθὼς καί σχετικά δημοσιεύματα τοῦ Δημήτρη Φερούση, ἰδιαίτερα τίς σ. 32-43 τοῦ μνημονευθέντος βιβλίου του στήν ὑποσημείωση 7.

13. Πρὸλ. λήμμα, «Λουκᾶς, ὁ Σπειριώτης, Ὁσῖος» τοῦ Τάσου Θ. Γρυτσόπουλου, στήν Θ.Η.Ε. τόμο 8 (1966) στήλες 380-390.

Η ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΕΟΡΤΩΝ

ΤΑΞΙΔΙΩΤΙΚΟΙ ΟΔΗΓΟΙ

Για νέες αναχωρήσεις

Στὸ τέλος τοῦ καλοκαιριοῦ, στὸ πέρας τῆς περιόδου τῶν διακοπῶν, εἶναι πρόκληση νὰ μιλάς γιὰ ταξίδια καὶ νὰ προτείνεις ταξιδιωτικούς ὁδηγούς. Οἱ περισσότεροι μὲν πὺν ἔχουμε τακτοποιήσει τις ἀποσκευές μας καὶ ἔχουμε κάπως ἡσυχάσει ἀπὸ τις ἀγωνίες καὶ τις δυσκολίες τῶν μετακινήσεων. Σ' αὐτόν, λοιπόν, τὸν ἐφησυχασμὸ μας ρίχνει κάποιος τὴν ἰδέα ἐνὸς καινούριου ταξιδιοῦ, σὰ νὰ μὴ «τελειώσαν τὰ ταξίδια», καὶ μεῖς, σὰν τις ψυχές τῶν συντρόφων τοῦ Μυθιστορήματος τοῦ Γ. Σεφέρη, νὰ γίνουμε

«ἔνα μὲ τὰ κουπιὰ καὶ τοὺς οκαρμούς
μὲ τὸ σοβαρὸ πρόσωπο τῆς πλώρης
μὲ τ' ἀλλάκι τοῦ τιμονιοῦ
μὲ τὸ νερὸ πὺν ἔσπαζε τὴ μορφὴ τους»¹.

Στὴν πραγματικότητα, ὅμως, τὰ ταξίδια μας δὲν τέλειωσαν. Ἐμεῖς δὲν δένουμε τὰ καράδια μας ὅπως οἱ παλαιοὶ ναυτικοὶ τὴν ἡμέρα τοῦ Σταυροῦ². Μὲ τὴν ἀρχὴ τοῦ Σεπτεμβρίου ἔχουμε τὴν ἀρχὴ τῆς Ἰνδίκτου, ἤτοι τοῦ νέου ἔτους τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ καὶ σαλπάρου-

με με τὸ καλοτάξιδο σκαρὶ τῆς Ἐκκλησίας — ἡ Ἐκκλησία ἔχει θέβαια χωρὶς λόγο συμβολίζεται ὡς εὐπλους καὶ «νοητὴ ναῦς» — γιὰ μακρυνὰ ἀλλὰ καὶ πῶς κοντινὰ ταξίδια. Ὁ ναῦλος μας ἰσχύει γιὰ ἕναν ἀκριβῶς χρόνον, ὅσο διαρκεῖ καὶ τὸ ταξίδι, με δικαίωμα ἀσφαλῶς ἀνανεώσεως, ἂν ὁ Κυβερνήτης τοῦ πλοίου τὸ ἐπιτρέψει³.

Ἡ Ἐκκλησία μας κηρύσσει τὴν ἔναρξιν μιᾶς καινούριας χρονιάς, ἀνοιχτῆς καὶ αὐτῆς στὶς εὐλογίες τοῦ Θεοῦ ὅπως καὶ οἱ προηγούμενες. Στὴ διάρκεια ἐνὸς χρόνου διαγράφονται πολλὲς δυνατότητες πορείας. Οἱ ἄνθρωποι θὰ ἐξακολουθήσουν νὰ πορεύονται στὴ ζωὴ τους νὰ χαράσσουν ἕνα ὁδοιπορικὸ με μικρότερους ἢ μεγαλύτερους σταθμούς, με μικρότερες ἢ μεγαλύτερες περιόδους ἐργασίας, με μικρότερες ἢ μεγαλύτερες περιόδους ἀνάπαυλας καὶ γιορτῶν. Ὁ χρόνος θὰ σηματοδεύεται ἀπὸ δευτερόλεπτα, λεπτά, ὥρες, μέρες, ἑβδομάδες, μῆνες, ἐποχές.

Ὁ ἄνθρωπος ζώντας ὅλες αὐτὲς τὶς ἐποχές καταλήγει νὰ γίνεται «ἄνθρωπος γιὰ ὅλες τὶς ἐποχές», καλεῖται νὰ τὶς διώσει, νὰ τὶς δουλέψει, νὰ τὶς προσευχηθεῖ. Ὁ χρόνος καλεῖται ἐπομένως νὰ γίνῃ «καιρὸς» καὶ ὁ ἄνθρωπος ν' ἀναγνωρίσει τὰ σημεῖα τῶν καιρῶν ὡς εὐκαιρία γιὰ τὴ σωτηρία του. Οἱ λαογραφικοὶ κύκλοι τοῦ ἑλληνικοῦ ἐνιαυτοῦ μπλέκουν με τοὺς ἑορτολογικοὺς λειτουργικοὺς κύκλους τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους.

Ἡ ψυχὴ ἀναζητᾷ σηματορὸ καὶ κήρυκα

Ἐδῶ, ὅμως εἶναι πὸς χρειάζομαστε ἱκανοὺς ἐρμηνευτὲς, πὸς θὰ ἔχουν τὴν δυνατότητα νὰ διακρίνουν τὰ

σημᾶδια καὶ νὰ μᾶς τὰ ἐξηγήσουν ὥστε καὶ ἡμεῖς μετὰ τὴν σειρά μας νὰ ἐπιτελέσουμε τὴν ἴδια «ἐρμηνευτικὴ» λειτουργία.

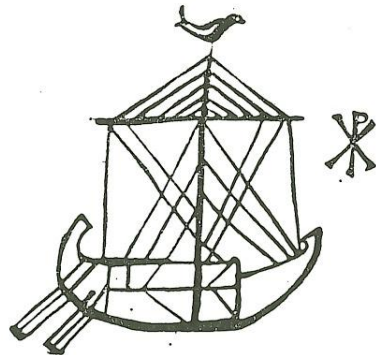
Ἡ ἀναγνώριση θέβαια αὐτὴ δὲν γίνεται μετὰ τρόπο αὐτόματο καὶ αὐθόρμητα. Ποιὸς θὰ μποροῦσε νὰ υποστηρίξει πὸς γνωρίζει ὅλ' αὐτὰ τὰ μικρὰ καὶ μεγάλα μυστικὰ πὸς συμβαίνουν μέσα στὸ χρόνο; Καὶ ὅσα συμβαίνουν μέσα σ' ἕνα χρόνο δὲν τὰ φέρνει ἡ ὥρα. «Καιρὸς παντὶ πράγματι». Τὰ συμβαίνοντα καὶ τὰ δρῶμενα τοῦ ἐνιαυτοῦ λαμβάνουν χώρα «ἐν τόπῳ καὶ καιρῷ». Εἶναι χρήσιμο νὰ τὰ γνωρίζουμε καὶ μάλιστα σὲ βάθος, γιὰ νὰ δοῦμε πὸς μποροῦν νὰ δέσουν μετὰ τὴν καθημερινή μας ζωὴ. Ἐδῶ μᾶς εἶναι πράγματι ἀπαραίτητη πολλὴ γνώση, πολλὴ σύνεση καὶ φρόνηση γιὰ νὰ δέσουν οἱ «κύκλοι» πὸς γράφονται παράλληλα, ἐπ'ἀλλήλα, ὑπ'ἀλλήλα — σὲ συνδυασμοὺς μετὰ ὅλες τὶς δυνατὲς «προθέσεις» — καὶ νὰ μὴ «ταραχοῦν».

Ὁ Καθηγητὴς καὶ Πρόεδρος τῆς «Ἑλληνικῆς Λαογραφικῆς Ἑταιρείας» Δημήτριος Σ. Λουκάτος, στὸ προλόγιον τοῦ τελευταίου του βιβλίου, «Συμπληρωματικὰ τοῦ Χειμῶνα καὶ τῆς Ἀνοιξῆς», ἀποδίδει πολὺ ἐπιτυχημένα τὴν ἄρθρωση αὐτῶν τῶν κύκλων ὅταν γράφει (σ. 13) :

«Οἱ ἑορτασμοὶ τῶν ἡμερῶν καὶ τῶν ἁγίων τῆς Ὀρθοδοξίας μας (ὅπως συνέβαινε καὶ μετὰ τὶς γιορτὲς τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς θρησκείας), ἦταν γιὰ τοὺς πατέρες μας γαφύρια αἰσιόδοξης πορείας ἀπὸ τὴν μιὰ ἐποχικὴ ἢ παραγωγικὴ περίοδο στὴν ἄλλη, πολὺ στερεότερα ἀπὸ τοὺς περιστατικοὺς καὶ παραγγελμένους σήμερα (τουριστικὰ ἢ πολιτικὰ) ἑορτασμοὺς, πὸς μένουν πρόσκαιροι καὶ θεαματικοί, χωρὶς «μέθεξιν» καὶ ὀργανικὴ παράδοση».

Ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος, παρ' ὅλη τὴν διάθεσιν ποὺ ἔχει ν' ἀποτινάξει τὰ θεσμά του μετὰ τὴν Παράδοσιν, εἶναι φορὸς ποὺ «ἀντικρύζοντας τὸν κόσμον κλαίει γοερά κι ἡ ψυχὴ του ζητᾷ με ἀγωνία Σηματα-ρὸ καὶ Κήρυκα»⁴ γιὰ νὰ τοῦ ξεδιαλύνει ὅλ' αὐτὰ τὰ μυστήρια ποὺ τὸν περιβάλλουν καὶ τὰ ἐρωτήματα ποὺ τὸν βασανίζουν.

Ἐρωτήματα ὅπως τὰ ἀκόλουθα: Ποιὸς εἶναι, πῶς στέκει μέσα στὸν σημερινὸ κόσμον, ποιά μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ σχέση του μετὰ τὴ «μέσα - Ἑλλάδα»⁵, μετὰ τὴν Ἑλλάδα ποὺ ὅπου καὶ νὰ ταξιδέψει τὸν πληγώνει, κατὰ τὴν ἔκφραση τοῦ ποιητῆ⁶.

Ἄσφαλης πλοῦς ἐν Χριστῷ.

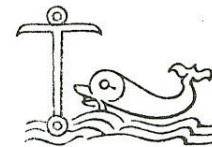
Ἐμεῖς ὅμως δὲν βαρεθήκαμε νὰ περιμένουμε τὰ καράβια ποὺ «δὲν μποροῦν νὰ κινήσουν». Ἦδη ἔχουμε ξεκινήσει. Πέρασε ἤδη καὶ ἡ ἡμέρα τοῦ Σταυροῦ. Ὑψώθηκε ὁ Σταυρὸς ὡς ἰστός στὸ πλοῖο τῆς Ἐκκλησίας τὸ «εὐρος καὶ τὸ μῆκος του, οὐρανοῦ ἰσοστάσιον»⁷.

Ποιὸς τόπους, ποιά καινούρια πρόσωπα θὰ γνωρίσουμε; Πῶς θὰ ἀντιμετωπίσουμε τοὺς Λαιστρυγόνες καὶ τοὺς Κύκλωπες; Ἐκείνους ποὺ θὰ συναγῆσουμε ἀπὸ ἔξω καὶ τοὺς ἄλλους ποὺ κουβαλοῦμε μέσα στὴν ψυχὴ μας;

Σηματολογία

Τὰ Μηναιᾶ

Ἀρχίζουμε νὰ φυλλομετρήσουμε τὸ χρόνο ποὺ περνάει καὶ διαβάζεται σὰ βιβλίον πολυκαιρινόν. Ἀναζητᾶμε χρήσιμους ταξιδιωτικούς ὁδηγούς νὰ τοὺς φυλλομετρήσουμε κι αὐτούς. Μπροστὰ μας στέκει μιὰ δωδεκάτομη ταξιδιωτικὴ ἐγκυκλοπαίδεια. Ἐνας τόμος γιὰ κάθε μῆνα. Περιέχει τὰ τακτικὰ δρομολόγια μετὰ τὸ πρόγραμμα προσαρμοσμένο ἀνάλογα μετὰ τὶς ἐποχές.

Ὅλοι ἀντιληφθήκαμε ὅτι πρόκειται γιὰ τὰ «Μηναιᾶ» μετὰ τὶς καθημερινὲς γιορτὲς τῶν ἁγίων καὶ τὶς ἀκολουθίες στὴ μνήμη τους. Ἀποτελοῦν ὄροσημα καὶ ὁδοεῖχτες. Ἐκεῖ ἀναγνωρίζουμε πρότυπα γιὰ τὴ ζωὴ μας, πολυεδρικά κάτοπτρα τὰ ὁποῖα ἀντανάκτοῦν στοὺς ποικίλους ἰριδισμούς τους τὶς ἀρετὲς τῶν ἁγίων, ποὺ καταναγάζονται ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ Χριστοῦ. Τὸ συναξάρι ποὺ περιέχεται ἐκεῖ μέσα εἶναι τὸ δικό

τους «όδοιπορικό». Μελετώντας αυτά τα βιβλία ταξιδεύουμε με τους ρυθμούς και την άναπνοή των έορτολογικῶν κύκλων.

Τὸ πλοῖο μας ὅμως ἐνεργεῖ ἔκτακτα καὶ εἰδικὰ δρομολόγια. Μὲ τὴν ἀνοιξὴ ἀνοιγόμαστε πῶς πολὺ στὸ πέλαγος. Οἱ ὁδηγίες γιὰ τὶς πρωτότυπες αὐτὲς πνευματικὲς «κρουαζιέρες» περιλαμβάνονται σὲ δυὸ ἀκόμα ταξιδιωτικὸς ὁδηγούς, τὴ «Μεγάλῃ Τεσσαρακοστῇ» καὶ τὸ «Πεντηκοστάριον». Σιγὰ σιγὰ συνηθίζουμε αὐτὸ τὸ διάβασμα· μελετώντας χαράσσουμε ἀσφαλέστερους πλῆρες καὶ ἀποκρυπτογραφοῦμε τὰ δύσκολα σημάδια τοῦ «σηματολογίου» μας⁸.

Στὰ χέρια μας ὅμως παίρνουμε καὶ εἰδικότερα βιβλία, εἰσαγωγικὰ καὶ κατατοπιστικὰ πὺ μᾶς βοηθοῦν νὰ ἐμβαθύνουμε στὰ δρομολόγια, ὥστε μὲ λόγῳ καὶ γνώση νὰ μποροῦμε νὰ μετέχουμε στοὺς έορτολογικοὺς κύκλους τῆς ἐκκλησιαστικῆς μας λατρείας. Γιὰ νὰ μετέχουμε ἐνσυνείδητα καὶ νὰ μὴ κινδυνεύουν οἱ λειτουργικοὶ τύποι ν' ἀπονεκρωθοῦν καὶ μεῖς οἱ πιστοὶ νὰ λατρεύουμε «ἀλόγως» ἢ νὰ τοὺς ἀπορρίπτουμε ὡς γράμμα κενὸ περιεχομένου.

Ἡ λογικὴ λατεία

Ὡς πολὺ χρήσιμο καὶ διαφωτιστικὸ γι' αὐτὴ τὴν ἀπαραίτητη «λειτουργικὴ κατήχηση» στὴν ἐποχὴ μας, συνιστοῦμε ἀνεπιφύλαχτα τὸ βιβλίον τοῦ Καθηγητοῦ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Ἰωάννου Μ. Φουντούλη, «Λογικὴ Λατεία», πὺ σὲ δευτέρῃ ἐκδοσὴ κυκλοφόρησε τὸ 1984, μὲ ἀριθμὸ 5, στὴν ὁμώνυμη σειρὰ τῶν Ἐκδόσεων τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας, 390 σ.

Τὸ βιβλίον διατηρεῖ τὴ δροσερότητα τοῦ προφορικοῦ λόγου τῶν πενήντα ραδιοφωνικῶν ἐκπομπῶν πὺ μεταδόθηκαν ἀπὸ τὸν Ραδιοφωνικὸ Σταθμὸ Μακεδονίας, ἀπὸ τὸν Φεβρουάριον 1970 μέχρι τὸν Ἰανουάριον 1971. Ἀναπτύσσονται έορτολογικὰ κατ' ἀρχὴν θέματα πὺ ἀναφέρονται στὶς έορτὲς τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους καὶ στὶς ἀκολουθίες τῆς νυχθημέρου προσευχῆς τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ θεωροῦμε πολὺτιμον ἀπόκτημα γιὰ κάθε «Ποιμαντικὴ Βιβλιοθήκη» καὶ ἐκλεκτὸ βοήθημα γιὰ κληρικοὺς καὶ λαϊκοὺς.

Λαογραφία - Παράδοση

Ἐξαιρετικὸ «σηματολόγιον» πλεύσεως στὸν λαογραφικὸ κύκλον τοῦ ἑλληνικοῦ Ἐνιαυτοῦ ἀποτελοῦν καὶ τὰ πέντε «ἐποχικὰ» βιβλία τῆς σειρᾶς «Λαογραφία—Παράδοση», στὶς Ἐκδόσεις Φιλιππότη, τοῦ Καθηγητοῦ Δ. Σ. Λουκάτου:

1. «Χριστουγεννιάτικα καὶ τῶν γιορτῶν».
2. «Πασχαλινὰ καὶ τῆς Ἀνοιξῆς».
3. «Τὰ καλοκαιρινὰ».
4. «Τὰ φθινοπωρινὰ».
5. «Συμπληρωματικὰ τοῦ Χειμῶνα καὶ τῆς Ἀνοιξῆς».

Οἱ τόμοι ἐκδόθηκαν στὴν Ἀθήνα τὸ 1979, 1980, 1981, 1982, 1985 καὶ περιέχουν 188, 174, 176, 206 καὶ 188 σελίδες ἀντιστοίχως. Ἀναμένεται τὸ «Ἐδρετήριον» πὺ θὰ συνταχθεῖ ἀπὸ εἰδικὸ συνεργεῖο καὶ θὰ κυκλοφορήσει ὡς ἕκτο αὐτοτελὲς τεῦχος.

Στόχος τῶν βιβλίων αὐτῶν εἶναι μία στοχαστικὴ ἐνημέρωση καὶ παρουσίαση τῶν παραδοσιακῶν ἐθί-

μων μας ἔτσι ὅπως τὰ ἔζησαν καὶ τὰ χάρηκαν οἱ πατέρες μας καθὼς ἐκτυλίσσονταν στὴ φορὰ τοῦ χρόνου καὶ δένονταν μὲ τὶς μικρολεπτομέρειες καὶ τὰ μεγάλα γεγονότα τοῦ ἀνθρώπινου βίου⁹.

Ἐπιστοῦμε τὴν προσοχὴ τῶν ἀναγνωστῶν μας στὸν λεπτό τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ὁ συγγραφέας προσεγγίζει τὴν ἐνότητα τοῦ θρησκευτικοῦ μὲ τὸ λαϊκὸ στοιχεῖο ἔτσι ὅπως ἐξάγεται ἀπὸ τὴ μελέτη τῶν παλιότερων ἐθίμων τοῦ τόπου μας.

Νομίζω ὅτι οἱ ἱερεῖς μας θὰ πρόσφεραν μιὰ πολύτιμη ὑπηρεσία τόσο στὸν ἑαυτό τους ὅσο καὶ στοὺς ἄλλους, ἂν μελετοῦσαν τὰ βιβλία ποὺ παραθέσαμε. Στοιχειοθετοῦν τὴ βάση γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς ἐπιστημονικῆς ἐκείνης περιοχῆς ποὺ προτείνουμε νὰ ἀποκληθεῖ «Ποιμαντικὴ Λαογραφία». Ἡ ἰδιότυπη αὐτὴ Λαογραφία θὰ εἶχε ὡς σκοπὸ τῆς νὰ παράσχει πολύτιμη βοήθεια στὴ διαποίμανση τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου μὲ τὴν ἀξιοποίηση ὅλων ἐκείνων τῶν στοιχείων ποὺ συνιστοῦν τὴν αὐθεντικὴ ταυτότητα τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ μας. Ἡ Ἐκκλησία μας, ὅπως εἶναι γνωστὸ, προσπάθησε νὰ συνδέσει τὰ ἦθη, τὰ ἔθιμα, τὶς ἐπιθυμίες τῶν λαῶν μὲ τὴ λατρεία τῆς καὶ τὴ λυτρωτικῆς διδασκαλία, ἐπιχειρώντας μὲ τὴν ποιμαντικὴ τῆς πράξι νὰ μεταμορφώσει ὅλα αὐτὰ ἀπὸ κτίση σὲ «καινὴ κτίση».

Χωρὶς νὰ ἐξαντλοῦμε οὔτε θεματικὰ οὔτε βιβλιογραφικὰ τὸ σπουδαῖο αὐτὸ ζήτημα ποὺ μόνον ἀκροθιγῶς καὶ ἀγγίξαμε, προσπαθήσαμε νὰ τονίσουμε τὴν ἀξία ποὺ παίρνει ὁ χρόνος μέσα στὴν ὀρθόδοξη παράδοση καὶ λατρεία ὡς καιρὸς εὐθετος εἰς σωτηρίαν, ἰδιαιτέρα ὅπως αὐτὸς ἐμφανίζεται στὸ κύλισμα τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ἔτους.

Ἡ ἀρχὴ του μὲ τὴν ἐναρξὴ τοῦ Σεπτεμβρίου μᾶς θύμιζε τὸ μεγάλο αὐτὸ ταξίδι μέσα στὸ χρόνο, γιὰ τὸ ὁποῖο εὐχόμεστε ἀπὸ τὸ βάθος τῆς ψυχῆς μας νὰ εἶναι «ὠραῖο». Τὸ ἡμερολόγιο καταστρώματος ποὺ θὰ τηρήσουμε κατὰ τὴ διάρκειά του θὰ μᾶς βοηθήσει ἀσφαλῶς στὸ τέλος του νὰ καταλάβουμε «τὶ σημαίνουν» αὐτὰ τὰ ταξίδια. Τὸ «καθ' ὁδόν», ἡ δυναμικὴ ἀντίληψη καὶ βίωση τῶν ἐπὶ μέρους στιγμῶν, ἐμπειρῆχει τὴν νοηματοδότηση τοῦ τέρατος, ποὺ εἶναι πάλι μιὰ καινούρια ἀρχὴ καὶ ἀφετηρία νέου ἀπόπλου¹⁰.

1. Π ο ι ἡ μ α τ α, Δ' Ἀργοναυτές, Ἀθήνα, «Ἴκαρος», 31962, σ. 53. Γιὰ τὴν εἰκονογράφηση τοῦ παρόντος ἀρθροῦ ἐπιλέξαμε ἀντικείμενα τοῦ θαλασσινοῦ βίου, ὅπως ψάρια, ἰδιαίτερα τὸ δελφίνι, πλοῖα, φάρους, ἄγκυρες, τὰ ὁποῖα ἡ χριστιανικὴ παράδοση ἀνέφωσε σὲ σύμβολα ἐλπίδας τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας. Προέρχονται μὲ τὴ σειρά ἀπὸ: α) ἓνα φυλλάδιο τοῦ «Ἑλληνικοῦ Συλλεκτικοῦ Κύκλου», β) τὸ βιβλίο τοῦ Walter Käch, *Bilzeichen der Katakomben (Symbolik der Bildzeichen)*, Olten, Walter Verlag, 1965 καὶ γ) τὸ βιβλίο τοῦ Edward Syndicus, *La Primitiva arte cristiana*, Roma, Herder, 1962, σ. 11.

2. Ἡ ἡμέρα αὐτὴ ἦταν ὁρόσημο γιὰ νὰ γυρίσουν στὰ λιμένα τους νὰ ξεχειμωνιάσουν: «Τοῦ Σταυροῦ (τῶν Φώτων) ἀρμένιζε, τοῦ Σταυροῦ (14 Σεπτεμβρίου) θέσε». Βλ. Δ. Λουκάτου, *Τὰ φθινοπωρινά*, σ. 44.

3. Βλ. χαρακτηριστικό σχέδιο επιγραφόμενο «ή ναῦς τῆς Ἐκκλησίας» φιλοτεχνημένο ἀπὸ τὸν ζωγράφου Ράλλη Κοφίδη στὴν ἑναντι τῆς σελίδος τίτλου σελίδα τοῦ Π η θ α λ ί ο υ, Ἐκδ. «Ἀστήρ», Ἀθήναι 1970 μὲ τὸ ἐπεξηγηματικὸ κείμενο τοῦ Ἁγίου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου πὸ τὸ συνοδεύει: «Διὰ τῆς νηὸς ταύτης εἰκονίζεται ἡ καθολικὴ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία...» κ.λπ.

4. Ὀδυσσεά Ἐλύτη, Τ ὀ ἄ ξ ι ὀ ν ἔ σ τ ι, Ἡ Γένεσις, Ἀθήνα, «Ἰκαρος», 21961, σ. 13.

5. Ἔννοια πὸ ἀνάπτυξε ὁ Ζήσιμος Λορεντζάτος σὲ ἄρθρο του στὸ περ. «Ἐποχές» τεύχος 48, Ἀπρίλιος 1967, σ. 311-320: Ὁ Σωκράτης Β. Κουγέας καὶ ἡ μέσα - Ἑλλάδα.

6. Γ. Σεφέρη, Π ο ι ἡ μ α τ α, Μὲ τὸν τρόπον τοῦ Γ.Σ., σ. 107-109. Ὁ ἐπόμενος στίχος προέρχεται ἀπὸ τὸ ἴδιο ποίημα.

7. Τρίτο (γ') στιχηρὸ προσόμοιο τῶν Αἰῶνων τοῦ Ὁρθρου τῆς ἑορτῆς.

8. Τὸ «σηματολόγιο», στὴν κύρια ἔννοια τῆς λέξεως, εἶναι βιβλίον γραμμμένο ἐν εἴδει κώδικος καὶ περιέχει τὰ σήματα τοῦ Πολεμικοῦ Ναυτικοῦ μὲ τὴν ἀντίστοιχὴ σημασία τους. Τέτοια σηματολόγια ἀπὸ τὴν περίοδο τοῦ Ἀγώνα θαυμάσαμε πρόσφατα στὴν ἔκθεση «Ἑλλάδα καὶ Θάλασσα» πὸ ἔγινε στὸν Πειραιᾶ. Προέρχονταν ἀπὸ τὸ Μουσεῖο Μπενάκη (ἀντικείμενα ὀπ' ἀριθ. 22077 καὶ 22078) καὶ τὸ Ἐθνικὸ Ἱστορικὸ Μουσεῖο (ὀπ' ἀριθ. 2188). Ἡ χρῆσι τοῦ ὄρου ἀπὸ ἐμᾶς γίνεται σὲ μεταφορικὴ ἔννοια.

9. Μιὰ «χειραγωγία τοῦ ἀναγνωστικοῦ κοινοῦ στὰ κεφάλαια τῆς λαογραφικῆς ἱστορίας καὶ ἔρευνας, μιὰ κατατόπισι στὰ ἐνδιαφέροντα πὸ παρουσιάζει ἡ ἑλληνικὴ λαϊκὴ ζωὴ καὶ στὰ ὅσα ἀξίζει νὰ προσέχουμε καὶ ν' ἀξιοποιοῦμε», ἀποτελεῖ ἡ Εἰσαγωγὴ τῆς ἑλληνικῆς λαογραφίας τοῦ Δ. Σ. Λουκάτου, πὸ τυπώθηκε σὲ δευτέρη ἔκδοσι ἀπὸ τὸ Μορφωτικὸ Ἰδρυμα Ἐθνικῆς Τραπεζῆς στὴν Ἀθήνα τὸ 1978, 354 σ.

10. Ἦπ' αὐτὴν τὴν ἔννοια ἀξίζει νὰ μελετηθεῖ τὸ ποίημα τοῦ Κ. Π. Καβάφη, Ἰθάκη. Βλ. τὴν ἔκδοσι τῶν Π ο ι ἡ μ ᾶ τ ω ν του (1896 - 1933), μὲ σχέδια τοῦ ζωγράφου Κ. Χατζηκυριάκου - Γκίκα, ἀπὸ τὴν Ἐκδοτικὴ Ἑταιρία «Ἰκαρος» τὸ 1966, σ. 44-46.

ΠΡΟΕΟΡΤΙΑ

Τοῦ Ἁγίου Φιλίππου, μιὰ ἀφετηρία

«Μὲ τὸ καλὸ ἡ γέννησις τοῦ Χριστοῦ» εὔχονται τὴν ἡμέρα τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἁγίου Φιλίππου (14 Νοεμβρίου) στοὺς Μεσελέρους τῆς Κρήτης¹. Εἶναι ἡ πρόγευσι, ἤδη ἀπὸ τώρα, τῆς ἑορτῆς πὸ ἔρχεται καὶ πὸ σπεύδουμε νὰ τὴν προ-υπαντήσουμε ἀπὸ τὴν ἡμέρα τῆς γιορτῆς τοῦ Ἀποστόλου Φιλίππου. Τὴν ἄλλη μέρα ἀρχίζει ἡ Νηστεία τῶν Χριστουγέννων, σαράντα ὀλόκληρες νηστισιμες ἡμέρες, τὸ Σαραντάμερο, στὴ διάρκεια τοῦ ὁποῖου ἐτοιμαζόμαστε γιὰ τὴν ἀφιξὴ τοῦ νέου παιδιοῦ, πὸ εἶναι ταυτόχρονα ὁ πρὸ αἰῶνων Θεός.

Μὲ τὴ γέννησί Του θὰ διατρανωθεῖ ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους πρὸς τοὺς ποιμένες, ἀλλὰ καὶ πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ὄλων τῶν ἐποχῶν τὸ μήνυμα «ὅτι ἐτέχθη ἀγγελία, ἀρχῆς γινομένης ἀπὸ τότε, μεταδόθηκε ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους, οἱ ὁποῖοι μαθήτευσαν πάντα τὰ ἔθνη στὴ ζωὴ καὶ τὴ διδασκαλία τοῦ μοναδικοῦ Διδασκάλου, ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, στὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης»³.

Πάντοτε μένουμε ἐκστατικοὶ μπροστὰ στὶς μορφές τῶν ἁγίων ἀποστόλων, γιὰτὶ μὲ τὸ βίον καὶ τὰ ἔργα τους μᾶς δείχνουν τὸ δρόμο γιὰ μιὰ γνήσια ἀποστολικὴ ζωὴ, τὴν ὁποία εἴμαστε ὄλοι καλεσμένοι νὰ τὴ ζήσουμε. Τὸ ἴδιο καὶ σήμερα, ἡμέρα τῆς μνήμης του, ἀτενίζοντας τὴ μορφή τοῦ ἁγίου καὶ ἀποστόλου Φιλίππου, ὁ ὁποῖος ἀφοῦ, ὅπως τοῦ ἀποδίδεται, κήρυξε τὸ Εὐαγγέ-

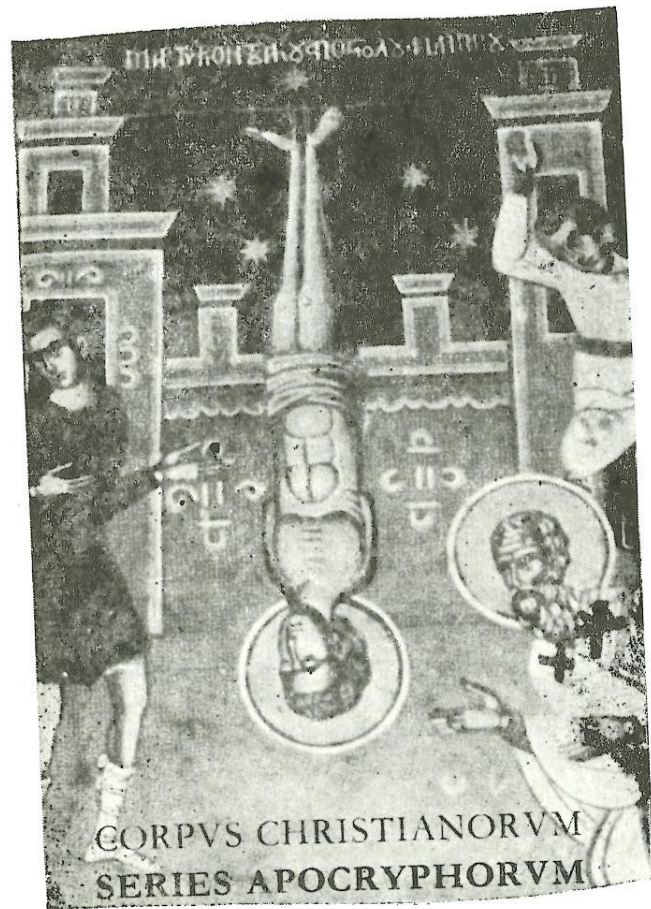
λιο στή Μικρά Ἀσία, τή Φρυγία καί Λυδία, «διαφόρους τιμωρίας καθυποβλήθεις, ὕστερον τοὺς ἀστραγάλους τρυπηθεῖς, ἀναρτᾶται κατὰ κεφαλῆς ἐπὶ ξύλου»⁴.

Ἡ ἀγάπη, γνώρισμα τῆς ἀποστολικῆς ζωῆς

Ἄν τὸ μαρτύριο συνιστᾷ ἀπὸ δείγμα μιᾶς ζωῆς ἀποστολικῆς καὶ σφραγίζει μιὰ ζωὴ μαρτυρίας γιὰ τὸ Εὐαγγέλιο, ὑπάρχουν ἀσφαλῶς καὶ ἄλλα σημάδια, στὰ ὁποῖα ἀναγνωρίζουμε τὸν ἀποστολικὸ χαρακτήρα. Ὁ ἱ. Χρυσόστομος θέλοντας νὰ ἀποσαφήνισι ποιό εἶναι τὸ βασικὸ γνώρισμα μιᾶς ζωῆς ἀποστολικῆς ἀποφαίνεται ὅτι, ἡ ἀγάπη χαρακτηρίζει τοὺς μαθητές. «Ἄν τοίνυν ἔχῃς ἀγάπην, ἀπόστολος γέγονας καὶ τῶν ἀποστόλων πρῶτος»⁵. Ἡ ἀποστολικὴ ζωὴ ἀποτελεῖ μιὰ ἀλληλοδιαδοχὴ τέτοιων πράξεων ἀγάπης.

Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι μέσα στὶς διαφορὰς παραλλαγὰς ποὺ κυκλοφοροῦν στὶς λαϊκὲς παραδόσεις μας γιὰ τὸν ἅγιο καὶ ἀπόστολο Φίλιππο, ποὺ ἡ γιορτὴ του συνιστᾷ τὸ ὁριακὸ χρονικὸ σημεῖο ἀπὸ τὸ ὁποῖο ξεκινᾶμε γιὰ τὴν προϋπάντηση τῶν Χριστουγέννων, προβάλλεται μιὰ πράξη συμπόνιας, φιλανθρωπίας καὶ ἀγάπης γιὰ τὸν συνάνθρωπο. Μέσα στὴν ἀνέχεια, τὴ φτώχεια τῶν χωριανῶν του καὶ τὴν ἀδυναμία τους νὰ γιορτάσουν τὴν ἀπροκρηγὰ γιὰ νὰ μποῦν στὴ νηστεία τῶν Χριστουγέννων, ὁ ἴδιος ὁ ἀπόστολος, ἀπὸ τὸ ὑστέρημά του, θυσιάζει ὅ,τι πιδ πολὺτιμο καὶ ἱερὸ γιὰ ἕναν γεωργό: σφάζει τὸ βόδι του καὶ τὸ μοιράζει ἀπλόχερα στοὺς συχωριανούς του ν' ἀποκρέφουν κι αὐτοί.

Στὸ δῶρο τῆς Ἀγάπης, ποὺ ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς κάνει στὸν κόσμον προσφέροντας τὸ μονάκριβο παιδί Του καὶ ποὺ φροντίζει νὰ γεννηθεῖ ἀνάμεσά μας —«οὕτως γὰρ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν

Τὸ μαρτύριο τοῦ Ἁγίου καὶ Ἀποστόλου Φιλίππου².

«Ὁ δὲ Φίλιππος, ἐπὶ τῆς πλατείας τῆς Ἱερουσόλεως συρεῖς εἶτα τοὺς ἀστραγάλους τρυπηθεῖς, ἐπὶ τοῦ ξύλου ἀνηρτήθη καὶ οὕτως εὐξάμενος, τῷ Θεῷ τὸ πνεῦμα παρέθετο». (Μηναῖον Νοεμβρίου).

μονογενῆ ἔδωκεν», Ἰωάννου γ' 16— ὑποδεικνύεται ἡ ἄλλη προσφορά, ἡ ἀποστολική ὁδὸς ποὺ σὲ κάνει ἀπόστολο καὶ τῶν ἀποστόλων πρῶτο, δηλαδή ἡ Ἄ-γάπη.

Μιὰ διήγηση

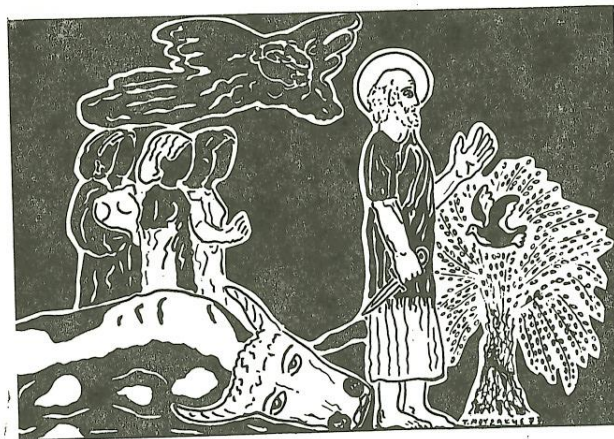
Ἄς παρακολουθήσουμε τὴ διήγηση σύμφωνα μὲ παράδοση ἀπὸ τὸ Κεφαλόβρυσο τῆς Αἰτωλίας. Στὸ τέλος ὑπάρχει ἡ ἀνταμειβὴ τῆς θυσίας.

«Ὁ αἰ - Φίλιππος ἦταν γεωργός. Σὰ σήμερα ἔκανε χωράφι ὅλη τὴν ἡμέρα. Τὸ βράδυ ἦρθ' ἀπ' τὸ χωράφι ἀποσταμένος. Ἔδεσε τὰ βόδια του σὶ τὸ παχνὶ νὰ φᾶν, κι αὐτὸς ἔκατσε νὰ ξαποσιάσει. Κεῖ ποὺ καθόταν, τοῦ λέει ἡ γυναῖκα του, πὼς οἱ χωριανοὶ δὲν ἔχουνε κρέας νὰ κάνουν ἀποκριές· ἦταν ὅλοι φτωχοί!

Τὴ στιγμή σηκώνει ὁ αἰ - Φίλιππος, πηγαίνει σὶ τὸ παχνὶ καὶ παίρνει τὸ καλύτερο βόδι του καὶ τὸ σφάζει. Λιάνισε τὸ κρέας του καὶ τὸ μοίρασε σιτοῦς χωριανούς. Ἀπόκριψε ὁ κοσμάκης καὶ συχώραε τὰ πεθαμένα τοῦ αἰ - Φίλιππα. Ἔφραε κι ὁ αἰ - Φίλιππος καὶ κοιμήθηκε...

Τὸ πρωὶ σηκώνεται, πάει σὶ τὸ παχνὶ, τί νὰ δεῖ! Θεοῦ πρόνοια, θρῖσκει πάλι τὰ δυὸ του βόδια δεμένα. Τὸ ἓνα ἦταν καλύτερο ἀπὸ κείνο ποὺ ἔσφαξε. Τοῦ τὸ ἔδωκε ὁ Θεὸς ἀκόμα τρανύτερο!

Ἄμα πέθανε ὁ αἰ - Φίλιππος, ἁγίασε, γιὰ ἦταν πολὺ ἀγαθὸς ἄνθρωπος. Γι' αὐτὸ τὸν γιοριάζουμε τὴν ἡμέρα τῆς ἀποκριᾶς...».

Ἡ «θυσία» τοῦ Ἁγίου καὶ Ἀποστόλου Φιλίππου. Σχέδιο τοῦ Τάσου Μουζάκη.

Πρόσληψη καὶ μεταστοιχείωση

Ἀνεξάρτητα βέβαια ἀπὸ τὴν ὑπαρξὴ ἐνδείξεων στὰ συναξαρικά βιογραφικά γιὰ τὴν γεωργικὴ ιδιότητα τοῦ Ἀποστόλου καὶ τὸ θαῦμα τοῦ βοδιοῦ, εἶναι ν' ἀπορεῖ κανεὶς γιὰ τὸ πόσο εἶναι δεμένη μὲ τὴ ζωὴ τῶν ἀγροτῶν μας ἡ γιορτὴ τοῦ ἁγίου Φιλίππου. Ἐδῶ θὰ ἦταν καίρια ἡ συμβολὴ τῆς «Ποιμαντικῆς Λαογραφίας», γιὰ τὴν ὁποία κάναμε λόγο σὶ τὸ περασμένο μας σημεῖωμα, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐρμηνεῖα τῆς λαϊκῆς παραδόσεως καὶ λατρείας καὶ τὴν ἐγγραφή τῆς τελευταίας στὴ συνήθη ἐκκλησιαστικὴ τάξη καὶ παράδοσιν⁶.

Ἄλλα ἢ μερικὰ ἀπ' αὐτὰ τὰ στοιχεῖα ὀφείλουν νὰ «προσληφθοῦν» ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία καὶ νὰ μεταστοιχειωθοῦν σὶ τὸ σῶμα Τῆς, γιὰτὶ ἀλλιῶς, ἀπὸ στοιχεῖα

μπορεί να μεταβληθούν σε «στοιχεία» και να υπηρετούν την αλλοτρίωση του ανθρώπου αντί να θεραπεύουν βαθείες του ανθρώπινες ανάγκες. «Τὸ γὰρ ἀπρόσληπτον και ἀθεράπευτον» θὰ μᾶς διαμήνυε ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος⁷.

Εἶναι, πραγματικά, βαθεῖα ριζωμένη στὸν ἄνθρωπο ἡ ἀνάγκη τῆς προετοιμασίας γιὰ τὰ μεγάλα γεγονότα τῆς ζωῆς του, γιὰ τὰ μεγάλα γεγονότα τοῦ χρόνου. Τίποτα δὲν ἀφήνεται στὴν τύχη, ὅλα προετοιμάζονται προσεκτικά και στίς λεπτομέρειές τους. Τὸ τελεουργικὸ ξετυλίγεται ἀπαράλλακτο γιὰ νὰ προσφέρει τὴν ἀσφαλῆ ἐπανάληψη. Προσφέρει, εἶναι ἀλήθεια, μιὰ κάποια ἐξασφάλιση σὲ ὅλα ἐκεῖνα ποὺ ἀλλάζουν τόσο ραγδαῖα γύρω μας.

Αὐτὸ δὲν σημαίνει τ ὅ σ ο μιὰ καταπάτηση τοῦ αὐθορμητισμοῦ, τῆς πρωτοβουλίας. Οἱ διάφορες παραλλαγές δείχνουν ἀκριβῶς τὴ δυνατότητα ὑπάρξεως ἀσφαλιστικῶν δικλείδων ἀπὸ τὰ ἐρμητικά και στεγανά μας. Ὅ σ ο ὅτι, ἡ ἀναμονὴ ἀπαιτεῖ κάποια γνωστά, ἀπὸ κοινοῦ ἀναγνωρίσιμα σημάδια γιὰ νὰ ξέρομε ὅτι θρυσκόμαστε στὸ σωστὸ δρόμο τῆς προϋπαντήσεως γιὰ τὴ μεγάλη συνάντηση ἐκείνου ἢ Ἐκείνου ποὺ ἔχει ἀναγγελεθεῖ, ἔρχεται και ὁσονούπω φθάνει .

Μιὰ δροσερὴ και καθόλου παγανιστική, θὰ ἔλεγα, ἀποψη γιὰ τὴ βαθύτερη ἀντίληψη τῆς ἀναμονῆς και τοῦ τελεουργικοῦ, μᾶς προσφέρει ὁ Antoine de Saint-Exupéry (1900 - 1944), στὸν «Μικρὸ Πρίγκηπα», ἐκεῖ ὅπου ἡ ἀλεπουδίτσα δίνει στὸν μικρὸ πρίγκηπα σχετικές ὁδηγίες, γιὰ τὸ πῶς ὀφείλει νὰ προετοιμάζει και νὰ προετοιμάζεται γιὰ τίς συναντήσεις τους⁸.

«Σώπασε ἡ ἀλεπού και κοίταξε πολλὴ ὥρα τὸ μικρὸ πρίγκηπα.

—Σὲ παρακαλῶ... ἡμέρωσέ με, τοῦ εἶπε!

—Θέλω βέβαια, τῆς ἀποκρίθηκε ὁ μικρὸς πρίγκηπας, μὰ δὲν μὲ παίρνει ὁ καιρὸς. Ἔχω ν' ἀνακαλύψω φίλους και πολλὰ πράματα νὰ γνωρίσω.

—Δὲ γνωρίζεις κανεὶς παρὰ τὰ πράματα ποὺ ἡμερώνει, εἶπε ἡ ἀλεπού. Οἱ ἄνθρωποι δὲν ἔχουν πιά καιρὸ νὰ γνωρίσουν τίποτα. Τ' ἀγοράζουν ὅλα εἶματα στὰ ἐμπορικά. Καθὼς ὅμως δὲν ὑπάρχουν ἐμπορικά ποὺ πουλᾶνε φίλους, οἱ ἄνθρωποι δὲν ἔχουν πιά φίλους. Ἄν θές ἕνα φίλο, ἡμέρωσέ με!

—Τί πρέπει νὰ κάνω; εἶπε ὁ μικρὸς πρίγκηπας.

—Πρέπει νὰ ἔχεις μεγάλη ὑπομονή, ἀποκρίθηκε ἡ ἀλεπού. Θὰ καθίσεις πρῶτα κάπως μακριὰ μου, ἔτσι στὸ χορτάρι. Ἐγὼ θὰ σὲ κοιτάζω μὲ τὴν ἄκρη τοῦ ματιοῦ μου και ἐσὺ δὲ θὰ λὲς τίποτα. Τὰ λόγια εἶναι ποὺ κάνουν τίς παρεξηγήσεις. Ἀλλά, κάθε μέρα, θὰ μπορεῖς νὰ κάθεσαι λιγάκι πιὸ κοντά...

Τὴν ἄλλη μέρα ἦρθε πάλι ὁ μικρὸς πρίγκηπας.

—Θά 'ταν πιὸ καλὰ νὰ ἔρχεσαι πάντα τὴν ἴδια ὥρα, εἶπε ἡ ἀλεπού. Ἄν ἔρχεσαι, λόγου χάρη, στίς τέσσερις τὸ ἀπόγευμα, ἐγὼ θ' ἀρχίζω ἀπὸ τίς τρεῖς νὰ εἶμαι εὐτυχισμένη. Ὅσο θὰ περνᾶει ἡ ὥρα, τόσο ἐγὼ θὰ νιώθω και πιὸ εὐτυχισμένη. Στίς τέσσερις πιά, δὲ θὰ μπορῶ νὰ καθίσω και θὰ τρώγομαι θ' ἀνακαλύψω τὴν ἀξία τῆς εὐτυχίας. Ἄν ἔρχεσαι ὅμως ὅποτε και νὰ 'ναι, δὲ θὰ ξέρω ποτὲ ποῖα ὥρα νὰ φορέσω στὴν καρδιά μου τὰ καλά της... Σ' ὅλα χρειάζεται και κάποια τελετή.

—Τί εἶναι τελετή; εἶπε ὁ μικρὸς πρίγκηπας.

—Είναι κι αυτό κάτι που πολύ παραμελήθηκε, είτε ή αλεπού. Είναι αυτό που κάνει τη μιὰ μέρα νὰ μὴ μοιάζει με τὶς ἄλλες, τὴ μιὰ ὥρα με τὶς ἄλλες ὥρες. Οἱ κνηγοὶ μου, λόγου χάρη, ἔχουν μιὰ τελετή. Κάθε Πέμπτη χορεύουν με τὶς κοπέλες τοῦ χωριοῦ. Γι' αὐτὸ ἡ Πέμπτη εἶναι θανατοῦσα μέρα! Μπορῶ καὶ κάνω μιὰ βόλτα ὡς τ' ἀμπέλι. "Ἄν χόρευαν οἱ κνηγοὶ ὅποτε καὶ νὰ ᾽ναι, ὅλες οἱ μέρες θὰ μοιάζαν μεταξύ τους, κι ἐγὼ δὲ θὰ εἶχα καθόλου διακοπές.

"Ἐτσι ὁ μικρὸς πρίγκιπας ἡμέρωσε τὴν ἀλεπού».

Ἄναμονή ἐν προσευχῇ

Χρήσιμος δρόμος καὶ ἀναγκαῖος γιὰ τὴν ἀναμονὴ τῶν Χριστουγέννων εἶναι καὶ ὁ δρόμος τῆς προσευχῆς, ἔτσι ὅπως χαράσσεται μέσα ἀπὸ τὶς ἀκολουθίες αὐτῆς, τῆς περιόδου. Ὁ σχετικὸς «ὁδηγὸς» ποὺ ἔχει ἐκδώσει ἡ Ἀποστολικὴ Διακονία —ἀναφερόμαστε στὸ βιβλίον «Ἐν ἀναμονῇ τῶν Χριστουγέννων», Ἀθῆναι 1972, σ. 343— ἀποβλέπει στὸ νὰ βοηθήσει τὸν Ἕλληνα πιστό... νὰ ἀποκτήσει «ἕναν καθιερωμένον ρυθμὸν ἀναπνοῆς προσευχῆς, ἐντὸς τῆς διαυγοῦς ἀτμοσφαιρας τῆς ὀρθοδόξου ὑμνολογίας». Συμπληρωματικὰ στὴν εὐρύτερη προοπτικὴ προετοιμασίας βοηθοῦν καὶ οἱ δύο τόμοι ποὺ ἐκδόθηκαν στὴ συνέχεια ἀπὸ τὴν Ἀποστολικὴ Διακονία, «Τὸ ἅγιον δωδεκαήμερον», Τόμοι Α' καὶ Β', Ἀθῆναι 1978 καὶ 1979, 184 καὶ 112 σελ.

Θὰ ἤθελα νὰ κλείσω τὸν σημερινὸ «κύκλο προετοιμασίας» ἀναφέροντας ἀκόμα ἕνα ἔργο, ποὺ μᾶς ὁδηγεῖ στὴν καρδιά τῶν Χριστουγέννων προσεγγίζοντάς τα με ἐιδικές ἐπι μέρους μελέτες, δημοσίευση πατερικῶν κει-

μένων, προβολὴ ὕμνων καὶ εἰκόνων καὶ ποὺ μᾶς βοηθεῖ νὰ ἐμβαθύνουμε στὴν οὐσία καὶ τὸ νόημα τῆς ἑορτῆς. Πρόκειται γιὰ τὸν τόμο «Χριστούγεννα» ποὺ κυκλοφορήθηκε ἀπὸ τὶς Ἐκδ. «Ἀκρίτας» τὸν Νοέμβριο τοῦ 1982, 214 σελ.¹⁰

"Ἐτσι ἐτοιμασμένοι κατὰ τὴν περίοδο αὐτὴ τῆς ἀναμονῆς, θὰ εἴμαστε ἔτοιμοι νὰ ἀκούσουμε με νήφοντα νοῦ τὴν πρόσκληση ἀπὸ τὸν εἰδικὸ ἀγγελιαφόρο, ποὺ σύμφωνα με τὸ ἔθιμο, διέτρεχε τοὺς δρόμους τῆς Πόλης καὶ ἀνήγγειλε τὴν ἑορτὴ:

«Καιρὸς ἐπέστη ὦ ἀδελφοί μου,
ἵνα προσδράμετε τοῦ νοῦ,
ἡ Ἐκκλησία πάλιν τηρεῖ,
τὴν θείαν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ.
Ἡ Ἐκκλησία μας πάλιν ἀγγέλει
τὴν θείαν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ.

.....

Ἐγκαίρως σπεύσατε ἐν σπουδῇ...»¹¹.

1. Μαρίας Μηλιγκου-Μαρκαντώνη, "Ἁγίος Φίλιππος, Λαϊκὴ παράδοση καὶ λατρεία (διδασκαρικὴ διατριβή), Ἀθῆναι 1978, σ. 69.

2. Ἀπὸ τοιχογραφία τῆς Ἱ. Μονῆς Διονυσίου τοῦ Ἁγίου Ὀρόου. Φωτογραφία Marcel Jenny στὸ ἐξώφυλλο ἀγγελτηρίου τῆς ἐκδόσεως τῆς σειρᾶς τῶν ἀποκρύφων, στὸν ἐκδ. οἶκο Brepols (Βέλγιο).

3. Μιὰ ζεστὴ μαρτυρία στὸ θέμα αὐτὸ συνιστᾷ ἡ ἐκδοσὴ ἀπὸ τὴ «Σύναξη» (1985) τῆς ὀμιλίας, καὶ τῆς συζητήσεως ποὺ τὴν ἀκολούθησε, τοῦ π. Ἰωάννη Μάγιεντορφ, Ὁ Χριστὸς σωτήρας σήμερα, 70 σ., σὲ μετάφραση Γιάννη Λάππα.

4. Ἀπὸ τὸ Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae (Propylaeum ad Acta Sanctorum Novembris), τοῦ Ἰππολύτου Delehaye, Βρυξέλλες 1902, στ. 222, παρὰ Μηλίγκου-Μαρκαντώνη 1978, σ. 18

5. Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων 2, 3, PG 51, 82.

6. Συνοπτικὰ μποροῦμε νὰ βροῦμε τέτοια στοιχεῖα στὰ Φθινοπωρινὰ τοῦ Δ.Σ. Λουκάτου, Ἀθήνα 1982, σ. 122-129, ἀπ' ὅπου (σ. 122-123) καὶ παραθέσαμε τὸ ἀπόσπασμα. Ἐκτενέστερη ἀνάλυση καὶ ἀνάπτυξη βλ. στὴ διδακτορικὴ διατριβὴ τῆς Μαίρης Μαρκαντώνη, ποὺ μνημονεύσαμε στὴν ὑποσημείωση 1. Τὸ ἐξώφυλλο τῆς διατριβῆς, ποὺ μέρος του δημοσιεύσαμε στὸ περασμένο τεῦχος, φιλοτεχνήθηκε ἀπὸ τὸν γλύπτη Τάσο Μουζάκη.

7. Ἐπιστολὴ 101 πρὸς Κληδόνιον πρεσβύτερον κατὰ Ἀπολλιναρίου, PG 37, 181. Γιὰ τὴν ἀρχὴ τῆς προσλήψεως βλ. Α.Μ. Σταυροπούλου, Ποιμαντικὴ προετοιμασία τῶν μελλονύμφων, Ἀθήνα 1971, σ. 34.

8. Σὲ μετάφραση Στρατῆ Τσίρικα, Ἀθήνα, Ἐκδ. «Ἡριδανός», 1983, σ. 71-72.

9. Ἀπὸ τὸν πρόλογο τοῦ Θεοφιλεστάτου Ἐπισκόπου Ἀνδρούσης Ἀναστασίου (Γιαννουλάτου), σ. 10-11.

10. Ἐγγράφεται σὲ σειρά καὶ ἄλλων ἀφιερωμένων στοὺς μεγάλους σταθμούς τοῦ ἑορτολογίου τῆς Ἐκκλησίας μας τόμων ἀπὸ τὸν ἴδιο ἐκδοτικὸ οἶκο, ὅπως: Σταυρὸς καὶ Ἀνάστασις, Μάρτιος 1982, 194 σ. Πεντηκοστή (τοῦ παπα Φιλίθου Φάρου), Ἀπρίλιος 1983, 104 σ. Κοίμησις, Ἰούλιος 1983, 160 σ. Μεταμόρφωσις, Ὀκτώβριος 1984, 251 σ. Οἱ τόμοι αὐτοὶ συμπληρώνουν μὲ τὸν δικό τους τρόπο τοὺς ἑορτολογικοὺς καὶ λαογραφικοὺς κύκλους τοῦ ὀρθοδόξου ἑλληνικοῦ ἐνιαυτοῦ.

11. Παραθέτω ἀπὸ μνήμης ἄκουσμα σὲ ραδιοφωνικὴ ἐκπομπὴ τοῦ πρωτοψάλτη Λυκούργου Ἀγγελόπουλου.

ΜΕΘΕΟΡΤΙΑ

Παράξενα...

«Ἀπὸ τρελλὸ κι ἀπὸ παιδὶ μαθαίνεις τὴν ἀλήθεια». Κι ἀπ' ἀγγέλους, θὰ πρόσθετα ἐγώ. Κι αὐτὲς τὲς πρόσφατες ἡμέρες εἶδαμε τοὺς ἀγγέλους σὲ πυκνὰ δρομολόγια μεταξὺ οὐρανοῦ καὶ γῆς. «Πλήθος ἀγγέλων ψάλλουσι τὸ δόξα ἐν ὑψίστοις· ἀναγγέλλουν «ὅτι ἐτέχθη ἡμῖν σήμερον σωτήρ» καὶ διαμηνύουν τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ Πατέρα γιὰ τὸν κόσμον (πρβλ. Ἰωάννου γ' 16). Ὅλες αὐτὲς οἱ ἱστορίες ἔχουν ἀποτυπωθεῖ μὲ τρόπο πειστικὸ καὶ ἀκριβῆ σὲ παραστάσεις τῆς ὀρθόδοξης εἰκονογραφίας καὶ σὲ ἄλλες μορφές τῆς πολιτιστικῆς μας παραδόσεως¹.

Οἱ ἀλήθειες, ὅμως, αὐτὲς εἶναι διάχυτες, τριγυρνᾶνε στὸ μυαλό, βασανίζουν τὴ σκέψη καὶ καμιά φορὰ παίρνουν παράξενες μορφές γιὰ νὰ ἐκφραστοῦν καὶ νὰ εἰσχωρήσουν στὸν λογικὸ μας κόσμον. Ἐπιζητοῦν τὸ παράδοξο γιὰ νὰ κεντρίσουν τὴν περιέργειά μας ἢ παρυσιάζονται ὡς τελείως αὐτονόητες ὥστε νὰ μὴν ἔχουμε καὶ πολλὰ περιθώρια γιὰ νὰ τὲς ἀμφισβητήσουμε. Μᾶς ἐμφανίζονται ὡς «γεγονότα» προφανῆ, ποὺ σκεφτόμαστε πὼς ἔτσι θὰ εἶναι, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἢ νὰ ἔχουν συμβεῖ διαφορετικά.

Τότε, τὲς στιγμὲς ἐκεῖνες, χρειάζεται ὀπωσδήποτε ἢ διάκριση, ἢ σύνεση, ἢ καθοδήγηση, ἢ τήρηση κάποιας ἀναγκαίας ἀποστάσεως, ἢ ὑπαρξὴ κάποιας ἀνοιχτῆς πόρτας γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ εἰσχωρεῖ τὸ μυστήριο ποὺ μᾶς περιβάλλει καὶ μᾶς κατακλύζει, ἕνα κατώφλι

μέσα από το οποίο τα γεγονότα αυτά να εγγράφονται με κάποιο είδος γραφής στην ιστορία μας και να ισορροπούν την ύπαρξή μας.

... κι όμως αληθινά

Άλλες φορές, τα γεγονότα αυτά φαίνονται περισσότερο κι άλλες φορές λιγότερο πιστευτά. Έκφράζουν, δηλαδή, τότε απλές σκέψεις του λέγοντος ή του γράφοντος. Άλλοτε αποδίδουν καταστάσεις, που επειδή έτυχε να 'χουν συμβεί και σε μᾶς, τις προσεγγίζουμε με σεβασμό, ευαισθησία και οικειότητα.

Αυτό συμβαίνει ιδιαίτερα σε μιὰ εποχή σαν τή δική μας, που ο άνθρωπος, έχοντας πιστέψει στην παντοδυναμία του, διαπιστώνει ρήγματα και υποχωρήσεις στις δυνάμεις του· κατάβαθα επιθυμεί τότε ξένη βοήθεια και επιδιώκει την παρέμβαση ξένων δυνάμεων. Οί παράξενες όμως αυτές επεμβάσεις δεν τον ξενίζουν και πολλούς δεν φαίνεται να τους αλλοτριώνουν, όπως τυχαίνει να υποστηρίζουν μερικοί μερικοί. Ο κόσμος, όσο και να είναι ξεγκλειστος και απομονωμένος στον έαυτό του, μένει εν τούτοις ανοιχτός σε μηνύματα που θέλουν να τον βγάλουν από τή μόνωση, τή μοναξιά του και τόν αποκλεισμό του.

Πολλοί είναι εκείνοι που δέχονται ευχάριστα και με ανακούφιση οδοδείχτες που τους υποδεικνύουν «λεωφόρους για τόν παράδεισο ή τόν ούρανο» (roads to heaven)· τήν παρουσία έστω και «μαθητευόμενων αγγέλων», που περνᾶνε, επί γῆς, τις ούρανιες έξετάσεις τους για προαγωγή· σκηνές όπου υπάρχει υπερβολική δόση τρυφερότητας, αγάπης και κατανόησης.

Όπως υπαινιχθήκαμε πιό πάνω, ορισμένοι είναι

αντίθετοι, θεωρούν τήν «παρουσία». αυτή ως αλλοτριωτική επέμβαση και τή χαρακτηρίζουν ως «δνειρικό προϊόν, δηλαδή μιὰ φαντασίωση που βοηθάει ίσως τόν κοσμάκη να "φεύγει" από τήν άγχώδη καθημερινότητα, αλλά δεν τόν βοηθάει καθόλου να τήν αντιμετώπισει με τις αληθινές και μόνες δυνατότητές του. Σάν να τού λένε ότι τα δικά του μέσα δεν φτάνουν. Χρειάζεται και "κάτι άλλο", κάτι "άπέξω"².

Σεβόμαστε όπωςδήποτε τήν άποφή τους, αλλά όπως λέει και τὸ τραγούδι «ὁ δρόμος ἢ ἡ λεωφόρος ἂν προτιμᾶτε, εἶχε ἢ ἔχει τὴ δική του ἱστορία», μιὰ ἱστορία πάλης ἐνάντια στή βία, μιὰ ἱστορία που τήν ἔγραψαν παιδιά ἢ και ἄγγελοι ἂν ἐπιθυμείτε, ἂν κρίνουμε μάλιστα ἀπὸ τήν ἄποψη που ὑποστηρίζει ὁ ΚΥΡ, τοῦ ὁποίου ἡ χεὶρ ἐποίει αὐτὴν τήν ἄλλη ἐκδοχή (βλ. τὸ σκίτσο που δημοσιεύουμε)³.

Μία νέα έκδοχή

Σύμφωνα, λοιπόν, μ' αὐτὴν τήν ἄποψη, ἕνας μικρὸς ἄγγελος φαίνεται ὅτι ἦταν ὁ δράστης αὐτῆς τῆς ἀπίθανης συνθηματογραφίας πάνω στὸν τοῖχο τῆς φάτνης, ἐκεῖ που τὸ λαμπρὸ ἀστέρι σημείωνε τὴ γέννηση ἐνὸς «παιδίου νέου».

Τὸ σύνθημα που θὰ μετέφερε τὸ μήνυμα τῆς «ὀργάνωσης» του ἔπρεπε νὰ εἶναι διατυπωμένο με τήν ὀρολογία τῆς ἐποχῆς μας ὥστε σὲ πρώτη φάση νὰ μπορέσει νὰ ἐλκύσει, ἔπειτα νὰ συγκεντρώσει τήν προσοχὴ τῶν περαστικῶν ἀναγνωστῶν, οἱ ὁποῖοι στή συνέχεια θὰ μπορούσαν νὰ ἀναζητήσουν τήν βαθύτερη σημασία του. Στὴν ἀρχὴ πάντως ἔπρεπε νὰ εἶναι ἐλκυστικὸ.

Οἱ ἐγκέφαλοι τῆς «ὀργάνωσης» δρῖσκόντουσαν μπρο-

στά σέ άδιέξοδο. Ποιός έπρεπε νά τó γράψει, ποϋ, πώς, πότε, τί έπρεπε νά γραφτεί και σέ ποιούς θά άπευθυνόταν; Θά κάναμε γνωστό τó ποιός αναλάμβανε τήν ευθύνη; Τελικά βρέθηκε ή λύση. Τó σύνθημα έπρεπε νά είναι επίκαιρο, νά θυμίζει κάτι οικείο και γνωστό, νά είναι στην έκτέλεσή του επαναστατικό, φαινομενικά... αναρχικό και νά υπογράφεται. Ύπεύθυνα πράγματα, δηλαδή, όχι άνωνυμα, αλλά επώνυμα!

Έτσι, είχαμε βλδι τήν ευχάριστη έκπληξη, γυρνώντας τó πρωί από τις εκκλησίες μας, όπου παρακολούθησαμε τή χριστουγεννιάτικη λειτουργία, ν' αντικρύσουμε μέσα στό πρωινό τών Χριστουγέννων, τó μεγάλο μήνυμά Τους: Η ΑΓΑΠΗ ΖΕΙ.

Έμεις δέν έχουμε παρά νά ευχαριστήσουμε τήν οργάνωση «25η Δεκέμβρη» πού ανάλαβε τήν ευθύνη γι' αυτή τήν καινούργια γραφή. Άς είναι σίγουρη ότι ή ιστορία τής γραφής της θά έχει επαύριον. Καλή χρονιά!

1. Για παράδειγμα βλ. τó διήγημα τού Άλέξανδρου Παπαδιαμάντη, «Τά πτερόεντα δώρα», στην κριτική έκδοση τών Άπαντων του από τόν Ν. Δ. Τριανταφυλλόπουλο, Άθήνα, Έκδ. «Δήμος», 1985, τ. 4ος, σ. 191-192. Παράθετουμε τήν άρχή τού διηγήματος: «Έένος τού κόσμου και τής σαρκός, κατήλθε τήν παραμονήν από τά ύψη, συστείλας τās πτέρυγας, όπως τās κρίπτη, θεϊος άγγελος. Έφερε δώρα από τά άνω βασίλεια διά νά φιλεύση τούς κατοίκους τής πρωτεύουσας. Έτον ο καλός άγγελος τής πόλεως».

2. Αναφερόμαστε στή γνωστή τηλεοπτική σειρά πού πρόβαλλε πρόσφατα ή ΕΡΤ 2 τά άπογεύματα τού Σαββάτου. Οί έντός εισαγωγικών φράσεις πού προηγήθηκαν στό κείμενο πρό-

έρχονται από τον σχολιαστή της στήλης Τηλεόραση, του περιοδικού «Γυναίκα» τεύχος 922, της 12ης Ιουνίου 1985, σ. 20.

3. Ευχαριστούμε τον Γιάννη Κυριακόπουλο, τον γνωστό ως ΚΥΡ, για την άδεια του να δημοσιεύσουμε το τόσο επιτυχημένο και εκφραστικό σκίτσο του, που περιλαμβάνεται σε σειρά εδχετηρίων καρτών που κυκλοφόρησε τελευταία.

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΝΑΣ ΓΕΡΟΝΤΑΣ

Είχε φωτισεῖ ἀπ' τὸ κερὶ τὸ σπῆλαιον
τοῦ Γέροντα, μὰ πὺ πολὺ θαρῶ ἀπ' τὴν ὄψη
καὶ τ' ἄσπρα γένηια του. Μιλοῦσε
καὶ ἡ φωνὴ του ἀπόγαν ἄλλο κόσμον οὐκ ἔφτανε
βρίσκοντας ἴσια τὴν καρδιά, κι ἄς ἔλεγε
γιὰ θάνατον καὶ ἄλλα λυπηρὰ παρόμοια.
Πάνω σὲ πρόσωπό του τὸ μυστήριον τοῦ Ἥλιου
ζέσταινε λὲς τὴ νύχτιαν τοῦ θανάτου:
ἓνα κερὶ πὸν προκαλεῖ τὸν ἄνεμον
καὶ ἀνηφᾶ ὄλες τὶς καιαιγίδες!
Τὰ γένηια του προφητικῶς ποιάμι ἀπ' τὴν ἔρημον
τοῦ Ἰορδάνου, ἓνα ρεῖθρον τῆς ζωῆς καὶ κύμα
ἴδιον μὲ τὸν ὠκεανὸν καὶ τὴν ἀπέραντην
θάλασσαν, πὸν μᾶς ταξιδεύει ὁ θάνατος.
Φεύγοντας εἶδα τὴν ὠραία ψυχὴν του — ἴδιος
σπόρος σταριοῦ κάτω ἀπ' τὸ χιόνι — νὰ δνειρεύεται
τὴν ἄλλην Ἐνοῖξην μὲ τὸ αἰώνιον πράσινον...

Π. Β. Πάσχου, Ο ὕ ρ ἄ ν ι ο δ ἔ ν δ ρ ο,
Ἀθήνα, Ἐκδ. «Ἀστέρως», 1985, σ. 14.

ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ

Βιβλία χωρὶς χρονολογία

Ἡ ἀπήχηση μιᾶς ἔρευνας

Ἔχουμε σημειώσει κατὰ καιροὺς τὸ πόσο μεγάλη εὐλογία καὶ εὐτυχία εἶναι ὅταν μπορεῖς καὶ συναντᾷς στὴ ζωὴ σου Γέροντες, πὸν νὰ σὲ βηματίζουν στοὺς μεγάλους δρόμους τοῦ κόσμου, στὴν ἀληθινὴ ὁδὸ τῆς ζωῆς. Εἶναι τόσο θαθεῖα ἡ λαχτάρα τοῦ ἀνθρώπου γιὰ τέτοιες συναντήσεις, πὸν μὲ πολλὴ ἱκανοποίησιν ἔγινε ἀποδεκτὴ ἡ πρότασίς μας γιὰ τὴν διερεύνησιν τῆς «πνευματικῆς γεωγραφίας» τοῦ τόπου μας καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀναγνώστες τοῦ περιοδικοῦ ἔδειξαν μεγάλη προθυμία νὰ συμμετάσχουν στὴν ἔρευναν πὸν ἀναγγείλαμε στὰ τεύχη τῆς 1 Μαρτίου καὶ 1/15 Σεπτεμβρίου 1985 τοῦ «Ἐφημερίου»¹. Τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κόσμου ὑπῆρξε συγκινητικόν.

Ἦδη φθάνουν στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ οἱ πρῶτες ἀπαντήσεις, πὸν σκιαγραφοῦν τέτοιες μορφές καὶ ὑποδεικνύουν ἄλλες, τῶν ὁποίων τὴν προσέγγισιν θὰ ἀναλάβει σύντομα ἡ ἐρευνητικὴ μας οἰκία. Μὲ τὴν εὐκαιρίαν αὐτὴ ἐπιθυμοῦμε νὰ εὐχαριστήσουμε ὄλους ὄσους ἀνταποκρίθησαν στὴν πρόσκλησίς μας μὲ τὴν ἐπιστροφὴ τῶν ἐρωτηματολογίων, τὴν ἀποστολὴν βιβλίων, φωτογραφιῶν, λοιπῆς τεκμηριώσεως καὶ μὲ τὴν πάσης φύσεως βοήθειαν πὸν προτείνουν.

Στόχος μας παραμένει, ὅπως ἄλλωστε ἔχουμε ἀνα-

φέρει, να αποθησαυρίσουμε όσα στοιχεία είναι δυνατό να αποκτήσουμε ώστε να έχουμε μία σχετικά πλήρη εικόνα της ζωής, της διδασκαλίας και του συμβουλευτικού έργου των συγχρόνων μας γερόντων². Δεν πρόκειται, ασφαλώς, να περιληφθούν σε κάποιον «Χρυσό Όδηγό» που θα αποστέλλεται σε κάποιους συνδρομητές, όπως φαντάστηκαν ή φοβήθηκαν ορισμένοι. Οι μαρτυρίες, όμως, αυτές θα είναι στην πραγματικότητα χρυσάφι άτόφιο. Άς σπάσουν, λοιπόν, προς στιγμήν τη σιωπή τους. Τους παρακαλούμε θερμά γι' αυτό. Δεν είναι μονάχα η σιγή εκείνη που «φέρει κόσμο». Τα λόγια των Γερόντων «στολίζουν» τον κόσμο.

Στό τεύχος του Ιανουαρίου δημοσιεύσαμε ήδη μία πρώτη απάντηση του Χρήστου Αθηναίου για τον πατέρα Αθανάσιο Χαμακιώτη (της Νερατζιώτισσας· βλ. πιό κάτω σ. 116-120). Θα ακολουθήσουν όπωσδήποτε και άλλες,

Γνωριμία με τους Γέροντες

Ό καθένας από έμάς, στο μέτρο που του είναι δυνατό, θα φροντίσει να γνωρίσει τους Γέροντες και να έλθει σε ζωντανή έπαφή μαζί τους. Δεν είναι όμως πάντοτε εύκολη ή πρόσβαση προς αυτούς. Τα έρωτήματα που περιμένουν απαντήσεις είναι επιτακτικά. Η άναμνηστική στο... άκουστικό μας γίνεται δύσκολη και άνυπόφορη. Η άναζήτηση απαντήσεων σε άνάλογα βιβλία δεν είναι άμιορη προβλημάτων. Η έντρυφήση σε βιβλία δεν μπορεί να άντικαταστήσει τον ζωντανό διάλογο με τον Γέροντα· είναι, όμως, μία παραμυθία, ιδιαίτερα τότε, όταν ο συγγραφέας του κειμένου υπήρξε ο ίδιος Γέροντας.

Ό Γέρον Ιερώνυμος της Αιγίνης άναφερόμενος στον άββα Ίσαάκ τον Σύρο έλεγε ότι τον είχε για Γέροντά του και προέτρεπε: «Νά τον έχης και σύ»³. Γιατί, στις περιπτώσεις αυτές, τα γραπτά άποπνέουν τον πνευματικό εκείνο πλούτο που υπήρχε στις προφορικές συναγές και συμβουλές. Έκείνο που συμβαίνει στην περίπτωση του κειμένου είναι, ότι όλ' αυτά έχουν άποτυπωθεί σε γραπτό λόγο για χρήση περισσοτέρων, των πολλών, όλων των χριστιανών.

Χωρίς να άντικαθιστά την όρατή παρουσία του Γέροντα σταλάζει στην ψυχή δροσσταλίδες πνευματικές που άναπαύουν και εύφραίνουν. Με την μετάθεση που συμβαίνει ψυχολογικά στον άναγνώστη, αυτός είτε μεταφέρεται στην άτμόσφαιρα της έποχής είτε μεταφέρει τον συγκεκριμένο Γέροντα μέσα στο «ταμείον» του. Μελετώντας τό έργο και τη διδασκαλία του συγκεκριμένου εκείνου γέροντα, προσεύχεται στον ιερό συγγραφέα για να μεσιτεύσει και να λάβει τον άναγκαίο φωτισμό άκριβώς όπως κάνουμε και σήμερα όταν διαλεγόμαστε με έναν Γέροντα.

Τότε, τα λόγια που άναγινώσκονται, γινώσκονται (πρβλ. Πράξεις η' 30), έρχονται σαν θάλασμο και βρίσκουν τρόπο να χαραχτούν στα φυλλοκάρδια του άναγνώστη, έτσι ώστε ή καρδιά ως κέντρο πνευματικού του ανθρώπου να ζωογονήσει όλη του την ύπαρξη.

Σε άναζήτηση τέτοιων «Γερόντων»

Ό καθένας μας είναι καλό να άναζητήσει και να έρει έναν τέτοιο Γέροντα, πρό-χειρο, στον όποιο θα δώσει τό χέρι του ώστε να τον χειραγωγήσει με τις πνευματικές έμπειρίες και οδηγίες που είναι εκεί κατατεθειμένες. Η γνωριμία με αυτόν μπορεί να γίνει

ὕστερα ἀπὸ κάποια σύσταση, ἀπὸ κάποια ὑπόδειξη, μὲ τὴ φανέρωση καὶ τὴν ἐπίδειξη κρυφῶν θησαυρῶν ἀπὸ κάποιον ἐμπειρότερο ἀδελφὸ. Τότε τὸ συγκεκριμένο βιβλίον γίνεται κι αὐτὸ ἕνας ταξιδιωτικὸς ὁδηγὸς στὸ «ταξίδι μιᾶς ἀτέλειωτης μέρας μέσα στὴ νύχτα» καὶ μᾶς θηριατίζει ἔξω ἀπ' τὴ μεγάλη νύχτα, καθὼς ὑπαινίσσεται ὁ ποιητὴς Ν. Β. Καμβύσης, ὅταν ἀναφέρεται στὸν Ἱερομόναχο Κυπριανό⁴.

Ἐναν τέτοιο Γέροντα, δῶρο πραγματικὰ Θεοῦ, ἐπιθυμῶ νὰ προτείνω σὲ σένα, σεβαστὲ καὶ ἀγαπητὲ ἀναγνώστη, στὸ σημερινό μου σημείωμα. Μπορεῖ νὰ τὸν γνωρίζεις, θὰ ἤθελα ὅμως νὰ σὲ παρακαλέσω νὰ τὸν γνωρίσεις ἀκόμα καλλίτερα. Ὑπάρχουν γνωριμίες καὶ γνωριμίες...

Ἡ περίπτωση τοῦ ἀββᾶ Δωροθέου

Μπροστὰ μας ἔχουμε ἕναν σεβαστὸ Γέροντα, τὸν ἀββᾶ Δωρόθεο, ποὺ ἔζησε περὶ τὰ μέσα τοῦ ΣΤ' αἰῶνα. Πέρασε ἀπ' ὅλα τὰ στάδια τῆς δοκιμασίας καὶ τῆς «πρακτικῆς φιλοσοφίας» μαθήτεψε κοντὰ σὲ ὑψηλὰ ἀναστήματα τῆς πνευματικῆς ζωῆς καὶ τῆς τέχνης τῆς καθοδηγήσεως τῶν ψυχῶν. Δάσκαλοι του ὑπῆρξαν δύο μεγάλες ὀσιακὲς μορφές: ὁ Μεγάλος Γέροντας (ἀββᾶς Βαρσανούφιος) καὶ ὁ ἀββᾶς Ἰωάννης, ὁ Προφήτης, στὴ Μονὴ τοῦ ἀββᾶ Σερίδου, μεταξὺ Γάζας καὶ Ἀσκάλωνα, στὴ νοτιοδυτικὴ Παλαιστίνη.

Ἡ μακρὰ αὐτὴ μαθητεία τὸν ἀνάδειξε σπουδαία πνευματικὴ φυσιογνωμία ὥστε νὰ τὸν τοποθετήσουν οἱ μνημονευθέντες πατέρες βοηθὸ τοῦ ἡγουμένου Σερίδου καὶ νὰ τοῦ ἀναθέσουν τὴν ἀκρόαση τῶν λογισμῶν τῶν ἀδελφῶν τῆς Μονῆς καὶ τὴν πνευματικὴ τους καθο-

δήγηση. Ἐκεῖνοι ἀναπαύονταν πολὺ καὶ εὑρισκαν μεγάλη βοήθεια κοντὰ του. Πολλοὶ μάλιστα τὸν ἀκολούθησαν ὅταν ἀναχώρησε γιὰ τὴν ἔρημο καὶ τὸν «ἀνάγκασαν» νὰ συστήσει δικό του Μοναστήρι γύρω στὸ 540 μ.Χ. Ὁ ἀββᾶς μόχθησε πολὺ γιὰ τὴ διδασκαλία καὶ τὸν φωτισμὸ τῶν ψυχῶν. Εὐτυχῶς γιὰ μᾶς οἱ διδασκαλίες του αὐτὲς διασώθηκαν καὶ οἱ λόγοι του προσφέρονται ὡς «γλυκιὰ τράπεζα» πρὸς ὅλους μας καὶ μᾶς φιλοξενοῦν.

Τὰ κείμενα τῶν «Διδασκαλιῶν» του εἶτε στὸ πρωτότυπο εἶτε σὲ μεταφράσεις ἔθρεψαν πολλοὺς ὁδηγώ-τας τους σὲ δρόμους σωτηρίας. Μένουμε ἐκπληκτοὶ μπροστὰ στὴ διαχρονικὴ ἀξία τοῦ λόγου του, ποὺ παραμένει πάντα ἐπίκαιρος ἀπὸ τότε ποὺ γράφτηκε μέχρι σήμερα. Στὴν ἀνθρώπινη ἐγγύτητα τοῦ λόγου του γιὰ τὸν σημερινὸ ἄνθρωπο συμβάλλει καὶ ἡ πολὺ προσεγγισμένη ἔκδοση τοῦ ἀρχαίου κειμένου, ἡ ἐπιμελημένη εἰσαγωγή καὶ γλαφυρὴ μετάφραση μαζί μὲ σχόλια καὶ πίνακες, ἀπὸ τίς φιλόθεες ἀδελφές τῆς Ἱ. Μονῆς Ἰωάννου Προδρόμου Καρέα στὶς ἐκδόσεις τους «Ἐτοιμασία» (Ἀθῆναι 1981, 476 σ.): «Ἀββᾶ Δωροθέου, Ἔργα Ἀσκητικά».

Μυριόμορφος οἰκονομία γιὰ ὅλους

Οἱ διδασκαλίες αὐτὲς παρόλο ποὺ γράφτηκαν γιὰ μοναχοὺς ἀφοροῦν σ' ὅλους μας. Πάνω σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο εἶναι χαρακτηριστικὰ αὐτὰ ποὺ παρατηρεῖ ὁ ἄγνωστος σὲ μᾶς μοναχὸς στὴν Ἐπιστολὴ του ποὺ συνόδευε τὴν ἀποστολὴ τῶν Λόγων τοῦ ἀββᾶ Δωροθέου πρὸς ἀδελφὸ ποὺ τοὺς εἶχε ζητήσῃ (παράγραφος 6, σ. 47):

«Ὅσοι ἐντροφᾶτε στὰ κείμενα τοῦ ἀββᾶ θ' ἀντιληφθεῖτε εὐκολὰ μὲ ποῖο τρόπο ζωῆς καὶ μὲ ποῖα

μακάρια πολιτεία ὀδηγήθηκε ἀπὸ τὴ θεία Πρόνοια—πὸν οἰκονομεῖ τὰ πάντα— πρὸς τὴ θεία διδασκαλία καὶ τὴν πνευματικὴ παρακολούθησιν τῶν ψυχῶν, ὁ συμπαθὴς ἐκεῖνος καὶ φιλόστοργος πατέρας. Αὐτὸς πὸν εἶναι πραγματικὰ ἄξιος νὰ φωτίζει καὶ νὰ διδάσκει ψυχές, ἐκεῖνος πὸν εἶναι πλούσιος σὲ σύνεση καὶ ἀκόμα πλουσιότερος σὲ συγκαιτάδωσιν, ὁ μεγάλος στὴ σοφία καὶ πολὺ μεγαλύτερος στὴν εὐλάβεια, ὁ ὑψηλὸς στὴ θεωρία καὶ ὑψηλότερος στὴν ταπεινώσιν, ὁ πλούσιος στὴν ἔνθετη ζωὴ καὶ πλουσιότερος σὲ ταπεινὸ φρόνημα, ὁ γλυκὸς σὲ λόγον καὶ γλυκύτερος στὴν ἀνασιροφή, ὁ ἐπισιτήμονας γιατρὸς γιὰ κάθε ἀρρώστια καὶ θεραπεία, ἐκεῖνος πὸν προσάρμοσε τὴν ἄγια καὶ πολὺπλευρὴ ἐκείνη «οἰκονομία» τοῦ Θεοῦ σὲ τοὺς πλούσιους καὶ σὲ τοὺς φτωχοὺς, σὲ τοὺς σοφοὺς καὶ σὲ τοὺς ἀγράμματους, σὲ τοὺς ἄνδρες καὶ σὲ τὰς γυναῖκες, σὲ τοὺς γέροντας καὶ σὲ τοὺς νέους, σὲ τοὺς θλιμμένους καὶ σὲ τοὺς χαρούμενους, σὲ τοὺς ξένους καὶ σὲ τοὺς οἰκείους, σὲ τοὺς μοναχοὺς καὶ σὲ τοὺς ἀγάμους πὸν ζοῦν σὲ τὸν κόσμον, σὲ τοὺς ἄρχοντες καὶ σὲ τοὺς ἀρχομένους, σὲ τοὺς δούλους καὶ σὲ τοὺς ἐλεύθερους. Καὶ ἔγινε «τὰ πάντα γιὰ τοὺς πάντας καὶ ἔτσι κέρδισε τοὺς περισσότερους ἀπ' αὐτοὺς» (Α' Κορινθίους θ' 22)».

Εἶναι, ὅμως, καιρὸς ν' ἀφήσω σὲ σὰς τὴ γλυκιὰ ἔρευνα ὅλων αὐτῶν. «Δέον... ὑμῖν δὲ μᾶλλον τῆς γλυκειάς τούτων ἐρεύνης παραχωρεῖν». Ἔς παρακαλέσωμε, ὅλοι μαζί, τὸν συμπαθὴ καὶ φιλόστοργον Πατέρα νὰ πορεύεται μαζί μας «εὐφραίνων καὶ γλυκαίνων τὴν καρδίαν» μας. Οἱ ποιμαντικὲς στιγμὲς πὸν θὰ ζήσουμε κοντὰ του θὰ εἶναι ἀνεπανάληπτες.

1. Ἡ «Ἀνάπλασις» θέλησε νὰ καταστήσει τοὺς ἀναγνώστες τῆς κοινωνοῦς τῆς ἔρευνας αὐτῆς καὶ ἀναδημοσίευσε τὸ

ἄρθρο μου τῆς 1 Μαρτίου 1985, σὲ τὸ τεύχος τῆς Νοεμβρίου - Δεκεμβρίου 1985, σ. 7-8.

2. Ἡ μελέτη τοῦ ὀλοκοῦ πὸν συγκεντρώνεται θὰ ὀλοκληρώσει εὐρύτερο ἐρευνητικὸ πρόγραμμα πὸν ἀφορᾷ τὴν ὀρθόδοξη συμβουλευτικὴ ἀπ' ἀρχῆς μέχρι σήμερα. Γιὰ μιὰ πρώτη «εἰσαγωγὴ» σὲ ὄλο θέμα, βλ. Α. Μ. Σταυροπούλου, Εἰσαγωγὴ στὴν ὀρθόδοξη συμβουλευτικὴ ποιμαντικὴ, Ἀθήνα 1985, 110 σ., πὸν ἐκδόθηκε μὲ δαπάνες τοῦ «Ἐκκλησιαστικοῦ, Ἐπιστημονικοῦ καὶ Μορφωτικοῦ Ἰδρύματος Ἰωάννου καὶ Ἐριέττης Γρηγοριάδου» στὴ μορφωτικὴ σειρά του.

3. Σωτηρίας Δ. Νούση, Ὁ γέρον Ἰερώνυμος τῆς Αἰγίνης (1883-1966), Ἀθήνα, Ἐκδ. «Ἐπτάλφος», 1978, σ. 75.

4. Βλ. τὴν ποιητικὴ συλλογὴ Οἱ ἄλλες λέξεις, Ἀθήνα, Ἐκδ. «Τῆνος»: συντροφιά, 1983, σ. 43.

Ὁ Πατὴρ Ἀθανάσιος τῆς Νερατζιώτισσας

ΤΟΥ ΧΡΗΣΤΟΥ ΑΘΗΝΑΙΟΥ

Λίγα βιογραφικά

Στις 17 Αὐγούστου 1967 ἔφυγε γιὰ τὸν οὐρανὸν ἕνας ἐκλεκτὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ ἱερομόναχος Ἀθανάσιος Χαμακιώτης.

Ἦταν γνωστὸς ὡς ὁ «Πατὴρ Ἀθανάσιος τῆς Νερατζιώτισσας» γιὰ τὸ ἐκτενὲς καὶ ἀνεκδιήγητο κατὰ τὸν ἱερατικὸν βίο του ἅμα καὶ τὸν ἀσκητικὸν βίο του ὡς ἱερομόναχος τῆς Νερατζιώτισσας. Ἐξήγησε τὰ περισσότερα χρόνια τῆς ζωῆς του ὡς ἐφημέριος.

Ὁ Πατὴρ Ἀθανάσιος γεννήθηκε στὰ 1891 καὶ σὲ νεαρὰ ἡλικία ἐπῆγε στὴν Ἱερὰ Μονὴ Μεγίστης Λαύρας ὅπου καὶ ἐκάφη μοναχὸς τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1913. Φοίτησε στὴν Ἱερατικὴ Σχολὴ τῆς Ἀρτας καὶ τὸ 1916 χειροτονήθηκε διάκονος. Πρεσβύτερος ἔγινε στις 14 Σεπτεμβρίου 1921. Ἀπὸ τὸ 1917 μέχρι τὸ 1931 ὅποτε ἀνεχώρησε γιὰ τὴν Ἀθήνα ἐχρημάτισε γραμματεὺς τῆς Μονῆς. Μέχρι τὸ 1931 ὑπηρέτησε σὲ διαφόρους Ναοὺς τῆς περιοχῆς Ἀθηνῶν καὶ στις 30 Ὀκτωβρίου 1936 ἦλθε στὴν «Νερατζιώτισσα» στὸ Ἀμαρούσιο. Ἐδῶ θὰ μείνει ὡς ἐφημέριος καὶ πνευματικὸς 27 χρόνια καὶ στις 30 Σεπτεμβρίου 1963 θὰ μεταβεῖ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀπὸ τὸ πρόστασιον τοῦ Ἀμαρουσίου, πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον ἀθηνῶν καὶ πάτριον ἀρχιεπίσκοπον τῆς Ἀθηνῶν καὶ Ἑλλάδος, τὸν ἀρχιεπίσκοπον τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς ἰσχυροῦς τῆς Πεντέλης, ὅπου καὶ θὰ ἰδρῦσει ἡσυχαστήριον στὸ ὄνομα τῆς Παναγίας Φανερωμένης.

Χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα

Μετὰ τὰ λίγα αὐτὰ βιογραφικὰ του στοιχεῖα ἂς πλησιάσουμε πρὸς τὴν ὁσίαν αὐτὴ μορφήν γιὰ νὰ ἰδοῦμε πραγματικὰ τὰ ἅγια χαρακτηριστικὰ τῆς. Καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ ἦσαν ἡ ταπεινότης, ἡ γλυκύτητα, «τὸ φιλόανθρωπον», ἡ ἀφοσίωσίν του στὸ Θεόν. Ὁ π. Ἀθανάσιος ἐνωθε βαθειὰ τὰ λόγια τοῦ Εὐαγγελίου, ἀγάπησε πραγματικὰ τὸν Κύριον καὶ τὸν ὑπηρετοῦσε μὲ σπάνια εὐλάβεια, ἐπόνεσε τὸν πλησίον, ἔζησε τὴν ὀρθόδοξον πίστην στὴν πράξιν κάθε στιγμῆς καὶ κάθε ἡμέρας τόσο στὸ νὰ ὄσο καὶ ἔξω ἀπ' αὐτόν. Ἡ προσευχὴ ἦταν πάντα στὰ χεῖρά του. Ἰδιαιτέρως τὴν νύκτα μέχρι ἀργὰ τὸ πρωὶ προσήχθετο στὸ δωμάτιόν του δίπλα στὸ νὰ κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ νεωκόρου κυρ Γιώργου πρὸς τὸν εἶχε δεῖ πολλὰ φορὰς.

Ἡ Θεία Λειτουργία του ἦταν ἀληθινὴ μυσταγωγία. Χωρὶς ἰδιαιτέρως ρητορισμοὺς καὶ ἄσκοπος κινήσεις ἀνέβαζε τοὺς πιστοὺς στὸν οὐρανὸν καὶ δημιουργοῦσε ἱερὴν ἀτμόσφαιρα κατανύξεως καὶ προσευχῆς. Δάκρυα τρέχαν ἀπὸ τὰ μάτια του ὅταν κοινωνοῦσε τοὺς πιστοὺς. Καὶ στὴν ἐξομολόγησιν κυριολεκτικὰ συνέπασχε μὲ τὴν ἄρρωστη ψυχὴν. Ἐξομολογοῦσε μέχρι ἀργὰ τὴν νύκτα παρὰ τὸ εὐάλωτον τῆς υγείας του. Ἀναξωγοῦσε πολλὰ ψυχὰς μὲ τὴν ὄλην του παρουσίαν. Μὲ τὴν συμβουλήν καὶ ἀκτινοβολίαν τῆς συμπεριφορᾶς του οἰκοδομοῦσε τοὺς πιστοὺς καὶ στήριζε τοὺς κλονισμένους. Κάποτε προχωροῦσε διαστικὰ θλιμμένος καὶ ἀγριεμένος ἕνας ἄνθρωπος ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὴν Νερατζιώτισσα μὲ σκοπὸν νὰ πάει νὰ αυτοκτονήσῃ στις γραμμὰς τοῦ τραίνου. Μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Νεωκόρου ὁδηγήθηκε στὸν π. Ἀθανάσιον πρὸς τὸν ἀντίκρισε γονάτισε μπρο-

στά του και ξέσπασε σέ λυγμούς. Ώρες κράτησε ή παραμονή του στό εξομολογητήριο. Βγήκε άλλος άνθρωπος. Γαλήνιος και ειρηνικός. Είχε σωθει.

Χαρακτηριστικό του ήταν ή περιφρόνηση πρὸς τὰ χρήματα. Ήταν ἀφιλοκερδέστατος. Όταν του ἔδιναν χρήματα, πρὶν δεῖ πόσα εἶναι, τὰ εἶχε δώσει ἀμέσως σέ κάποιο πτωχὸ ἢ σέ καμμιὰ γριούλα τῆς ἐκκλησιᾶς του. Ήθελε πάντα νὰ δίνει. «Δίνε, νὰ σοῦ δίνει ὁ Θεός!» ἔλεγε συχνά. Τὸ σύνθημα «τὰ πάντα γιὰ τοὺς ἄλλους» ἦταν καθημερινὸ μέλημά του. Τὸν μισθὸ του τὸν μοίραζε και ἐλάχιστα κρατοῦσε, γιὰ τὴν συντήρησή του. Τὸ «Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν», τὸν δογοῦσε κυριολεκτικὰ μέσα του. Γι' αὐτὸ ἦταν κοντὰ πάντοτε στὸν πτωχὸ, τὸν κατατρεγμένο, τὸ ὀρφανό, τὸν ἄρρωστο. Συντηροῦσε πολλές οἰκογένειες ἀπὸ τὸ ὑστέρημά του. Συχνὰ ἐπισκεπτόταν τοὺς φυματικούς, στὰ Μελίτσια, ἔπλενε ρούχα ἀρρώστων, τοὺς ἔδινε χρήματα, βοηθοῦσε ἀπὸ πλύσιμο μέχρι μαγειρέμα μιὰ ἡλικιωμένη παράλυτη γυναίκα, εἶχε ποιμαντικὴ φροντίδα γιὰ ὅλους τοὺς δυστυχεῖς γι' αὐτὸ και τὸν φώναζαν στό Μαρούσι σκέτο «Πατέρα». Ἰδιαίτερα στὰ δύσκολα χρόνια τῆς Κατοχῆς μοίραζε τρόφιμα και ἄλλα εἶδη σέ ἀνθρώπους πὸ εἶχαν ἀνάγκη. Και δὲν ἦταν ὀλίγοι.

Τὰ λόγια του

Τὰ λόγια του ἔδειχναν τὴν βαθεῖα του πνευματικότητας, τὸν συνδυασμὸ πίστεως και ἀγάπης. Νὰ μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ πὸ ἔλεγε:

Ἡ πίστις εἶναι δύναμις.

Ἡ προσευχὴ εἶναι τὸ καταφύγιο κάθε χριστιανοῦ.

Ἡ ἐλεημοσύνη και φιλοξενία εἶναι ἀρετὴ και ἡ καλοσύνη τὸ ἐκχέλισμα τῆς ἀγαθῆς ψυχῆς.

Νᾶσαι ὀπλισμένοι σὸν τὸν φρουρό, μὲ πνευματικὰ ὄπλα γιὰ νὰ κάνουμε μάχη μὲ τὸν κοσμοκράτορα τοῦ αἰῶνος τούτου.

Αἱ καλαὶ πράξεις εἶναι τὸ ἀποκορύφωμα τῆς χριστιανοσύνης.

Ἐπάρχουν και οἱ κακοὶ ἄνθρωποι πὸν βάλλουν κατὰ τῆς θρησκείας, οἱ ἄθεοι και ἄλλοι... Ἄς εὐχώμεθα ὅπως ὁ Θεὸς ἐπαναφέρει αὐτοὺς εἰς τὸν ἴσιο δρόμο.

Ἡ βλασφημία εἶναι ἡ ἐσχάτη περιφρόνησις πρὸς τὰ θεῖα.

Ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ μέγας Διδάσκαλος τῆς ἀγάπης και τῆς φιλαλληλίας, ὁ δημιουργὸς τῆς πνευματικῆς ζωῆς, ὁ ἰδρυτὴς τοῦ Νόμου τῆς Ἡθικῆς.

Ἡ λέξις ἱερομόναχος μὲ τέρει.

Τῆς Παναγίας τὸ κερὶ νὰ εἶναι πάντα ἀναμμένο σὸ κελλί.

Κοιμᾶμαι πτωχὸς και ξυπνάω πλούσιος.

Εἶμαι ἀνάξιος και τὴν τροφὴν πὸν παίρνω ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.

Νὰ κάνεις και ἐσὸν προσευχὴ, νὰ κάνω και ἐγὼ και θὰ δείξει ὁ Θεός.

Και τὸ πὸ χαρακτηριστικὸ ἦταν οἱ λέξεις αὐτὲς πὸ ψέλλιζε κάθε φορὰ πὸ προσκυνοῦσε τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας:

«Μανοῦλα μου σῶσε μας».

Ἔτσι ἔζησε ὁ σύγχρονος αὐτὸς ὄσιος ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ πὸν ἔφερε πάντα μαζί του τὸν σταυρὸ και τὸ πετραχήλι. Ὁ ἱερέας τῆς πίστεως και τῆς ἀγάπης. Ὁ ἀγαθὸς λευτῆς πὸν ὑποδέχονταν στὸν «Εὐαγγελισμό», πρὶν κοιμηθεῖ, ἁγίους, δσίους και Ἀρχιερεῖς. Τὸ γαλή-

νιο τέλος του πού συνοδεύταν από ευωδία του στόμα-
τός του ήταν απόδειξη τής αγίας του ζωής, στο θόρειο.
αυτό προάστειο τών Ἀθηνῶν, πρὶν μερικά χρόνια.

Ὁ ἠλεκτρικὸς σιδηρόδρομος γεμιᾶτος κόσμο περ-
νάει κάθε μέρα ἀκριβῶς ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὴν «Νερατζιώ-
τισσα». Ἴσως ἀνυποψίαστος γιὰ τὴν πνευματικὴ μορ-
φή πού ἔζησε ἐκεῖ. Ἐσύ, φίλε ἀναγνώστη, ἐπιβάτη
τοῦ τραίνου ὅταν περάσεις ἀπὸ ἐκεῖ ξεχώρισε καὶ στο-
χάσου τὴν ἀληθινὴ αὐτὴ μορφή, μέσα ἀπὸ τὴν βουή,
τῆς ἐποχῆς μας, γιὰτὶ κάτι ἔχει γὰ σοῦ εἰπεῖ.

Ὁ Πατὴρ Ἀθανάσιος.

ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΕΣ ΤΟΥ ΚΑΙΡΟΥ ΜΑΣ

Ἀπαντήσεις σὲ μιὰ ἔρευνα

«Σπεῦδε βραδέως»

Ἡ σπουδὴ, ἡ διασύνη, δὲν συνδυάζεται πάντοτε μὲ
τὴ σπουδὴ, τὴ μελέτη, δηλαδή, θεμάτων πού ἀπαιτοῦν
μιὰ ἰδιαίτερη ἐμβάθυνση. Γι' αὐτὸ καὶ ἀκολουθήσαμε
στὴν περίπτωση τῆς ἔρευνας γιὰ τὶς Πρεσβυτέρους τοῦ
καιροῦ μας, πού εἶχαμε προτείνει στὸ τεῦχος Ἰουνίου
1985 τοῦ «Ἐφημερίου» (σ. 160 - 161) τὴν συνετὴ ἀρ-
χὴ τοῦ «σπεῦδε βραδέως».

Θέμα λεπτὸ καὶ ἔχει ἄμοιρο δυσκολιῶν πίεζε γιὰ
μετάθεση σὲ ἄλλο χρόνο, πὺδ εὔθετο, τὴν ἐκθεση τῶν
ἀπαντήσεων, τὴ συναγωγὴ συμπερασμάτων. Ἡ ἀνα-
μονὴ ἀκόμα περισσότερων ἐπιστολῶν ἀνέστειλαν τὴν
ἐπεξεργασία ἐκείνων πού εἶχαν ἤδη φθάσει στὰ γρα-
φεία τοῦ Περιδικιοῦ.

Ἡ ἔρευνα, ὅμως, αὐτὴ, εἶχε τελικὰ κάποιον ἀπο-
τέλεσμα; Ἀνταποκρίθηκαν οἱ πρεσβυτέρους στὴν ἐκ-
κλησιῇ μας νὰ ἀπαντήσουν στὰ ἐρωτήματα πού εἶχαμε
θέσει; Ἡ ἀπήχησὴ τῆς ἔρευνας ἦταν μεγάλη ἢ μικρὴ;
Ποῦ ὀφειλόταν ἡ τυχόν θετικὴ ἢ ἀρνητικὴ στάση τους;
Αὐτὴ εἶναι, ἀσφαλῶς, μιὰ ἄλλη σειρά ἐρωτημάτων,
ἀπὸ ἐκεῖνα τῆς ἔρευνας, τὰ ὁποῖα ἔθεσαν στὸν ἑαυτὸ
τους οἱ ἐρευνητὲς καὶ προσπάθησαν νὰ δώσουν ἐπίσης
κάποιες ἀπαντήσεις (βλ. πὺδ κάτω)¹.

Ἀπήχησὴ καὶ «στοιχεῖα ταυτότητος» τῆς ἔ- ρευνας

Πέρα ἀπὸ τὸν ἀριθμὸ τῶν ἀπαντήσεων πού ἔφθασαν

στά χέρια μας και που δέν είναι εξαιρετικά ύψηλός, γνωρίζουμε, ότι τὰ ἐρευνητικά μας ἐρωτήματα είχαν μεγάλη ἀπήχηση ανάμεσα στους ἱερείς και τις πρεσβυτέρες τους, τὴν ομάδα, δηλαδή, ἐκείνη, που σύμφωνα με τὴ γνώμη ἐνός ἐπιστολογράφου «στέκει μεταξύ κόσμου και Ἐκκλησίας».

Ἄσχετα ἀπὸ τοὺς λόγους που ὑπαγόρευσαν τὴν μὴ καταγραφή ὑπὸ τύπον ἐπιστολῶν² τοῦ ἐνδιαφέροντος που προκάλεσαν και τῶν συζητήσεων που ἔγιναν θάσει τῶν ἐρωτημάτων, οἱ ζυμώσεις που ἐπιτελέστηκαν σύμφωνα με προφορικές μαρτυρίες ἦταν σημαντικές και προβληματίσαν αὐτοὺς τοὺς κύκλους.

Ἐξάλλου κάθε συζήτηση που ἀφορᾷ τὸ εὐρύτερο θέμα οἰκογένεια τοῦ ἱερέα, ὁ ἱερέας ὡς οἰκογενειάρχης, παιδιὰ, γονεῖς τῶν ἱερέων, προκαλεῖ πάντοτε ζωνρὸ ἐνδιαφέρον. Ὡς ἕμιεσο μάλιστα ἀποτέλεσμα τῆς ἐρευνάς μας, σύμφωνα με τὴ γνώμη τοῦ πιὸ πάνω ἐπιστολογράφου, μπορεί νὰ θεωρηθεῖ και ἡ σχετική συζήτηση που ἔγινε στὰ πλαίσια τῆς ἐκπομπῆς τῆς ΕΡΤ 1 «Σήμερα εἶναι Κυριακή», στίς 2 Μαρτίου 1986.

Ἡ στήλη θεωρεῖ πάντως ὑποχρέωσή της νὰ εὐχαριστήσῃ ὅλες τις πρεσβυτέρες και τοὺς πρεσβυτέρους που ἀνταποκρίθηκαν στὴν πρόσκληση και ἀπάντησαν με τὸν δικό τους τρόπο στὰ ἐρωτήματα και διαφώτισαν συγκεκριμένες πτυχές τοῦ συγχρόνου προβληματισμοῦ.

Γεγονὸς εἶναι, ὅτι οἱ περισσότερες θεωροῦν χρήσιμη μιὰ τέτοια ἐρευνα και πολλές εἶναι ἐκείνες που εὐχαριστοῦν, γιατί ὅπως γράφει μία συγκεκριμένα:

«Μ' αὐτὴ σας τὴν προσπάθειά μου δίνετε τὴν εὐκαιρία νὰ ἐκφράσω τὴ χαρά μου (για τὸ ρόλο που ἔχω κληθεῖ νὰ παίξω), ἀν και μου εἶναι δύσκολο γιατί εἶμαι ὀλιγογράμματη».

Ἄλλη, πάλι, εὐχαριστεῖ γιατί τῆς δόθηκε ἡ εὐκαιρία «νὰ τὰ πεῖ».

Ἡ τελευταία αὐτὴ παρατήρηση μᾶς δίνει ἀφορμὴ νὰ σημειώσουμε ὅτι ἀπὸ τις ἀπαντήσεις διαπιστώνεται τὸ χαμηλὸ σχετικά «γραμματικό» ἐπίπεδο τῶν ἐπιστολογράφων που δέν προδικάζει με κανένα τρόπο τὸ «μορφωτικό» τους ἐπίπεδο ἔτσι ὅπως φανερώνεται ὑψηλὸ ἀπὸ τὸ περιεχόμενο τῶν ἀπαντήσεων.

Τὰ γράμματα προέρχονται και ἀπὸ πόλεις και ἀπὸ τὴν ὑπαίθρο. Σὲ ἕναν χωροταξικὸ ἄξονα Βορρᾶ - Νότου ἐπισημαίνουμε τὰ Ἰωάννινα, τὰ Τρίκαλα, τὴ Φθιώτιδα, τὴν Ἀττική, τὴν Μεσσηνία.

Αὐτοσυνειδησία για τὸ ρόλο της

Μιὰ ἄλλη διαπίστωση ἔχει σχέση με τὴν αὐτοσυνειδησία στὸ ρόλο της, τὴν ταυτοτήτά της ὡς πρεσβυτέρας. Εἶναι ἐνδεικτικὴ ἡ ἀκόλουθη ἀπάντηση:

«Εἶμαι εὐχαριστημένη διότι εἶμαι ἡ Πρώτη στοὺς πολλοὺς και καμαρώνω γιαυτό κι εὐχαριστῶ τὸ Θεὸ για τὸ ἀξίωμα που ἔλαβα» (ἡ ὑπογράμμιση εἶναι δική μας).

Μιὰ ἄλλη χρησιμοποιεῖ τὸν πληθυντικὸ ἀριθμὸ ἀναφορικά με τὸ μυστήριο τῆς Ἱερωσύνης:

«Ἄν ἤμιον 18 χρόνων θάθελα μ' ὅλη μου τὴν ψυχὴ νὰ γίνω πρεσβυτέρα. Στὰ 40 χρόνια μου και 46 ὁ παπᾶς μου, ἀξίωσε ὁ Θεὸς νὰ λάβω με αὐτὸ τὸ μέγα μυστήριο τῆς Ἱερωσύνης» (ἡ ὑπογράμμιση εἶναι δική μας).

Φαίνεται ὅτι δίπλα στίς ἱερατικές κλήσεις ἐξίσου σημαντικὴ εἶναι και ἡ κλήση τῆς πρεσβυτέρας.

Δίπλα στην «πατρότητα» του Ιερέως συζύγου της ή πρεσβυτέρα αναπτύσσει τη δική της «μητρότητα», τη δική της φιλοξενία, διότι όπως απάντησε μία:

«Τὸ σπίτι τῆς πρεσβυτέρας εἶναι σπίτι πάντων τῶν θλιβομένων καὶ περαστικῶν».

Καὶ μία ἄλλη:

«Ὅλους τοὺς θεωρῶ δικούς μου, σὰν τὰ παιδιά μου. Ἀντιλαμβάνομαι ὅτι εἰλικρινὰ μὲ ἐκτιμοῦν καὶ ὄχι ψεύτικα, πράγμα ποὺ φαίνεται. Τὰ θράδουα ἀντὶ οἱ γειτόμισσές μου νὰ πηγαίνουν στοὺς συγγενεῖς τους, συγκεντρώνονται ὅλοι στὴν αὐλήν μου γιὰ καλὴν συζήτησιν, προσέχουν σὰ λίγα καὶ καλὰ ποὺ τοὺς ὀρμηγεύω (συνιστῶ), τοὺς προτείνω τὴν καλλιτέραν θέσιν ἐνῶ ἐγὼ στὴν ἀνάγκη κάθομαι καὶ στὸ σκαλοπάτι».

Τὰ πρῶτα ἀποτελέσματα

Ἀπὸ τὴν ἐπεξεργασία ὄλων τῶν ἐπιστολῶν γίνεται φανερὸ ὅτι οἱ ἀπαντήσεις παρουσιάζουν ἄρκετὸ ἐνδιαφέρον καὶ μάλιστα σὲ ὅλα τὰ ἐρωτήματα, καὶ τὰ ἐπτά. Ἐπειδὴ ὅμως πρόθεσή μας δὲν εἶναι, σ' αὐτὴ τουλάχιστο τῇ φάσει, νὰ κάνουμε πλήρη καταγραφή τῶν ἀπαντήσεων, ἐπιλέξαμε νὰ μελετήσουμε κάπως ἐγγύτερα τὰ π ρ ο β λ ῆ μ α τ α ποὺ ἀντιμετωπίζουν οἱ πρεσβύτερες στὴν κοινωγία καὶ τὰ α ἱ τ ῆ μ α τ α ποὺ προβάλλουν πρὸς τὴ Διοίκηση τῆς Ἐκκλησίας.

Κρίνουμε, ὅμως, χρήσιμο νὰ θυμίσουμε τὰ ὑπὸ τὴν μορφή βοθητικοῦ μίτου ἐ ρ ω τ ῆ μ α τ α ποὺ εἴχαμε δημοσιεύσει καὶ ποὺ ἀποτελοῦν τὸν σκελετὸ τῆς ἔρευγας.

— Ἐὰν σήμερα ἦσουν 18 χρόνων καὶ σοῦ λέγανε νὰ πάντρευτεῖς κάποιον ποὺ πρόκειται νὰ γίνῃ ἱερεὺς πῶς θὰ ἀντιδρούσες; τί θὰ τοὺς ἔλεγες;

Πρεσβύτερος - Πρεσβυτέρα: Κοινὴ κλήση, κοινὴ πορεία, σὲ ἐποχὲς μετασχηματισμῶν... Φωτογραφία Νίκου Κοντοῦ³.

- Είσαι ευχαριστημένη από το ρόλο που έχεις κληθεί να παίζεις σήμερα ως πρεσβυτέρα;
- Πώς θα ήθελες να σου φέρεται ο ιερέας σύζυγός σου;
- Τι παράπονα έχεις από τον άνδρα σου ιερέα;
- Ποιά προβλήματα αντιμετωπίζεις στην κοινωνία (ένορία, γειτονιά, κ.λπ.);
- Είσαι ευχαριστημένη από τους ανθρώπους που σε περιβάλλουν (σε εκτιμούν, σε προσέχουν τί θα πείς, πώς θα καθήσεις, π'υ θα π'ας, τί θα ψωνίσεις, τί θα φορέσεις);
- Τι θα ήθελες να ζητήσεις από τη Διοίκηση της Έκκλησίας για τις πρεσβυτέρες;

1. Προβλήματα

Το έρώτημα που αφορά στα «προβλήματα» φαίνεται ότι δεν έγινε αντιληπτό μονοσήμαντα, ως προβλήματα, δηλαδή, που αντιμετωπίζουν οι πρεσβυτέρες προσωπικά, αλλά περιέλαβε και προβλήματα που υπάρχουν γενικότερα στην κοινωνία, στην ένορία, στη γειτονιά.

Έτσι, με ωραίο τρόπο, μία πρεσβυτέρα θέτει κατά σειρά προβλήματα που υφίστανται σήμερα, όπως για παράδειγμα η άσεμνη ένδυμασία, ή αποφυγή της τεκνογονίας («δεν γεννούν σήμερα οι άνθρωποι»), ή μη συμμετοχή στα μυστήρια, ή ύπαρξη δασκάλων που θα πούν στα παιδιά άλλα, αντίθετα πράγματα από εκείνα που έχουν μάθει στο σπίτι, ή βλασημία. Όλα αυτά την προβληματίζουν και την στενοχωρούν και προσεύχεται για τη σωτηρία των ανθρώπων και τη δική της.

Σε προσωπικό επίπεδο εκείνο που βαραίνει είναι ότι η πρεσβυτέρα βρίσκεται στο επίκεντρο όλων, ότι πρέπει να είναι τύπος και υπογραμμός:

«Τὰ βλέμματα όλων τῶν ἐνοριτῶν εἶναι στραμμένα στὸν παπᾶ μου, σὲ μένα τὴν ἴδια καὶ στὰ παιδιά μου. Μᾶς θέλουν νὰ στεκόμαστε ψηλά στὴν ἀποστολή μας. Δὲν παύουμε νὰ εἴμαστε ἄνθρωποι ὅμως καὶ σὰν ἄνθρωποι δὲν εἴμαστε ἅγιοι. Δὲν εἴμαστε τέλειοι. Ἔχουμε ὅπωςδήποτε ἀδυναμίες. Σὲ κάθε μας παράλειψη ἀντιμετωπίζουμε ἀμέσως τὴν κοινὴ κατακραυγή».

Μιὰ ἄλλη παρατηρεῖ:

«Δὲν τολμᾶω νὰ κάνω οὔτε νὰ σκεφθῶ τὸ παράνομο καὶ παράξενο· μὲ παρακολουθοῦν στὰ ἔργα μου καὶ στὰ λόγια μου. Μὲ θέλουν ὀλοκάθαρη καὶ θεωροῦν πὼς ὅ,τι πράττω καὶ ὅ,τι λέω, πὼς εἶναι σωστό. Ἡ παπαδιά τὸ εἶπε, τὸ ἔπραξε· σωστό εἶναι, ἢ Ἐκκλησία τὸ εὐλογεῖ».

Ἡ ἔννοια τοῦ σκανδάλου, τὸ νὰ μὴ σκανδαλίσουν τοὺς ἄλλους, ἔχει ἰδιαίτερη βαρῦτητα στὴ συνείδηση πολλῶν πρεσβυτερῶν, ἐπιδιώκουν, λοιπόν, καὶ φροντίζουν νὰ μὴ δίνουν δικαίωμα καὶ περιθώρια νὰ τὶς κατηγοροῦν. Ἄλλη πάλι προτιμᾶ νὰ μὴν πηγαίνει τακτικά στὴν ένορία:

«Μένουμε σὲ ἄλλη περιοχὴ καὶ αὐτὸ νομίζω εἶναι καλλίτερο, γιατί στὴν ένορία σου σὲ κοιτάζουν στὰ μάτια, στὸ στόμα τί θα πείς, στὰ χέρια τί κουβαλᾶς στὸ σπῆτι σου, τί φορᾶς, πὼς κάθεται, τί λένε τὰ παιδιά σου, ἂν εἶναι καλοὶ μαθητὲς στὸ σχολεῖο, καὶ δὲν νοιώθεις ἄνετα, γεμίζεις ἄγχος καὶ στεναχώρια».

Μιὰ ἄλλη σειρά προβλημάτων ἔχει σχέση μὲ τὶς μετὰ θέσεις καὶ τὶς ἀντίστοιχες μετακομίσεις καθὼς καὶ μὲ τὴν ἔλλειψη μόνιμης στέγης.

«Τὰ χρόνια περνοῦν καὶ δὲν ξέρεις ἂν θὰ μείνεις

ἐκεῖ μόνιμα, νὰ κάνεις κουμάντο γιὰ μόνιμη στέγαση. Μετάθεση σὲ μετάθεση μείναμε χωρὶς στέγαση. Ποιὸς ρώτησε γι' αὐτὸ ποτέ; Κανείς! Ὅμως ἐγὼ πονῶ και ὑποφέρω γιατί οἱ ἀλλεπάλληλες μετακομίσεις μὲ κούρασαν και σωματικά και ψυχικά και μοῦ ἔγινε πραγματικός βραχνᾶς και μόνιμο ἄγχος τὸ πρόβλημα αὐτὸ τῆς οἰκογενειακῆς μου στέγης. Δὲν ξέρω ἂν μπορεῖτε νὰ μὲ καταλάβετε».

Θὰ πρέπει νὰ σημειωθεῖ ἀκόμα ἡ διαταραχὴ ποὺ ἐπέρχεται στὸν ρυθμὸ ζωῆς τῆς οἰκογενείας τοῦ ἱερέα μὲ τὰ ἀκανόνιστα ὥραρια ποὺ εἶναι ὑποχρεωμένος πολλές φορές νὰ ἐφαρμόζει ὑπακούοντας σὲ ποιμαντικές ἢ διοικητικές ἀνάγκες. Κάποια ἀναφέρει:

«Ἡμῶνα ἔγκυος στὸ τελευταῖο παιδί, περίμενα νὰ γεννήσω και ἐκεῖνος δὲν μποροῦσε νὰ ἔλθει, ἔστω και γιὰ λίγο. Πῆρα ταξὶ μόνη μου, ἀφοῦ ἄφησα τὰ ἄλλα παιδιά στὴ γειτόνισσα και πῆγα στὸ μαιευτήριον».

Γιὰ ὅλα αὐτὰ τὰ προβλήματα ποὺ ἀντιμετωπίζουν, πολλές ἀναφέρουν μὲ εὐγνωμοσύνη τὴ βοήθεια ποὺ προσφέρεται ἀπὸ τὴν προϋσταμένη ἀρχή· ἄλλες ὅμως μένουν μὲ μιὰ διάχυτη πικρία. Μία πρεσβυτέρα γράφει:

«Ποιὸς ὅμως εἶναι αὐτὸς ποὺ συμμερίζεται ὅλα αὐτά; ὅσα ἐγὼ και ἡ οἰκογένειά μου ἀντιμετωπίζουμε; Αὐτοὶ ποὺ γράφουν γιὰ μᾶς και τὰ ἀνεύθυνα γραφόμενά τους; Εὐκόλα εἶναι νὰ λέει κανένας και νὰ γράφει ὅταν ξέρει νὰ γράφει. Ὅμως ἀπέχει πολὺ ἡ πράξη ἀπὸ τὰ λεγόμενα και τὰ γραφόμενά τους. Συμπαράσταση ἀνθρώπινη προσωπική μᾶς λείπει ποὺ δὲν κάνει καθόλου τὴν ἐμφάνισή της. Ἐξήμαστε ἐγκαταλελειμμέ-

νοι και παλεύουμε μόνοι μας νὰ ἀντιμετωπίσουμε ὅλα αὐτὰ τὰ προβλήματα».

2. Αἰτήματα

Ἡ διατύπωση τοῦ τελευταίου αὐτοῦ «παραπόνου» ἐγγράφεται και ὡς πρῶτο αἶτημα σὲ μία σειρά αἰτημάτων ποὺ ἐκφράζεται βάσει τοῦ τελευταίου, ἐβδόμου, ἐρωτήματος. Εἶναι ἀλήθεια, ὅτι σὲ πολλές ἐπιστολὲς κάνει τὴν ἐμφάνισή του τὸ αἶτημα γιὰ συμπαράσταση ἐκ μέρους τῆς ἐπίσημης Ἐκκλησίας. Μὲ κάπως ὀξὺ τρόπο ἐκφράζεται τὸ αἶτημα αὐτὸ στὴν ἀκόλουθη «δυναμικὴ» φράση:

«Νὰ προσφέρει σ' ἐμᾶς ἡ Διοικοῦσα Ἐκκλησία ἂν θέλει νὰ ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ζητᾶ και νὰ λαμβάνει!»

Σὲ ἄλλες, τὰ αἰτήματα εἶναι μετριοπαθέστερα διατυπωμένα ἀλλὰ ἀναμένουν λύσεις και βοήθεια οἰκονομική γιὰ νὰ μπορέσουν ν' ἀνταποκριθοῦν στὴν εἰκόνα ποὺ ὁ κόσμος σχηματίζει και περιμένει ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ παπᾶ και τὴν παπαδιά. Νὰ εἶναι, δηλαδή, ἀπλόχερο. Αὐτὴ ἡ ἀπλοχεριά τραβάει στὴν Ἐκκλησία τοὺς γείτονες και ἐνορίτες. Μία προτείνει:

«Τὸ Τ.Α.Κ.Ε. νὰ ἔδιδε ἕνα ἱκανὸ μηνιαῖο μισθὸ στίς παπαδιές. Διότι τὸ σπίτι τῆς πρεσβυτέρας εἶναι σπίτι πάντων τῶν θλιβομένων και περαστικῶν. Ἵστερα, βοηθώντας ἔστω και ὡς ψίχουλα τοὺς γείτονες και ἐνορίτες, τοὺς τραβάς στὴν Ἐκκλησία, ὅλοι θέλουν λαμβάνειν και ὄχι διδόναι διότι εἶναι ἀκατήχητοι».

Πολύτεκνη πρεσβυτέρα ἀνέφερε ὅτι ἔχουν οἰκονομικά προβλήματα:

«Δὲν μᾶς φθάνει ὁ μισθὸς και τὰ τυχερά. Ἡ Ἐκ-

κλησία πρέπει να δείξει σ' αυτόν τον τομέα κάποια ευαισθησία και στο έργο της φιλανθρωπίας να συμπεριλάβει και τους οικονομικά αδύνατους ιερείς, είτε πληρώνοντάς τους το ένοίκιο, είτε δίνοντάς τους ένα επίδομα για να καλύπτουν κάποιες ανάγκες».

Ένός άλλου τύπου βοήθεια θα ήταν η προστασία των παιδιών τους με τη συγκεκριμένη πρόταση να προτιμώνται σε θέσεις εκκλησιαστικές και κρατικές. Άλλες προτείνουν ειδικές έορταστικές εκδηλώσεις για τις πρεσβύτερες με συμβολικά δώρα και βράβευση των άριστούχων μαθητών των ιερέων. Το τελευταίο θα είναι: «ήθικη άμοιβή για τις πρεσβύτερες που καταβάλλουν τόσους κόπους για τα παιδιά τους στη σημερινή κοινωνία που είναι τόσο δύσκολη».

Τις περισσότερες πρεσβύτερες που έλαβαν μέρος στην έρευνα τις απασχολεί το ζήτημα της δικής τους κατάρτισης για να είναι σε θέση ν' ανταποκριθούν στην άποστολή τους.

Μία προτείνει την ίδρυση «Σχολής Πρεσβυτέρων», καθώς και την καθιέρωση ένημερωτικών σεμιναρίων στα όποια θα καταρτίζονται για πολλά και ποικίλα θέματα που άφορούν στο Εύαγγέλιο, την πίστη, την άρετή, την τεχνολογία. Για το τελευταίο θέμα «πρέπει να διαφωτίζεται ή πρεσβύτερα έπιμελώς και με μεγάλη προσοχή».

Άλλη πρόταση είναι ή περιοδική σύγκληση συνάξεων πρεσβυτέρων κατά Μητρόπολη. Αυτές οι συγκεντρώσεις θα άποτελούν εύκαιρίες γι' αυτές να διατυπώνουν ελεύθερα και χωρίς φόβο τις άπόψεις τους, να τις άντιμετωπίζουν με κατανόηση και ειλικρίνεια και να ένισχύονται στο δύσκολο έργο τους με διάφορα προγράμματα.

Ένα αίτημα που διατυπώθηκε έντονα είναι και ή επίδειξη της άπαιτουμένης προσοχής στο ζήτημα της έπιλογής των καταλλήλων υποψηφίων πρεσβυτέρων. Μία χαριτολογώντας ανέφερε και την γνωστή παροιμία «πάρε νύφη άπό σειρά και σκύλα άπό κοπάδι» για να δείξει την σπουδαιότητα του έγχειρήματος σε συνδυασμό με την λαϊκή σοφία.

... και ή έρευνα συνεχίζεται

Περατώνοντας την έκθεση των πρώτων άποτελεσμάτων της έρευνας για τις «πρεσβύτερες του καιρού μας» δέν έχουμε τη συναίσθηση ότι ολοκληρώνουμε το έργο αυτό. Άπλως, κάναμε μία μερική άνάληψη άπό τις πλούσιες καταθέσεις στην «Τράπεζα» δεδομένων που άπόθεσαν με έμπιστοσύνη έμπειρίες και μαρτυρίες οι άξιες αυτές «άπόστολοι» του Εύαγγελίου, που μοχθοϋν δίπλα στους ιερείς - συζύγους τους για να κρατήσουν ζωντανές τις ένορίες μας⁴. Οι άναλήψεις θα συνεχισθοϋν και για άλλα ενδιαφέροντα σημεία της έρευνας. Η πρόσκληση για συμμετοχή στην έρευνα έπαυλα μιάβανεται και σήμερα. Θα ήμασταν εύτυχείς αν λαβαίναμε και άλλες άπαντήσεις που θα πλουτίσουν όλους μας.

Έρωτήματα που παραμένουν

Μερικά όμως έρωτήματα παραμένουν στους έρευνητές:

— Γιατί άραγε δέν υπήρξε μεγάλη συμμετοχή με άπαντήσεις στην έρευνα; Ήταν ή άπροθυμία των άναγνωστριών, ό φόβος ότι κι άλλη μία προσπάθεια θα πήγαινε χαμένη, ή σκέψη ότι τί καλό μπορούσε να προκύψει; Ή μήπως μή άνάγνωση του περιο-

δικού, όποτε δέν περιήλθε φυσικά σέ γνώση τους ή έρευνα;

— Τί ώθησε πάντως αύτες πού άπάντησαν, νά άπαντήσουν; Έλπίδα μήπως και είσακουσθούν όρισμένα αιτήματά τους; Νά άκουσθει έπιτέλους ή φωνή τής βάσεως; Νά τά πούν «έξω από τά δόντια»;

— Σέ τί νά όφείλεται ή σέ μικρό ποσοστό τήρηση τής άγνωμίας; Στό φόβο μή τυχόν ύπάρξουν συνέπειες; Και τί μπορεί αυτό νά σημαίνει; Έλλειψη θάρρους, έλλειψη ειλικρίνειας; Δέν μπορούμε νά ύποστηρίξουμε κάτι τέτοιο. Η σύγκριση με τις έπώνυμες άπαντήσεις δέν δείχνει μεγάλη άπόκλιση και διαφορά άπόψεων. Δέν άποκλείεται σέ έπόμενη φάση νά θελήσουν νά ύποδείξουν έπωνύμως τις προτάσεις τους και όρισμένα «παράπονά» τους.

Δέν άποκλείεται, οι άπαντήσεις πού προβάλλουμε έστω και ύπό μορφή έρωτημάτων νά μήν ικανοποιούν άπόλυτα. Καταβάλλαμε μία πρώτη προσπάθεια διατυπώσεως όρισμένων άπόψεων. Οι ίδιες οι άναγνώστριες και οι άναγνώστες του περιοδικού μας ίσως νά μπορούν νά άπαντήσουν πληρέστερα και έγγύτερα στη δική τους πραγματικότητα. Άναμένουμε...

1. Στην έρευνητική μας ομάδα μετέχει ο πρεσβύτερος π. Άθανάσιος Καλόγηρος, έφημέριος του 'Ι. Ναού του Άγίου Άλεξάνδρου Παλαιού Φαλήρου, τής 'Ι. Μητροπόλεως Νέας Σμύρνης, πτυχιούχος τής Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Άθηνών.

2. Σ' αυτό συνετέλεσε έλλωστε και τό γνωστό ως «σύνδρομο τής μη άπαντήσεως», πού χαρακτηρίζει τόν Νεοέλληνα σέ θέματα έλληλογραφίας, σύμφωνα με την άποψη τής Έλένης Βλάχου σέ χρονογράφημά της στην «Καθημερινή».

3. Από τό διελλίο των Ν. Κοντοϋ - Π. Γράββαλου, Ό π τ ι - κ ό ν, Περί Έλλάδος νέα φωτόσποψη, Πρόλογος Μ. Πλωρίτη, Έκδ. «Χρυσός Τύπος» Α.Ε. (χ.χ.), σ. 129.

4. Στις προσπάθειες πού γίνονται για την άναζωογόνηση τής Ένορίας (βλ. τεύχος «Έφημέριου» 15 Άπριλίου 1986, σ. 120 - 121), ή Πρεσβυτέρα έχει νά διαδραματίσει σπουδαίο ρόλο. Για την άποστολή τής πρεσβυτέρας βλ. την δμώνυμη μελέτη τής Μαρίας Μπουνέλη - Τύμπας σέ ανατύπωση από τόν «Έφημέριο», Άθήναι 1973, 16 σ.

Πρεσβυτέρους δι' ἀλληλογραφίας

ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΣΤΟΥΡΤΖΑ

Εἰσαγωγικὲς σκέψεις

Στὸ Α' Βιβλίον τῆς ἐπιστολιμαίας πραγματείας περὶ τῶν καθηκόντων τῆς ἱερωσύνης τοῦ Ἀλεξάνδρου Στούρτζα*, στὸ ὁποῖο ἀναφέρονται ζητήματα σχετικὰ μὲ τὴν «προπαρασκευὴν εἰς ἱερατεία», θίγεται καὶ τὸ σπουδαῖο θέμα «περὶ ἐκλογῆς συζύγου καὶ περὶ νυμφεύσεως τοῦ προετοιμαζομένου εἰς τὸν ἱερατικὸν βαθμόν».

Στὴ συνέχεια τῶν σκέψεων ποὺ εἶχαμε κάνει σὲ περασμένο τεῦχος γιὰ τὸν τρόπο ἐκλογῆς πρεσβυτέρου καὶ ὕστερα ἀπὸ αἴτημα ποὺ διατυπώθηκε στὴν ἔρευνα γιὰ τὶς πρεσβυτέρους τοῦ καιροῦ μας σχετικὸ μὲ τὴν ἐπίδειξη προσοχῆς κατὰ τὴν ἐπιλογή τῶν καταλλήλων πρεσβυτέρων, κρίνουμε σκόπιμη τὴν παρουσίαση τῶν παλαιῶν πρὸς τὴν ἐπιστολὴν τοῦ πνευματικοῦ του πατέρα πρὸς τὸν Ἀλεξάνδρου. Ὁ χωρισμὸς σὲ παραγράφους, ἢ διάταξη τῶν ἀποσπασμάτων, οἱ ἐπὶ μέρους τίτλοι εἶναι δικοί μας.

Ἐκεῖνος τοῦ ζητοῦσε τὴ γνώμη του καὶ τὴν πατρικὴν του εὐλογία προκειμένου νὰ δεομενεῖ σὲ γάμο μὲ νύφη ποὺ τοῦ πρότινε ἢ μητέρα του (ἐπιστολὲς Ζ' καὶ Η' τοῦ Α' Βιβλίου, σ. 36 - 42). Καὶ σ' αὐτὸ τὸ ἀπόσπασμα, ὅπως καὶ σὶν παππᾶ - Νάγκισσο τοῦ Δ. Βικέλα (βλ. περ. «Ὁ Ἐφημέριος» 1985, σ.

162), θίγεται πάλι τόσο ὁ τρόπος προπαρασκευῆς στὴν ἱερωσύνη ὅσο καὶ σὶν τίμιον γάμον.

Ἐνδεικτικὴ τοῦ πνεύματος τῆς ἐποχῆς, ἢ ἐπιστολὴ θεμελιώνει θεολογικὰ τὴν προσοχὴν ποὺ ἀπαιτεῖται γιὰ τὴν ἐκλογή πρεσβυτέρου καὶ καθορίζει τὸ πνεῦμα τὸ ὁποῖο πρέπει νὰ διέπει μίαν ἱερατικὴν συζυγία. Τίποτα, ἀσφαλῶς, δὲν ἐμποδίζει, οἱ παλαιότητες ἐκεῖνες νὰ προσαρμοθοῦν σὶς συνθῆκες τῆς σημερινῆς ἐποχῆς.

Γι' αὐτὸ, ὅμως, ἀπαιτεῖται ἡ ἐνεργὸς συμμετοχὴ στὴ συζήτηση ποὺ ἀνοίξαμε τῶν ἀναγνωστῶν τοῦ περιοδικοῦ, τόσο τῶν ἐφημερίων ὅσο καὶ τῶν συζύγων τους πρεσβυτέρων καθὼς καὶ ἄλλων ποὺ παρακολουθοῦν τὴ στήλη μας. Μὲ χαρὰ θὰ ἀναμείνουμε, ὅπως ἀναγγείλαμε, τὶς ἀπαντήσεις τους καὶ τὴ συμβολὴ τους.

* Ἐπιστολαὶ περὶ τῶν καθηκόντων τῆς ἱερωσύνης, συγγραφῆσαι μὲν Ῥωσσοῖσι ὑπὸ Ἀλεξάνδρου Στούρτζα, ἐξελληνισθεῖσαι δὲ ὑπὸ Ἀλεξάνδρου Νέγγρη, Ἀθήνησι 1852, σὲ δύο τόμους 214 καὶ 208 σ. Περιλαμβάνει ἑπτὰ βιβλία καὶ ἀποτελεῖ γλαφυρὸ ἐγχειρίδιον Ποιμαντικῆς γραμμῆς γύρω στὰ 1840 μὲ τὴ μορφή ἐπιστολῶν ἐνὸς ὑποφθίου ἱερέως καὶ στὴ συνέχεια ἱερέως, τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν ἀπαντήσεων ποὺ τοῦ ἔστειλε ὁ πνευματικὸς του πατέρας. Ἡ πραγματεία αὐτὴ βρῆκε εὐνοϊκὴ ἀποδοχὴ σὲ Ῥωσσοῦ κράτος καὶ σὶς ὑπόλοιπες ὀρθόδοξες χώρες μεταξὺ τῶν ἱεροπολυδοσῶν ποὺ φοιτοῦσαν σὶς «ἐδαγεῖς ἐστίες τῶν ἱερῶν καὶ ποιμαντορικῶν γνώσεων» (ἐννοεῖ τὶς Θεολογικὲς Σχολὰς Χάλκης, Ἀθηνῶν, τὰ ἱερατικὰ φροντιστήρια καὶ λοιπὰς ἱερὰς σχολὰς).

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ζ'

Τοῦ Ἀλεξάνδρου πρὸς τὸν πνευματικὸν Πατέρα.

1 Ἀπριλίου 1831.

Σὲ ἀναμονὴ συμβουλῶν

Ἡ ἀγαθὴ μήτηρ μου προσδιώρισε δι' ἐμὲ νύμφην, καὶ με προσκαλεῖ πρὸς ἑαυτήν, ἵνα ἴδω πάλιν τὴν ποτε φίλην ὁμήλικά μου. Ἐνθυμῆσαι θεβαίως τὴν Ἑλένην, τὸ χαρίεν ἐκεῖνο κοράσιον, εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ὁποίου ἡ πατρικὴ σου στοργὴ ἔσπειρε τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῆς πίστεως, τῆς ταπεινοφροσύνης, καὶ τῆς ἐν ἀπλότῃ νηπιώδους προσευχῆς. Αὐτὴν με συμβουλεύουσι γὰρ ἐκλέξω συνοδοιπόρον εἰς τὴν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ παρoικίαν μου.

Ἄμα ἔμαθον περὶ τούτου, προσευχήθην πολὺν χρόνον κατ' ἰδίαν καὶ μετ' ἐπιμονῆς, ἀποκαλύψας ἐνώπιον τοῦ Κυρίου τὴν ὁδόν μου, καὶ ἐξαιτούμενος τὸν ἐξ ὕψους φωτισμόν. Ἄλλ' ἕως οὗ δὲν λάβω παρὰ σοῦ ἀπόκρισιν, καὶ τὴν πατρικὴν σου εὐλογίαν, ποτὲ δὲν θέλω ἀποφασίσει γὰρ λάβω πρὸς καιρὸν ἄδειαν τοῦ γὰ μεταβῶ εἰς τὰ ἴδια.

Πολυπόθητέ μοι διδάσκαλε, οὗ ἐπέχεις τόπον τοῦ ἀποθανόντος πατρός μου· γενοῦ ἤδη πρὸς ἐμὲ διερμηγεὺς τῆς βουλῆς τοῦ οὐρανοῦ Πατρός. Ἐχω πίστιν μᾶλλον πρὸς σέ, παρὰ πρὸς τὴν κλίσιν τῆς καρδίας μου. Πάλιν γνῶρισόν μοι ὁδόν, ἐν ἣ πορεύσομαι, καὶ μακρόθεν ἀρραβῶνισον ἐμὲ τὸν υἱόν σου, ὅπως σε φωτίσῃ ἐνδομύχως ἡ θεία Πρόνοια.

Ἐπιθυμῶ γὰρ μείνω πρὸς καιρὸν εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ Διακόνου, ἵνα, συμμετέχων μετὰ ταπεινότητος τῶν ἱεροπραξιῶν παρὰ τῷ σεβασμίῳ γέροντι πατρὶ Ἀνατολίῳ, μὴ προχωρήσω ἀθρόον, ἀλλὰ βαθμηδόν, εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν Μυστηρίων ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, προσευχόμενος ὑπὲρ τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ ἵνα κατὰ μικρὸν ἐξασκήσω ἑμαυτὸν ἐν τῇ μετ' ἐπιμελείας θεοπρεπεῖ ἱερουργίᾳ, κατὰ τοὺς κανόνας τῶν ἁγίων Πατέρων.

Χαῖρε Πάτερ, καὶ μὴ βραδύνης τὴν μετὰ τοσαύτης ἐπιθυμίας μου περιμενομένην ἀπάντησίν σου. Ἐξαιτοῦμαι τὰς εὐχὰς σου.

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η Η'

Τοῦ πνευματικοῦ Πατρὸς πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον.

Νίζνι Νόβογροδ. 6 Ἀπριλίου 1831.

Βραχὺς πρόλογος

Ἐξ μῆνας ἐκοπίασα ἐν τῷ ἔργῳ τῆς διακονίας καὶ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος· δύο μῆνας ἤμην κλινηρῆς ἐν τῷ χωνευτηρίῳ βαρείας νόσου, ταπεινῶν τὴν ἀμαρτωλὸν μου ψυχὴν, καὶ καταθυγόμενος ἐπὶ τῆς κοίτης μου!

Ὁ υἱέ μου, κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας, μετρουμένας τῷ πάθει τοῦ σώματος, καὶ τῇ ἀνακαινίσσει τοῦ πνεύματος, ἐγνώρισα ἐντελῶς τὴν σημασίαν τοῦ ῥήματος τοῦ Προφητάνακτος «ὄλην τὴν κοίτην αὐτοῦ ἔστρεψας ἐν τῇ ἀρρωστίᾳ αὐτοῦ» (Ψαλμοὶ μ' 4). Τφόντι αὐτὸς ὁ φιλόανθρωπος Κύριος, ὁ ἀναστήσας τὸν Λάζαρον, καὶ ὁ ἀψάμενος διὰ τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ τὴν χεῖρα τῆς πυρεσσοῦσης πενθερᾶς τοῦ Πέτρου, ἤπτετο καὶ ἐμοῦ τοῦ ἀμαρτωλοῦ, ὡς πιστὸς νοσηλευτῆς, συμπαθῆς φίλος, καὶ ἰατρὸς τῶν ἀσθενούντων ψυχῇ τε καὶ σώματι. Πολλαὶ ἦσαν αἱ πρὸς ἐμὲ ἐπισκέψεις αὐτοῦ, πολλαὶ αἱ μυστικαὶ ὁμιλῖαι, καὶ ἱαματικαὶ ψαύσεις αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ σώματός μου! Διὰ τῆς πνοῆς τοῦ Παρακλήτου Πνεύματος ἐδροσίζετο ἡ κάμινος τῆς δοκιμασίας μου.

Ἦδη, κατὰ θεῖαν βούλησιν, ἠγέρθη, καὶ ἦρα τὸν κράδδατόν μου, ἐτοιμαζόμενος εἰς τὴν περαιτέρω πορείαν κατὰ τὴν ὁδὸν τοῦ κόσμου τούτου. Ἐλπίζω, ὅτι μετ' ὀλίγον θέλω ἔχει συνέντευξιν μετὰ σοῦ διότι ἡ

ἐπαρχιακὴ ἐξουσία μοι ἐπέτρεψεν, ἵνα ἐπανέλθω εἰς τὴν μονὴν μου· ὁδοῦ δὲ πάρεργον, θέλω διατρίψει ὀλίγον παρὰ τῆ σεβασμῖα μητρί σου, καὶ βλέπων τὴν μεμνηστευμένην σοι, θέλω ἐξηγήσει πρὸς ταύτην ὁποῖα χρεωστῆί νὰ ἦναι ἡ σύζυγος Ὁρθοδόξου ἱερέως.

Ἡ χολέρα, υἱέ μου, κατεστάθη πρὸς σέ καθηγητῆς μετανοίας, καὶ τῆς ἐν ἔργῳ φιλαδελφίας. Ἦδη κατέστης ἀνὴρ κατὰ τὸ πνεῦμα· ἡ ἔφεις τοῦ ἀξιοθῆναι ὑψηλοτέρας κλήσεως, ὠρίμασεν ἐντός σου. Εὐλογητὸς ἄρα ὁ Κύριος, ἡ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, διὰ τὴν περὶ σέ πάνσοφον οἰκονομίαν! Ὑπὲρ τὰ δύο ἔτη διετέλεσας ἐν ταπεινόφρονι δοκιμασίᾳ, καὶ προπαρασκευῇ, διδασκόμενος τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἐν ταῖς Γραφαῖς, καὶ ἐν ταῖς πράξεσι τῶν ἁγίων Πατέρων καὶ Οἰκουμενικῶν Διδασκάλων. Ἦδη προβάλλεται πρὸς τὸν ἀγαπητόν μοι υἱὸν τίμιος γάμος, καὶ συγκαταριθμησις αὐτοῦ μετὰ τοῦ τιμίου Πρεσβυτερίου ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

Ἡ πρεσβυτέρα: σύζυγος καὶ ἀδελφὴ κατὰ πνεῦμα

Ὅσον περὶ νυμφεύσεώς σου, γνῶστά σοι, φίλε, τὰ ἐντάλματα, ἅτινα παρεδόθησαν ἡμῖν παρὰ τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, καὶ τῶν κανόνων τῆς Ἐκκλησίας. «Δεῖ τὸν Πρεσβύτερον εἶναι μίᾳς γυναικὸς ἀνδρα» (Α' Τιμοθ. γ' 2). Αἱ δὲ Σύνοδοι, προσαρμόζουσαι ταύτην τὴν ῥῆσιν εἰς τὴν εὐπρέπειαν καὶ εὐταξίαν τῆς Ἐκκλησίας, διέταξαν, ἵνα ὁ ζητῶν ἐκκλησιαστικὸν βαθμόν, νυμφεύηται παρθένον, ἀλλ' ὄχι χήραν· καὶ, ἂν στερηθῇ τῆς συζύγου αὐτοῦ ἀποθανούσης, ἐμποδίζεται τοῦ Πρεσβυτέρου ἢ διγαμῖα· κατὰ τοῦτο δὲ οἱ θεοφόροι Πατέρες ἀκολουθοῦσι τὸ πνεῦμα τῆς συμβουλῆς, τῆς δόθεισης παρὰ τοῦ αὐτοῦ Ἀποστόλου. «Λέλουσαι ἀπὸ

γυναϊκός; μὴ ζήτηι γυναϊκά» (Α' Κορινθ. ζ' 27), τουτέστι, ταπεινώθητι ὑπὸ τὴν χεῖρα τοῦ Κυρίου, καὶ ὀρμησον πρὸς ὑψηλοτέραν τελειότητα, ἣν ὀφείλουσιν ἐκεῖνοι ζητεῖν, ὅτινες ἔλαβον ἰδιαιτέραν ἐντολὴν τό, «τύποι γίνεσθε τοῦ ποιμνίου» (Α' Πέτρ. ε' 3).

Ἐνθυμοῦ ἔτι, υἱέ μου, τὸν λόγον τοῦ ἀγίου Ἀποστόλου Παύλου· «Ἡ οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν ἀδελφὴν γυναῖκα περιάγειν, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ Ἀπόστολοι, καὶ οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Κυρίου, καὶ Κηφᾶς;» (Α' Κορινθ. θ' 5)· διερευνήσον τὴν ἔννοιαν ταύτης τῆς ἐκφράσεως, ἀδελφὴν γυναῖκα περιάγειν. Κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Ἀποστόλων, οἱ πιστοί, οἱ καταξιωθέντες τοῦ βαπτίσματος, καὶ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν, ἐν ἐνὶ λόγῳ, πάντες οἱ τῆς ἐκλεκτῆς τοῦ Χριστοῦ ποιίμνης, ὠνόμαζον ἀλλήλους ἀδελφούς καὶ ἀδελφάς. Ὅθεν πρέπει ὁ καλὸς Πρεσβύτερος νὰ ἔχη συνοδοιπόρον τῆς ζωῆς αὐτοῦ γυναῖκα, εὐλικρινῶς πιστεύουσαν, εὐσεβῆ ἐν ἀπλότῃ καρδίᾳ, ἐν ἣ, κατὰ τὰ ῥήματα τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου, κατοικεῖ «ὁ κρυπτός τῆς καρδίας ἄνθρωπος ἐν τῷ ἀφάρτῳ τοῦ πραέος καὶ ἡσύχου πνεύματος, ὃ ἔστιν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ πολυτελής» (Α' Πέτρ. γ' 4).

Ἡ σύζυγος τοῦ ὀρθοδόξου ἱερέως πρέπει νὰ ἦναι καὶ ἀδελφὴ αὐτοῦ κατὰ πνεῦμα, βοηθὸς καὶ σύναθλος τοῦ ἀνδρὸς κατὰ τὴν ἀμωμον ζωὴν ἐπὶ τῶν ἔργων τῆς πίστεως, τῆς ὑπομονῆς, καὶ ἀγάπης.

Ἡ εὐθύνη τῆς προετοιμασίας

Ἄν ὁ συζευχθεὶς ὑποψήφιος, κατὰ δυστυχίαν, παρατηρήσῃ, ὅτι ἡ γυνὴ αὐτοῦ φαίνεται ψυχρὰ πρὸς τὴν προσευχὴν, ἐπιρρεπὴς εἰς τοὺς ματαίους καλλωπισμοὺς καὶ τὰς ἡδονάς, φίλερις κατὰ τὸν χαρακτῆρα, καὶ ἀπει-

ρος τῶν χριστιανικῶν καθηκόντων· ὦ! τότε ἄς μὴ σπεύσῃ, παρακαλῶ, πρὸς ζήτησιν τῆς ἐκτελέσεως τοῦ μεγάλου καὶ ὑψηλοῦ μυστηρίου τῆς χειροτονίας αὐτοῦ!

Ὁ τοιοῦτος πρότερον ἄς καταγίγηται εἰς τὸ νὰ πραύνη τὸ ἠθικὸν αὐτῆς, νὰ καθάρσῃ τὴν καρδίαν αὐτῆς, νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς αὐτὴν τὰς ἱεράς ἀληθείας, τὰς ἀφεύκτους πρὸς κατόρθωσιν τοῦ θεαρέστου βίου. Ἄλλως, ἢ σύζυγος τοῦ ἱερέως δύναται νὰ κατασταθῇ αἷτιος τῶν ἀκαταπαύστως ἀναφυομένων σκανδάλων καὶ προσκομιμάτων, κατὰ τὴν ὁδὸν τοῦ διακόνου τοῦ Λόγου. Ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ δὲν θέλει κατασκηνώσει εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ· οὐδὲ θέλει ἐκχυθῆ ἐκεῖθεν ἐπὶ τοῦ ποιμνίου· οὐδὲ θέλει ἐπιβάλλει εἰς τοὺς κόπους αὐτοῦ τὴν σφραγίδα τῆς υἰοθεσίας, ἣν ὑπέσχετο ὁ Κύριος τοῖς εἰρηνοποιοῖς.

Σκέψαι μετὰ σπουδῆς, υἱέ μου, περὶ ἐκείνων τῶν σημείων καὶ τῶν χαρακτήρων, δι' ὧν ὁ Ἀπόστολος τῶν ἔθνῶν ἐν τῇ πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολῇ αὐτοῦ παριστᾷ ἐν γένει τὰς χριστιανάς, καὶ ἰδίως τὰς γυναῖκας τῶν Διακόνων καὶ Πρεσβυτέρων. Πρέπει νὰ ἦναι αὗται σεμναί, μὴ διάβολοι, νηφάλιοι, πισταὶ ἐν πᾶσιν (Α' Τιμοθ. γ' 11). Αὗται ὀφείλουσι «τεκνοτροφεῖν, ξενοδοχεῖν, δουλεύειν τοῖς Ἁγίοις, θλιβομένοις ἐπαρκεῖν, καὶ παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ ἐπακολουθεῖν» (αὐτόθι ε' 10). Πρὸς ταύτας τὰς ιδιότητας ὁ οὐρανοβάμων ἀκρατῆς τῶν ἀρρήτων ῥημάτων, ἀντιτάσσει «τὰς ἀργάς, τὰς φιλοῦσας περιέρχεσθαι τὰς οἰκίας, τὰς φλυάρους, καὶ ἐχούσας ἐπιβλαστὴν περιέργειαν» (στίχος 13).

Μηδὼλως παρασυρόμενος ὑπὸ τῆς κλίσεως πρὸς τινα παιδιόθεν φίλην σου, ἀνερευνήσον τοὺς χαρακτῆρας τῆς ψυχῆς αὐτῆς, καὶ τὰς ἀδυναμίας, καὶ τὰς ἐλλείψεις· δεῖξον τὸν ἀληθῆ πρὸς αὐτὴν ἔρωτά σου, δια-

βλέπων τὴν καρδίαν αὐτῆς, καὶ σεαυτὸν, μὴ κατακρα-
τούμενος ὑπὸ τῆς προσκαίρου οἰκτρᾶς ἀποτυφλώσεως.

Προσέγγιση γνωριμίας

Πρὸ πολλοῦ δὲν εἶδον τὴν Ἑλένην, καὶ δὲν δύνα-
μαι νὰ κρίνω περὶ αὐτῆς· ἐλπίζω δὲ χρηστὰ περὶ αὐ-
τῆς παρὰ τοῦ Κυρίου, ὅστις ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ἐνεφύ-
τευσεν εἰς αὐτὴν τὸν σπόρον τῆς εὐσεβείας. Ἡ μεμνη-
στευμένη σου ὑπάρχει πνευματικὴ μου θυγάτηρ· ὅθεν
ἀφεικτικῶς θέλω ἔλθει εἰς τὴν πατρικὴν σου οἰκίαν, καὶ
προσπαθήσω ἐγγύτερον νὰ γνωρίσω τὰ κατ' αὐτὴν, καὶ
νὰ καθοδηγήσω τὴν νέαν εἰς τὰ τῆς μελλούσης κλη-
σεως αὐτῆς. «Ἀμεταμέλητα τὰ χαρίσματα τοῦ Θεοῦ»
(Ρωμ. ια' 29)· ἀρκεῖ μόνον ἢ μέριμνα περὶ διατηρή-
σεως καὶ αὐξήσεως τοῦ ἄνωθεν ἐμπιστευθέντος εἰς
ἡμᾶς ταλάντου. Συγερχόμενος εἰς τίμιον γάμον, θέλεις
ζητήσαι καὶ τὸν ἐπιθυμητὸν τίμιον βαθμὸν τοῦ Πρεσβυ-
τέρου, ἀλλὰ μετ' εὐλαδοῦς ἐσωτερικοῦ τρόμου, μετὰ
πίστεως καὶ προσδοκίας τοῦ χαρίσματός σου τοῦ ἐξ
Ἁγίου.

Γάμος καὶ ἱερωσύνη: διπλὸ στάδιο

Πῶς μὴ σε ἐπαινέσω, διότι ταπεινοφρόνως ἐπιθυ-
μεῖς νὰ διαμείνης ἐν τῇ διακονικῇ βαθμῇ ὑπὲρ τὴν
συνήθη διορίαν; Σὺ δὲν ἐλπίζεις εἰς σευτὸν· διὸ καὶ δὲν
θέλεις καταισχυρθῆ. Ὁ τύφος τῶν ποικίλων γνώσεων
δὲν ἐμέθυσε τὸ κριτήριόν σου· σὺ ἐπιθυμεῖς νὰ γίνης
μαθητῆς ἐκείνου, «Ὅστις ἐγένετο ὑπήκοος μέχρι θά-
νάτου. Πιστὸς ἐκεῖνος! (Φιλιππησ. 6' 8)» καὶ ὁ θά-
νατος τοῦ ἐντός σου παλαιοῦ ἀνθρώπου ἔσται ἢ ἀμοιβὴ
τῆς ταπεινοφροσύνης σου.

Ὡστε, ἐπίθεε τὴν χεῖρά σου ἐπὶ τοῦ ἀρότρου, ἀγα-

πητὲ υἱέ· ἐπεκτείνου εἰς τὰ ἔμπροσθεν, καὶ ἀναδέχθητι
μετὰ χαρᾶς τὸ ἐλαφρὸν φορτίον, καὶ τὸν χρηστὸν ζυ-
γὸν τοῦ Κυρίου. Πρὶν ὅμως εἰσέλθης εἰς τὸ διπλοῦν
στάδιον τοῦ οἰκιακοῦ βίου, καὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς
διακονίας, δοκίμασον ἔτι ἅπαξ αὐτὸς σεαυτὸν· πρόσφε-
ρε πρὸς τὸν Καρδιογνώστην τὸ δλοκαύτωμα τῆς μετα-
νοίας· ἐξομολογήθητι πάσας τὰς ἁμαρτίας τῆς νεότητός
σου· μετάλαβε τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Λυτρωτοῦ
σου· καὶ ἔνδον τῆς καρδίας σου, δὸς ἱερὰν ὑπόσχεσιν
τοῦ νὰ διακονῆς ἐκεῖνον μόνον, ἄχρῖς ἐσχάτης σου
ἀναπνοῆς.

Καθότι δὲν ἀδυνατεῖ, υἱέ μου, ὁ ζῶν εἰς τὸν κό-
σμον καὶ μεριμνῶν περὶ τῶν οἰκιακῶν, καὶ διερχόμε-
νος διὰ τοῦ πυρὸς τῶν πειρασμῶν, δὲν ἀδυνατεῖ, λέγω,
οὗτος νὰ ἀπαρνηθῆ ἑαυτὸν, νὰ ἄρῃ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ,
καὶ ἀπαρατρέπτως νὰ ἀκολουθῆ τὸν Ἰησοῦν. Ὡ! ἐνθυ-
μοῦ ἀείποτε, ὅτι οὐδεμία ἄλλη ὁδὸς εἰς σωτηρίαν· καὶ
ὅτι σὺ, ὡς γενναῖος στρατηγός, ὀφείλεις ὄχι μόνον διὰ
τῆς φωνῆς νὰ ἐνθαρρύνῃς τοὺς ὑπὸ σὲ στρατιώτας τοῦ
Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ νὰ προηγήσαι αὐτῶν κατὰ τὴν ὁδόν,
καὶ διὰ τοῦ ζῶντος παραδείγματός σου νὰ ἐμψυχώνης
αὐτοὺς εἰς τὴν νίκην, καὶ ἀπόλαυσιν τῆς αἰωνίου μακα-
ριότητος.

ΓΝΩΡΙΣΕ ΤΗΝ ΕΝΟΡΙΑ ΣΟΥ...

Εισαγωγικές σκέψεις

«Γνώρισε την ένορία σου και γνώρισέ την στους άλλους». Αυτή ήταν η φράση-κλειδί που παρακινούσε τους φοιτητές και τις φοιτήτριες του Γ' εξαμήνου του Τμήματος Ποιμαντικής — στα πλαίσια του μαθήματος της Ποιμαντικής — να έλθουν σε έπαφή με τις ένορίες τους και να ευαισθητοποιηθούν ως προς το ποιμαντικό έργο που συντελείται σ' αυτές. Πόσες φορές η ένορία μας δεν παραμένει ο άγνωστος Χ, που δεν τον γνωρίζουμε, αν δεν συμβαίνει να μη θέλουμε ούτε να τον ξέρουμε.

Αυτό δεν συμβαίνει, όμως, μόνο σε φοιτητές που πρωτοέρχονται από την έπαρχία τους, άγνωστοι μεταξύ αγνώστων, και παραμένουν άγνωστοι στην ένορία και στη γειτονιά όπου εγκαθίστανται. Και μόνιμοι κάτοικοι ακόμα δεν γνωρίζουν τι συμβαίνει σ' αυτές. Είναι φορές που η άγνοια είναι αμοιβαία. 'Αν, μάλιστα, δεν ξεπεραστεί, θα καταλήξει ασφαλώς σε τέλεια αποξένωση. 'Ενορία και ένορίτες θα είναι «άγνωστούμενοι τῷ προσώπῳ» (άγνωστοι προσωπικῶς: πρβλ. Γαλάτας α' 22).

Μερικές φορές παρατηρεῖται τὸ φαινόμενο και οἱ ἴδιοι οἱ ποιμένες να μη γνωρίζουν σε βάθος τὴ δική τους ένορία. Πρόσωπα και πράγματα, μέσα και δυνατότητες που υφίστανται μένουν ανενεργά, ἄγνοα και ἄκαρπα, καθότι μη γνωστά. Γιατί μόνο ἡ «γνώση»

ἀποφέρει καρπούς καὶ καθιστᾶ γόνιμες τὶς ἐνώσεις (πρβλ. Γενέσεως δ' 1). Ἀπαιτεῖται, λοιπόν, γνώση, διάγνωση καὶ ἀποτύπωση τῶν δυνατοτήτων.

Σκεφθήκαμε, ἐπομένως, ὅτι κάποιο κατάλληλο «ἐργαλεῖο» θὰ μπορούσε νὰ βοηθήσει στὴ δ ι ἄ γ ν ω σ η καὶ μίᾳ πρώτῃ «ἐπίσκεψη γνωριμίας» θὰ δημιουργοῦσε μίᾳ προσωπικὴ σχέση. Τὰ ὑπόλοιπα θὰ ἦταν ζήτημα χρόνου. Ὁ φοιτητής, ἐφοδιασμένος μὲ ἓνα συστατικὸ γράμμα ἐπισκεπτόταν τὴν ἐνορία του, ἐρχόταν σὲ ἐπαφή μὲ τοὺς ἱερεῖς, οἱ ὅποιοι καὶ τὸν βοηθοῦσαν στὴ συμπλήρωση τοῦ ἐργαλείου, ποῦ στὴ συγκεκριμένη περίπτωση ἦταν ἓνα Ἐ ρ ω τ η μ α τ ο λ ό γ ι ο μ ἔ τί τ λ ο : Ἐνοριακὴ ὀργάνωση καὶ ζωή.

Τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς τῆς πρώτης ἐπαφῆς ἦταν ἐνθαρρυντικά. Παρὰ τὶς μικρὲς ἀμοιβαῖες ἐπιφυλάξεις, οἱ περισσότεροι χαίρονταν γιὰ τὴ γνωριμία καὶ προσέφεραν καὶ ἔργο θετικὸ μετὰ ταῦτα στὶς ἐνορίες τους. Πολλοὶ ἱερεῖς ἄλλαζαν καὶ αὐτοὶ γνώμη ὡς πρὸς τὴν εἰκόνα ποῦ εἶχαν σχηματίσει γιὰ τοὺς φοιτητές μας.

Τὸ Ἐρωτηματολόγιο ποῦ συμπλήρωναν οἱ φοιτητές, μὲ ὀρισμένες παραλλαγές, προσφέρεται σήμερα στοὺς ἀναγνώστες τοῦ «Ἐφημερίου» ὡς βοηθητικὸς μίτος γιὰ τὴ διερεύνηση τῆς ἐνοριακῆς ὀργανώσεως καὶ ζωῆς*. Δὲν εἶναι ὅμως ἀπαραίτητο νὰ μᾶς ἐπιστρέψουν συμπληρωμένο τὸ ἐρωτηματολόγιο οἱ ἀγαπητοὶ Ἐφημέριοι. Ἀρκεῖ οἱ ἴδιοι νὰ τὸ συμπληρώσουν γιὰ τὸν ἑαυτό τους καὶ νὰ διερευνήσουν μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο τὴ δική τους ἐνορία καὶ νὰ συζητήσουν τὶς περαιτέρω προοπτικὲς ὀργανώσεως τοῦ ποιμαντικοῦ τους ἔργου.

*Ὅλα, βέβαια, αὐτὰ τὰ στοιχεῖα ποῦ ζητοῦνται

δὲν στοιχειοθετοῦν ἀπαραιτήτως τὴ φυσιογνωμία καὶ κάθε ἐνορίας (ἀστικῆς, ἡμιαστικῆς ἢ ἀγροτικῆς). Δὲν σημαίνει πάλι, ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ στοιχεῖα ἀνευρίσκονται σὲ ὅλες τὶς ἐνορίες. Ἡ ὕπαρξη τῶν περισσοτέρων ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὶς ὑφιστάμενες τοπικὲς συνθῆκες, ἀπὸ τὶς ἀναλαμβάνόμενες πρωτοβουλίες κληρικῶν καὶ λαϊκῶν, ἀπὸ τὶς προτεραιότητες ποῦ θέτουν ἐκκλησιαστικὰ συμβούλια, ποιμένες καὶ προϊστάμενες ἀρχές.

Μερικὰ στοιχεῖα μπορεῖ νὰ θεωρηθοῦν ἀπὸ ὀρισμένους ὑπερβολικά: ἄλλα μπορεῖ νὰ παροτρύνουν σὲ δραστηριοποίηση. Σὲ πολλὲς ἐνορίες θὰ ὑπάρχουν πραγματικότητες ποῦ τὶς ἀγνοοῦμε. Δίδεται πάντως ἡ εὐχέρεια νὰ προστεθοῦν στὴ στήλη τῶν Παρατηρήσεων καὶ ἄλλες ἐκδηλώσεις ποῦ δὲν ἔχουν συμπεριληφθεῖ ἢ καὶ προβλεφθεῖ στὸ Ἐρωτηματολόγιο καὶ ποῦ ἔχει καθιερωθεῖ νὰ γίνονται ἐδῶ καὶ πολὺ καιρὸ στὶς ἐνορίες αὐτές.

Θὰ περιμένουμε μὲ πολλὴ προσδοκία κάθε ὑπόδειξη καὶ συμπληρωματικὴ παρατήρηση.

* Τὸ Ἐρωτηματολόγιο αὐτό, ποῦ ἐπὶ σειρᾷ ἐτῶν δίνεται ὡς φροντιστηριακὴ ἔσκηση στὸ μάθημα τῆς Ποιμαντικῆς, μὲ στόχο τὴν προετοιμασία τῶν «ποιμαντικῶν ἐπισκέψεων» ποῦ κάνουν οἱ φοιτητές σὲ ἐνορίες τῶν Ἀθηνῶν συνοδευόμενοι ἀπὸ τὸν Βοηθὸ κ. Γεώργιο Εὐθυμίου, βελτιώθηκε καὶ συμπληρώθηκε μὲ τὴ συνεργασία τοῦ φοιτητῆ μας κ. Δημήτρη Παπούλη καὶ τοῦ συνεργάτη μας θεολόγου καθηγητῆ κ. Στέφανου Κομμαρόπουλου. Ὑπάρχουν ἤδη ἑκατὸ ἐπεξεργασμένα ἐρωτηματολόγια γιὰ ἐνορίες τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς περιφέρειας.

Ἐνοριακὴ ὀργάνωση καὶ ζωὴ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

A. ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

- Ὄνομα τῆς ἐνορίας:
- Γεωγραφικὴ θέση-περιοχὴ:
ταχυδρ. κώδικας
- Μητρόπολη στὴν ὁποία ὑπάγεται:
- Ὑπάρχουν παρεκκλήσια στὴν ἐνορία; Ναι
Ὄχι Ποιά;
- Τηλέφωνο τῆς ἐνορίας
(Πρόθεμα-ἀριθμὸς)
- Ὀν./Ἐπ. ἱερέως ποὺ βοήθησε στὴ συμπλήρωση:
- Ἡμερομηνία συμπληρώσεως:

B. ΣΤΕΛΕΧΗ ΤΗΣ ΕΝΟΡΙΑΣ

- Ποιοὶ ἱερεῖς ὑπηρετοῦν στὸ Ναό; (Ἀναφέρατε τυχὸν ὀφίμια καὶ Ὀν./Ἐπ.)

- Ὑπάρχει διάκονος; Ναι Ὄχι
Ὀν./Ἐπ.
- Ποιοὶ ἔχουν ἄδεια πνευματικῆς πατρότητος:
- Γραμματικὲς γνώσεις τῶν κληρικῶν:
- Ἀριθμὸς ἐπιτρόπων: Ἐπαγγέλματα καὶ γραμματικὲς τους γνώσεις:

Γ. ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΕΝΟΡΙΤΩΝ ΣΤΗ ΖΩΗ ΤΗΣ ΕΝΟΡΙΑΣ

- Ποιὸς ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐνοριτῶν;
- Ποιὸς ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκκλησιαζομένων τὶς Κυριακές; α) στὴν πρώτη Λειτουργία: Ποσοστὸ: . . % β) στὴ δεύτερη Λειτουργία: . . Ποσοστὸ . . . % (ἂν γίνεται)
- Ποιὸς ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκκλησιαζομένων τὶς μεγάλες γιορτές; Ποσοστὸ: . . . %
- Ποιὸς ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκκλησιαζομένων τὶς καθημερινὲς γιορτές; Ποσοστὸ: . . . %
- Ποιὸς ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκκλησιαζομένων στὰ παρεκκλήσια; Ποσοστὸ: . . . %
- Ποιὸ τὸ ποσοστὸ τῶν ἐκκλησιαζομένων ἀνδρῶν; %
γυναικῶν; %

— Ποιά (σὲ ἑκατοστιαία ἀναλογία, %) ἡ ἡλικία τῶν ἐκκλησιαζομένων. α) Παιδιά 0-12 χρονῶν: . . . % β) Ἐφηβοί (13-18) χρονῶν): . . . % γ) Νέοι μέχρι 25 χρονῶν: . . . % δ) Ἀπὸ 25-45 χρονῶν: . . . % ε) 45-60 χρονῶν: . . . % στ) Πάνω ἀπὸ 60 χρονῶν: . . . %

— Ποιό τὸ μορφωτικὸ ἐπίπεδο τῶν ἐκκλησιαζομένων; α) Ἀναλφάβητοι: . . . % β) Δὲν τελείωσαν Δημοτικὸ: . . . % γ) Ἀπόφοιτοι Δημοτικοῦ: . . . % δ) Ἀπόφοιτοι Γυμνασίου: . . . % ε) Ἀπόφοιτοι Λυκείου: . . . % στ) Πτυχιούχοι Ἀνωτέρων ἢ Ἀνωτάτων Σχολῶν: . . . %

— Ποιά τὰ ἐπαγγέλματα τῶν ἐνοριτῶν (%);
α) Ἐλευθέρια ἐπαγγέλματα, τεχνικοί, διευθυντές, καὶ ἀνώτερα διοικητικὰ στελέχη: . . . %
β) Ὑπάλληλοι γραφείων καὶ πωλητές: . . . %
γ) Γεωργοί, ἐργάτες: . . . %
δ) Οἰκιακά: . . . %
ε) Μαθητὲς-φοιτητές: . . . %
στ) Συνταξιούχοι: . . . %
ζ) Ἄνεργοι: . . . %

— Ποιὸς ὁ ἀριθμὸς τῶν μυστηρίων ποὺ τελοῦνται: μηνιαῖα:
Γάμοι Βαπτίσεις

Δ. ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΓΙΑ ΝΕΟΥΣ:

— Πόσοι νέοι σχολικῆς ἡλικίας ὑπάρχουν στὴν ἐνορία (κατὰ προσέγγιση);

— Ποιὸς ὁ ἀριθμὸς τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων ποὺ λειτουργοῦν;

Κατώτερα ἀρρένων: . . ἀριθμὸς παιδιῶν: . . .

Κατώτερα θηλέων: . . ἀριθμὸς παιδιῶν: . . .

Μέσα ἀρρένων: . . ἀριθμὸς παιδιῶν:

Μέσα θηλέων: . . ἀριθμὸς παιδιῶν:

Ἀνώτερα ἀρρένων: . . ἀριθμὸς παιδιῶν:

Ἀνώτερα θηλέων: . . ἀριθμὸς παιδιῶν;

— Πόσοι κατηχητές, -τριες καὶ βοηθοὶ διδάσκουν σ' αὐτά;

— Ποιές οἱ γραμματικές τους γνώσεις;

.
.
.
.

— Πόσοι ἔχουν πτυχίον ἐκκλησιαστικοῦ φροντιστηρίου κατηχητῶν;

— Χρησιμοποιοῦνται ἐποπτικά μέσα στὴ διδασκαλία;

Ναὶ Ὁχι Ποιά;

.
.

— Ὑπάρχει Νεανικὸ Κέντρο (N.K.);

Ναὶ Ὁχι Πόσων τ.μ.;

— Ποιὸς ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐγγεγραμμένων στὸ N.K.;

. . . Πόσοι ἀπ' αὐτοὺς ἔρχονται τακτικά;

- Υπάρχουν στο Ν.Κ. παιχνίδια και μέσα ψυχαγωγίας εσωτερικού χώρου: α) Πιγκπόγκ; Ναι Όχι β) έπιτραπέζια; Ναι Όχι γ) ηλεκτρονικά; Ναι Όχι δ) τηλεόραση; Ναι Όχι ε) βίντεο; Ναι Όχι στ) κινηματογραφική μηχανή προβολής; Ναι Όχι ζ) στερεοφωνικό συγκρότημα; Ναι Όχι η) μηχανή προβολής σλάιτς (διαφανειών); Ναι Όχι θ) Άλλα παιχνίδια; Ναι Όχι Ποιά;

- Υπάρχουν ένορειακοί χώροι για όμαδικά παιχνίδια: α) γήπεδο ποδοσφαίρου; Ναι Όχι β) γήπεδο μπάσκετ; Ναι Όχι γ) γήπεδο βόλλεϋ; Ναι Όχι δ) Προσφέρονται άλλοι έξωτερικοί χώροι για όμαδικά παιχνίδια; Ναι Όχι Ποιοί;

- Λειτουργούν στην ένορία: α) Νεανικές χορωδίες βυζαντινής μουσικής; Ναι Όχι β) εύρωπαϊκής μουσικής; Ναι Όχι γ) μαθήματα άγιογραφίας; Ναι Όχι δ) χορευτικά συγκροτήματα (για την εκμάθηση και προβολή παραδοσιακών χορών);

- Ναι Όχι ε) Πραγματοποιούνται έκδρομές (ψυχαγωγικές ή προσκυνηματικές) για νέους και νέες των Κατηχητικών Σχολείων; Ναι Όχι Πόσες φορές το χρόνο; . . . Πόσοι συμμετέχουν;

- Υπάρχει συνεργασία τής ένορίας με τα τοπικά σχολεία (Δημοτικά-Γυμνάσια-Λύκεια-Τεχνικές Σχολές); α) Στόν Έκκλησιασμό; Ναι Όχι β) Γίνεται και κήρυγμα; Ναι Όχι γ) Έξομολόγηση για μαθητές; Ναι Όχι δ) Οργάνωση άλλων δραστηριοτήτων; Ναι Όχι Ποιών;

- Τελείται δεύτερη μαθητική λειτουργία (ειδικά για νέους, με νεανικές χορωδίες, κ.λπ.) τις Κυριακές; Ναι Όχι

- Λειτουργούν κύκλοι συναντήσεως φοιτητών; Ναι Όχι Πόσοι συμμετέχουν σ' αυτούς;

- Συμμετέχουν νέοι από την ένορία σε έκκλησιαστικές κατασκηνώσεις (τής Μητροπόλεως ή άλλες); Ναι Όχι Πόσοι;

Ε. ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΓΙΑ ΕΝΗΛΙΚΕΣ

- Γίνεται άπογευματικό κήρυγμα; Ναι Όχι κάθε πότε; ποϋ; . . .

- ... από ποιόν;
- Πόσοι τὸ παρακολουθοῦν; ἄνδρες . . . γυναῖκες
- Λειτουργοῦν κύκλοι μελέτης Ἁγίας Γραφῆς;
- Ναὶ Ὁχι κάθε πότε;
- ποῦ; ἀπὸ ποιόν;
- Πόσοι τοὺς παρακολουθοῦν; ἄνδρες γυναῖκες
- Λειτουργοῦν μὴ ἐνοριακοὶ κύκλοι μελέτης Ἁγίας Γραφῆς; Ναὶ Ὁχι Ποιὸς τοὺς ὀργανώνει; πόσοι συμμετέχουν; ἄνδρες γυναῖκες
- Πραγματοποιοῦνται προσκυνηματικὲς ἐκδρομές;
- Ναὶ Ὁχι Πόσες φορές τὸ χρόνο;
- Πόσοι συμμετέχουν; ἄνδρες γυναῖκες

ΣΤ. ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΚΟ ΕΡΓΟ

- Ποιὸς ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν πού βοηθοῦνται ἀπὸ τὸ Φιλόπτωχο Ταμεῖο;
- Ὑπάρχει «Σπίτι Γαλήνης Χριστοῦ»; Ναὶ
- Ὁχι Πόσοι περιθάλπονται σ' αὐτό;
- Ὑπάρχει ἐνοριακὴ ομάδα ἐθελοντῶν αἰμοδοτῶν;
- Ναὶ Ὁχι Πόσα ἄτομα ἀριθμοῦ;
- Ὑπάρχουν ομάδες (ἀγάπης) γιὰ ἐπισκέψεις ἀσθε-

- νῶν; Ναὶ Ὁχι γιὰ ἐπισκέψεις φύλακισμένων; Ναὶ Ὁχι
- Μὲ ποιὸς ἄλλους τρόπους ἀσκεῖται τὸ φιλανθρωπικὸ ἔργο;
-
- Ὑπάρχουν ἄλλα φιλανθρωπικὰ ἰδρύματα ἐξω-ἐνοριακὰ μὲ δημόσια ἢ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία στὸ χῶρο τῆς ἐνορίας; Ναὶ Ὁχι Ποιά;
-
- Ποιά εἶναι ἡ συνεργασία μὲ αὐτά;
-

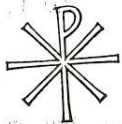
Ζ. ἈΛΛΕΣ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- Ὑφίσταται ἐνοριακὸ δελτίο; Ναὶ Ὁχι
- Πῶς τιτλοφορεῖται;
- Πόσων σελίδων; Κάθε πότε κυκλοφορεῖ;
- Ὑπάρχουν ἄλλοι χῶροι πρόσφοροι γιὰ ποιμαντικὴ ἐργασία; Ναὶ Ὁχι Ποιοί;
-
-
- Ἄλλες ἐκδηλώσεις πού λαμβάνουν χώρα στὴν ἐνορία;
- α) Ἑβδομαδιαίως:
- β) Μηνιαίως:
- γ) Ἐτησίως:
- δ) Σὲ ἄλλα χρονικὰ διαστήματα;

- Συμβάλλουν οι ένορίτες στο έργο τής ένορίας;
 Ναι Όχι Σε ποιούς τομείς;
 περισσότερο;
 λιγότερο
 καθόλου;
- Έπάρχει συνεργασία τής ένορίας με άλλους φορείς,
 πολιτιστικούς συλλόγους, τὸ Δῆμο ἢ τὴν Κοινό-
 τητα κ.ἄ.; Ναι Όχι με ποιούς καὶ σὲ
 ποίό χῶρο;

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ :

.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΗΓΩΝ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΕΩΣ

1. σ. 10 : Φωτογραφίες Έλένης Σταυροπούλου.
2. σ. 18 : Βιβλιογραφικό δελτίο τὸ ἐκδοτικὸ οἴκου τοῦ Λονδίνου SAGE, τεῦχος Χειμῶνα-Άνοιξης 1986, σ. 5.
3. σ. 30 : Walter Käch, Bildzeichen der Katakomben (Die Symbolik der Bildzeichen), Olten, Walter-Verlag, 1965.
4. σ. 36 : Γ. Πυργιωτάκη, Προβλήματα στὴν ἱστορία τῆς ἐκπαίδευσης τῶν δασκάλων, Ἀθήνα, Ἐκδ. Χριστινική, 1981 (ἐξώφυλλο).
5. σ. 39 : Βλ. πηγὴ ἀρ. 3.
6. σ. 41 : Βλ. σ. 39, σημ. 3 τοῦ παρόντος τόμου.
7. σ. 43 : Δημοτικὴ Πινακοθήκη τῆς Ἀθήνας.
8. σ. 44 : Σχέδιο τοῦ π. Χριστοδούλου Φεργαδιώτη, σὸ βιβλίον τοῦ Π.Β. Πάσχου, Ὁ φτωχὸς ἅγιος, Ἀθήνα, Ἐκδ. «Ἄσπὴρ», 1982, σ. 34.
9. σ. 50,53 : Ὁ βυζαντινὸς σταυρὸς εἶναι τοῦ Ράλλη Κοφίδη.
10. σ. 52 : Λεπτομέρειες στὴν ἴδια τὴ σελίδα.
11. σ. 65 : Martin Fuchs, Der kleine Bischof, Heitere Cartoons, Herder-bücherei 678, 1978.
12. σ. 71 : Φωτογραφία «Φωτορεπορτάζ», Ἀκαδημίας 63.
13. σ. 78 : Βλ. σ. 77, σημ. 3.
14. σ. 80 : Φυλλάδιον τοῦ «Ἑλληνικοῦ Συλλεκτικοῦ Κύκλου».
15. σ. 81 : Βλ. πηγὴ ἀρ. 3.
16. σ. 84 : Eduard Syndicus, La primitiva arte cristiana, Roma, Herder 1962, σ. 11.

17. σ. 85, 89 : Βλ. πηγή άρ. 3.
 18. σ. 93 : Βλ. σ. 99, σημ. 2.
 19. σ. 95 : Βλ. σ. 100, σημ. 6.
 20. σ. 104 : Βλ. σ. 106, σημ. 3.
 21. σ. 106 και όπισθόφυλλο: Σήμα ένός άμερικανικού Κέντρου συμβουλευτικής ποιμαντικής.
 22. σ. 108 : Χρύσανθος 'Αγιαννανίτης († 1981). Προσφορά 'Αζαρία Μοναχού.
 23. σ. 115 : Βλ. Dictionnaire d' Archéologie Chrétienne et de Liturgie (=DACL) τόμος XIII, 2, εικ. άρ. 9915, στήλη 2354.
 24. σ. 120 : Σπ. Π. 'Αναγνωστοπούλου, 'Αθανάσιος 'Αγιολαυρίτης, ό Πνευματικός, ίδρυτής του 'Ι. 'Ησυχαστηρίου «Φανερωμένης» Ροδοπόλεως (Μπάλας) 'Αττικής, Χολαργός, 'Εκδ. «Σήμαντρο», 1986, 120 σ. (έξώφυλλο).
 25. σ. 125 : Βλ. σ. 133, σημ. 3.
 26. σ. 133 : Βλ. πηγή άρ. 3.
 27. σ. 137 : Βλ. πηγή άρ. 16, σ. 9.
 28. σ. 146 : 'Ο Καλός Ποιμήν, παλαιοχριστιανικό χάραγμα. DAOL τόμος XIII, 2, εικ. άρ. 9853, στήλη 2275.
 29. σ. 158 : Βλ. πηγή άρ. 3.
 30. σ. 167 : Σκίτσο Δημήτρη Ζαχαροδήμου.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

Περιλαμβάνονται και τὰ όνόματα τών ήρώων άφηγημάτων, τών τόπων και οι όνομασίες ιδρυμάτων και ύπηρεσιών.

- 'Αγγελόπουλος 100.
 'Αγιον 'Ορος, 64, 71, 99.
 'Αεράκης 31.
 'Αθηναϊκό Πρακτορείο Ειδήσεων 68.
 'Αθηναϊός (Χρήςτος, Παπαθανασίου) 110, 116-120.
 «'Ακρίτας» 99, 100.
 'Αλεβιζόπουλος 31, 34.
 'Αλέξανδρος ('Αγιος, Παλαιού Φαλήρου) 10, 132.
 'Αλεξίου 74.
 'Αναγνωστόπουλος 160.
 'Αποστολική Διακονία 12, 31, 78, 98.
 «'Απόστολος Βαρνάβας» 73.
 'Αρχιμήδης 18.
 Βαλέτας 34, 38.
 Βάντσος 31.
 Βαρβέρης 31.
 Βαρσανούφιος ('Αββάς) 112.
 Βασίλειος (Σταυρονικήτιανός) 49.
 Βικέλας 134.
 Βλάχου 132.
 Γαβριήλ (Διονυσιάτης) 48-49, 54-55.
 Γένεσις 147.
 Γιανναράς 70.
 Γιαννουλάτος ('Αναστάσιος, 'Επίσκοπος 'Ανδρούσης) 100.
 Γιούλτσης 29.
 Γιώργης ('Αη, Παλαιού Φαλήρου) 10.
 Γουσίδης 31-32.
 Γράββαλος 133.
 Γρηγόριος Θεολόγος 76, 96, 100.
 Γριτσόπουλος 78.
 «Γυναίκα» 106.
 Delehay 100.
 Δανέζης 52.
 Δημοτική Πινακοθήκη τής 'Αθήνας 43, 159.
 Διαλεκτό 74.
 Διονύσιος ('Αγιος, ό 'Αεροπαγίτης) 37, 41.
 Διορθόδοξο Κέντρο 'Αθηνών 12, 34.

Δωρόθεος (Ἀββᾶς) 112, 113-114.

Ἑβδομάδα Ἱερατικῶν Κλήσεων 45 κ.έ.

Ἐθνικὸ Ἱστορικὸ Μουσεῖο 90.

Εἰρηναῖος (Λουγδούνου) 77.

Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος 11.

Ἐκπαιδευτικὴ Τηλεόραση 72.

Ἑλληνικὴ Νομαρχία 39.

Ἑλληνικὸς Συλλεκτικὸς Κύκλος 80, 89, 159.

Ἐλύτης 90.

Ἐνορία 32.

Ε.Ο.Κ. 38.

ΕΡΤ 1 13, 69, 75, 122.

ΕΡΤ 2 66, 69, 70, 75, 105.

Εὐθυμίου 149.

Ἐφημέριος 34.

Ε.Χ.Ο.Ν. 29.

Fuchs 65, 159.

Ζαχαροδῆμος 160, 167.

Ζηζιούλας 32.

Ἡσαΐας 77.

Ἡσυχαστήριον Παναγίας Φανερωμένης (Μπάλλα Ἀττικῆς) 116.

Θεοδωρόπουλος 70.

Θεοδώρου 8, 32, 39.

Θεολογικὴ Σχολὴ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν 14, 28,

30, 38, 72, 109, 135, 147.

Θεολογικὸς Σύνδεσμος 13, 29.

Ἰδρυμα Ἀλέξανδρος Ὁνόμασης 70.

Ἰδρυμα Γουλιανδρῆ-Χόρν 39.

Ἰδρυμα Κατίγκω καὶ Γιώργης Χρ. Λαϊμὸς 48, 70.

Ἱερά Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν 70.

Ἱερά Μητρόπολις Δημητριάδος 13, 29, 74.

Ἱερά Μητρόπολις Ἡλείας 13, 32-33.

Ἱερά Μητρόπολις Νικαίας 13, 33.

Ἱερά Μητρόπολις Σερρών 13, 33.

Ἱερά Μονὴ Ἀγίου Ἰωάννου Προδρόμου Καρέα 113.

Ἱερά Μονὴ Διονυσίου 99.

Ἱερά Μονὴ Πετρακῆ 62.

Ἱεράπολις 93.

Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος 12.

Ἱερά Σύνοδος 12, 13, 14, 15, 66.

Ἱερώνυμος (Αἰγίνης) 111, 115.

Ἰσαὰκ ὁ Σῦρος (Ἀββᾶς) 111.

Ἰσίδωρος Πηλουσιώτης 49.

Ἰωάννης (Ἀββᾶς) 112.

Ἰωάννης (Εὐαγγελιστῆς) 16, 94, 101.

Jenny 99.

Καβάφης 90.

Käch 89, 159.

Καλόγηρος 132.

Καμβύσης 112, 115.

Καρμίρης 45.

Κάτσου 48, 51-53.

Καψάνης 33.

Κοντὸς 125, 133.

Κουγέας 90.

Κουμαρόπουλος 149.

Κοψίδης 49, 50, 53, 90, 159.

Κυπριανὸς (Ἱερομόναχος) 112.

ΚΥΡ (Κυριακόπουλος) 103, 104, 105.

Λάμπας 99.

Λορεντζάτος 90.

Λουκάς (Εὐαγγελιστῆς) 91.

Λουκάτος 83, 87-88, 89, 90, 100.

Λυδία 92.

Μάγιεντορφ 99.

Μάινας 48, 50.

Μᾶρκος (Εὐαγγελιστῆς) 48, 77.

Μεταλληνὸς 33-34.

Μετέωρα 64, 75.

Μηλιγκοῦ-Μαρκαντώνη 99, 100.

Μητρόπουλος 77, 78.

Μικρὰ Ἀσία 92.

«Μικρὸς Πρίγκηπας» 96-98, 100.

Μουζάκης 95, 100.

Μουσεῖο Μπενάκη 90.

Μπουνέλη-Τύμπα 133.

Μυστράς 64, 75.

Μωραΐτης 34.

Νάτανσον 73.

Νέγρης 135.

Νίζνι Νόβγοροδ 138.

Νικόδημος Ἀγιορείτης 90.

Νομικός 52.

Νούση 115.

Οἰκονόμου 77.

Οἰκουμενικὴ Σύνοδος (Δ') 45· (Ζ') 61.

Ὅσιος Λουκάς 71.

Παναγία τῆς Τήνου 71.

Πανελλήνια Ἐνωσις Θεολόγων 77.

Παπα-Γρηγόρης (Καρανταῆς) 74.

Παπαδιαμάντης 105.

Παπαδόπουλος 30.

Παπαθανασίου 34· βλ. καὶ Ἀθηναῖος.

Παπούλης 149.

Παππᾶ-Νάρκισσος 134.

Πάρλας 77.

«Παρνασσὸς» 56, 70, 71.

Πάσχος 108, 159.

Παῦλος (Ἀπόστολος) 5, 15, 37, 114, 139, 140, 141, 142, 147.
 Πέτρος (Ἀπόστολος) 140.
 Ποιμαντική Κοινωνιολογία 22.
 Ποιμαντική Λαογραφία 88, 95-96.
 Πορτογαλία 68.
 Πράξεις 111.
 Πυργιωτάκης 159.
 Ραδιοφωνικός σταθμός Μακεδονίας 87.
 Saint - Exupéry 96-98.
 Σεραφείμ (Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν) 13.
 Σέριδος (Ἀββᾶς) 112.
 Σεφέρης 81, 89, 90.
 Σιμωνόπετρα 71.
 Σκουζές 34-35, 37, 40-44.
 «Σπίτι Γαλήνης Χριστοῦ» 156.
 Στασινόπουλος 33, 35.
 Σταυρόπουλος 35, 71, 77, 100, 115.
 Σταυροπούλου 159.
 Στούρζας 134, 135, 136-143.
 Στύλιος (Εὐθύμιος, Ἐπίσκοπος Ἀχελφίου) 35.
 Συνοδική Ἐπιτροπή Ποιμαντικοῦ ἔργου 12, 13-14, 34.
 Συνοδιοῦ 71.
 Syndicus 89, 159.
 Τ.Α.Κ.Ε. 129.

Ταρνανίδης 29.
 Τιμαγένης 35-36.
 Τιμόθεος (Τριβιζᾶς, Μητροπολίτης Κερκύρας) 34.
 Τραυλός 37, 41.
 Τριανταφυλλίδης 43.
 Τριανταφυλλόπουλος 105.
 Τσανανᾶς 29.
 Τσίρκας 100.
 Τωμαδάκης 39.

Φακίνου 36.
 Φάρος 100.
 Φεργαδιώτης 44, 159.
 Φερούσης 77, 78.
 Φίλιππας (Ἄτ-) 94.
 Φίλιππος (Ἀπόστολος) 91, 92, 93, 94.
 Φιλοθέη (Ἀγία) 44.
 Φουντούλης 36, 86-87.
 Φούσκας 36.
 Φρυγία 92.
 Φωτορεπορτάζ 159.

Χαμαιιώτης (Ἀθανάσιος, τῆς Νερατζιώτισσας) 110, 116-120, 160.
 Χατζηκυριάκος-Γκίλιας 90.
 «Χριστιανική Δημοκρατία» 29.
 Χρυσάνθος (Ἀγιαννανίτης) 108, 160.
 Χρυσόστομος Ἰωάννης 92, 100.

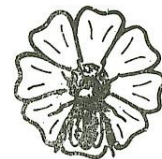
Ψαλμοὶ 138.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	5
ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ	9
Ἄναζωογόνηση καὶ δραστηριοποίηση τῆς Ἐνορίας	11
Βιβλιογραφικὸς ὁδηγὸς	31
Σύναξη ἀγάπης	37
Παναγὴ Σκουζέ, Ἐνορίες τῆς παλιᾶς Ἀθήνας	40
Ἐβδομάδα ἱερατικῶν κλήσεων (ἕροι ποιμαντικῆς θεολογίας)	45
Ἐλευθερίου Μάϊνα, Ἡ γεωμετρία τοῦ Σταυροῦ	50
Σταυρούλας Κάτσου, Γι' αὐτοὺς ποὺ δὲν χτυπᾶ ἡ καμπάνα	51
Γέροντος Γαβριήλ, Τὸ ὕψος τῆς ἱερωσύνης	54
Ραδιοτηλεόραση καὶ Ἐκκλησία (ἐπίκαιρη ποιμαντικὴ προσέγγιση)	56
Ἡ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΕΟΡΤΩΝ	79
Ταξιδιωτικοὶ ὁδηγοὶ	81
Προεόρτια	91
Μεθεόρτια	101
ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ	107
Π.Β. Πάσχου, Ἕνας Γέροντας	108
Σχεδιάγραμμα πνευματικῆς γεωγραφίας (βι-	

βλία χωρίς χρονολογία)	109
Χρήστου Ἀθηναίου, Ὁ Πατήρ Ἀθανάσιος τῆς Νερατζιώτισσας	116
Πρεσβυτέρους τοῦ καιροῦ μας (Ἀπαντή- σεις σὲ μία ἔρευνα)	121
Ἀλεξάνδρου Στούρζα, Πρεσβυτέρους δι' ἄλ- ληλογραφίας	134
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	145
Γνώρισε τὴν Ἐνορία σου	147
Ἐρωτηματολόγιο: Ἐνοριακὴ ὀργάνωση καὶ ζωὴ	150
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΗΓΩΝ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΕΩΣ	159
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΟΝΟΜΑΤΩΝ	161
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	165

«Αἱ μέλισσαι οὔτε ἅπασι
τοῖς ἄνθεσι παραπλησί-
ως ἐπέρχονται, οὔτε μὴν
οἷς ἂν ἐπιπιῶσιν ὄλα
φέρειν ἐπιχειροῦσιν,

ἀλλ' ὅσον αὐτῶν ἐπιτή-
δειον πρὸς τὴν ἐργασίαν
λαβοῦσαι, τὸ λοιπὸν χαί-
ρειν ἀφῆκαν».

(Μ. Βασίλειος).